

Racisme, antisemitisme, extreemrechts geweld en discriminatie in Nederland

Rapportage incidenten, aangiftes,
verdachten en afhandeling 2010 en 2011

Bas Tierolf
Niels Hermens
Lisanne Drost
Arnt Mein

Deze rapportage is uitgevoerd in opdracht
van de Anne Frank Stichting.

*Verwey-
Jonker*
Instituut

Racisme, antisemitisme, extreemrechts geweld en discriminatie in Nederland

*Rapportage incidenten, aangiftes, verdachten en afhandeling
2010 en 2011*

Bas Tierolf
Niels Hermens
Lisanne Drost
Arnt Mein

Met medewerking van Willem Wagenaar

Maart 2013

Inhoud

Dankwoord	5
1 Inleiding	7
1.1 Opbouw	7
2 Onderzoeksverantwoording	9
2.1 Terminologie	9
2.2 Methode	11
3 Totaalbeeld incidenten	15
3.1 Incidenten naar thema	15
3.2 Incidenten naar soort en thema	16
3.3 Proces-verbaal, verdachten, aangiftes, afdoeningen door het OM	19
3.4 Kenmerken verdachten	22
3.5 Regionale verdeling incidenten	24
3.6 Antisemitisme, racisme, discriminatie en extreemrechts geweld tegen de politie	25
4 Antisemitisme	27
4.1 Antisemitisme in 2010-2011	27
4.2 Antisemitisch schelden	30
5 Racisme	35
5.1 Racisme in 2010-2011	35
5.2 Racistisch schelden	40
6 Extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld	47
6.1 Inleiding	47
6.2 Kader: afbakening en definitie	47
6.3 Klassiek extreemrechtse formaties	48
6.4 Extreemrechtse publieke manifestaties	55
6.5 Geweldloze manifestaties	56
6.6 Extreemrechts geweld	58
6.7 Overheidsrespons	60
6.8 Bestuurlijke respons	61
6.9 Strafrechtelijke respons	61
6.10 Curatieve respons	64
6.11 Conclusie	64
7 Discriminatie	65
7.1 Discriminatie in 2010-2011	65

8	Slotbeschouwing	73
	Literatuurlijst	77
	Bijlage	
1	Definities	79
2	Discriminatie wetsartikelen	83
3	Dataverzameling	85
4	Incidenten met antisemitische connotatie in 2010-2011	89

Dankwoord

Onderzoek naar racisme, antisemitisme, extreemrechts geweld en discriminatie is niet eenvoudig. De totstandkoming van deze rapportage vereiste diep graven in politiebesteden en bestanden van het Openbaar Ministerie. Er ging een lange weg aan vooraf om de toestemming hiervoor te regelen. Bij de daaropvolgende uitvoering van het onderzoek waren vele instanties en personen betrokken. Uiteindelijk heeft dit geleid tot een unieke gegevensverzameling, die zonder de bijzondere inspanningen van een aantal mensen niet mogelijk was geweest.

Onze dank gaat uit naar het Team Contra-Terrorisme & Extremisme van het Korps landelijke politiediensten. Zij hebben ons uitgebreid ingewijd in het landelijk zoekstelsel van de politie. Ook toonden zij een zeer flexibele beschikbaarheid bij het uitvoeren van aanvullende zoekopdrachten. Daarnaast gaat natuurlijk onze dank uit naar de Dienst Landelijke Informatieorganisatie van het Korps landelijke politiediensten. De Dienst heeft als makelaar gefunctioneerd in het web van politiediensten en wist ons steeds bij de juiste medewerkers te krijgen.

Vanzelfsprekend is ook een dankwoord op zijn plaats aan de Voorziening tot Samenwerking Politie Nederland, die dagenlang heeft moeten 'draaien' om ons te voorzien van de onontbeerlijke - zogeheten - landelijke dumps voor de analyses. Ten slotte bijzondere dank aan het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Veiligheid en Justitie, voor het snel en adequaat koppelen van alle politiegegevens aan de gegevens van het Openbaar Ministerie.

Het Verwey-Jonker Instituut is bijzonder verheugd in opdracht van de Anne Frank Stichting belangrijke onderwerpen als antisemitisme, racisme en discriminatie te kunnen onderzoeken. Dankzij het werk van de stichting en de medewerking van velen hopen we de uiteenlopende vormen van discriminatie in Nederland zo compleet mogelijk in beeld te hebben gebracht. De rapportage kan als bron voor beleid en praktijk gaan functioneren.

Hans Boutellier
Algemeen directeur Verwey-Jonker Instituut

1 *Inleiding*

De Anne Frank Stichting beheert het Anne Frank Huis en brengt haar levensverhaal wereldwijd onder de aandacht ter bezinning op de gevaren van antisemitisme, racisme en discriminatie en het belang van vrijheid, gelijke rechten en democratie. De Stichting stelt zich onder meer tot doel voorlichting te geven en educatieve activiteiten te verzorgen over discriminatie en mensenrechten, ter bevordering van het goed functioneren van een open, pluriforme, democratische samenleving.¹

Dit rapport bevat de gegevens over antisemitisme, racisme, discriminatie en extreemrechts geweld in de jaren 2010 en 2011. Deze rapportage geeft een cijfermatig beeld van de mate waarin antisemitisme, racisme, discriminatie en extreemrechts geweld voorkomen in Nederland, over de jaren 2010 en 2011. Het beeld is hoofdzakelijk gebaseerd op kwantitatieve gegevens van de Nederlandse politiekorpsen (zoals verzameld in de BVH, de Basis Voorziening Handhaving) en het Openbaar Ministerie, (zoals verzameld door het WODC in OMDATA). Het beeld is waar mogelijk in perspectief geplaatst met gegevens van antidiscriminatieorganisaties (zie volgende paragraaf).

In het verleden (periode 2004 - 2010) gaf de Anne Frank Stichting in samenwerking met de Universiteit Leiden de monitor Racisme & Extremisme uit. De Anne Frank Stichting heeft ervoor gekozen om het monitoronderzoek vanaf 2010 anders op te zetten en vorm te geven. Het Verwey-Jonker Instituut is gevraagd dit onderzoek in opdracht van de Anne Frank Stichting uit te voeren. Het instituut heeft een andere werkwijze gevolgd bij de gegevensverzameling dan in het verleden gebruikelijk was. In de volgende paragraaf wordt hierop nader ingegaan. Ook de wijze van rapportage is veranderd. Op verzoek van de Anne Frank Stichting is bovendien gekozen voor een andere hoofdstukindeling.

De monitor is onder meer bedoeld als basis voor de educatieve activiteiten van de Anne Frank Stichting. Deze dient mede als periodieke rapportage aan de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) en de Europese Unie (EU).

1.1 *Opbouw*

In dit rapport wordt ingegaan op de thema's antisemitisme, racisme, discriminatie en extreemrechts geweld. Hoofdstuk 2 bevat een onderzoeksverantwoording. Hierbij komt uitgebreid de gegevensverzameling en de kwaliteit van de registraties aan de orde. Daarnaast gaan we in op de gehanteerde (en soms overlappende) definities en op hun onderlinge afbakening. Ook behandelen wij de wijze waarop de verzamelde gegevens zijn ingedeeld en geordend. Vanaf hoofdstuk 3 vervolgen we met het beschrijven van de verzamelde gegevens. In eerste instantie wordt een totaalbeeld geschetst

1 Website Anne Frank Stichting.

in hoofdstuk 3. Hierin worden alle incidenten beschreven en de kenmerken van de incidenten. De gegevens zijn verzameld over twee jaren: 2010 en 2011. De verschillen tussen de jaren worden weergegeven en er is onderscheid gemaakt naar de verschillende incidentcategorieën en hoe vaak deze voorkomen. De incidenten zijn met behulp van kaarten in beeld gebracht naar regio, waarbij het aantal inwoners als referentie is gehanteerd. Dit maakt het mogelijk de getoonde verschillen tussen alle regio's en gemeenten met elkaar te vergelijken. We laten zien hoeveel verdachten waren betrokken bij de incidenten, uitgesplitst naar leeftijd en sekse. Bij alle incidenten wordt bovendien de afdoeningswijze van het Openbaar Ministerie (OM) beschreven.

De beschrijving in hoofdstuk 3 vormt de basis voor de apart beschreven thema's in hoofdstuk 4, 5, 6 en 8. Het thema antisemitisme komt aan bod in hoofdstuk 4. Hierbij wordt naast intentioneel antisemitisme ingegaan op een specifieke vorm, namelijk antisemitisch schelden. Hoofdstuk 5 gaat in op racisme; als aparte paragraaf komt hierin eveneens het racistisch schelden aan de orde. Extreemrechts geweld is het thema in hoofdstuk 6, hierin worden naast de cijfers tevens de ontwikkelingen binnen rechts-extremistische groeperingen beschreven, waarbij we dieper ingaan op bepaalde geweldsmisdrijven. In hoofdstuk 7 volgt een bespreking van alle discriminatie-incidenten. In hoofdstuk 8 ten slotte, wordt een beeld geschetst van de mogelijke maatschappelijke betekenis van de verzamelde gegevens.

2 *Onderzoeksverantwoording*

In dit hoofdstuk gaan we in op de gehanteerde terminologie, op de methodiek van het onderzoek en de wijze van dataverzameling. Meer uitgebreide informatie over alle stappen is te vinden in bijlage 3.

2.1 *Terminologie*

In deze rapportage worden enkele termen veelvuldig gebruikt die vooraf nadere duiding behoeven. Het betreft vooral termen die gebruikt worden door de politie en het Openbaar Ministerie. Daarnaast behoeft onze thematische indeling enige uitleg.

De vier thema's die in deze rapportage worden besproken, zijn - op verzoek van de Anne Frank Stichting - min of meer gelijk aan de thema's uit de eerdere monitoren. Het betreft hier:

1. Antisemitisme - Jodenhaat, een vijandige houding ten aanzien van joden op basis van vooroordelen en stereotypen.
 - a. Antisemitisch schelden - vijandige bejegening waarbij de vermeende Joodse afkomst of geloofsovertuiging als scheldwoord wordt gebruikt om deze personen als minderwaardig of verwerpelijk te duiden.
2. Racisme - elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeursbehandeling die gebaseerd is op ras, huidskleur, afkomst, nationale of etnische afstamming en die tot doel of gevolg heeft de erkenning, het genot of de uitoefening, op gelijke voet, van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden te niet te doen of in te perken (art. 1 IVUR²).
 - a. Racistisch schelden - vijandige bejegening waarbij de etnische herkomst of geloofsovertuiging (dus ook moslims, hindoes en andere groepen) als scheldwoord wordt gebruikt om deze personen als minderwaardig of verwerpelijk te duiden.
3. Extreemrechts geweld - geweld met een achterliggend extreemrechts (politieke overtuigingen aan de uiterste rechterzijde van het politieke spectrum) motief. De definitie en afbakening van 'extreemrechts' krijgt een uitgebreide toelichting in hoofdstuk 6.
4. Discriminatie - indien een persoon op een andere wijze wordt behandeld dan een ander in een vergelijkbare situatie wordt, is of zou worden behandeld, op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, hetero- of homoseksuele gerichtheid of burgerlijke staat (art. 1 AWGB). (In deze monitor is alleen gekeken naar discriminatie op grond van ras, godsdienst of levensovertuiging)

2 Internationale Verdrag inzake de Uitbanning van alle vormen van Rassendiscriminatie (IVUR).

Voor een uitgebreide definitie van de gehanteerde termen verwijzen we naar bijlage 1.

In deze rapportage kijken we vooral naar de verschijningsvormen van bovengenoemde thema's. Aangezien wij ons voornamelijk baseren op politie- en OM-gegevens, is het belangrijkste probleem dat 'antisemitisme', 'racisme' en 'extreemrechts geweld' niet in ons strafrecht voorkomen. De verschijningsvormen van antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld, zoals belediging, bekladding, vernieling, bedreiging, geweld en discriminatie, komen wel in ons strafrecht voor. Dit betekent dat we altijd te maken hebben met zogenaamde 'afgeleiden', op basis waarvan we iets willen zeggen over de thema's. 'Discriminatie' komt wel voor in ons strafrecht, dit betekent dat we hier direct op basis van politie- en OM-gegevens iets over kunnen zeggen. Echter wel met een belangrijke beperking, namelijk dat we in deze rapportage alleen kijken naar discriminatie op grond van ras, godsdienst of levensovertuiging, en niet naar discriminatie op grond van hetero- of homoseksuele gerichtheid, burgerlijke staat, sekse, leeftijd of handicaps. Dit betekent dat we ook bij discriminatie moeten kijken naar bepaalde verschijningsvormen, en dus niet alles kunnen meenemen.

Zoals uit de bovenstaande alinea duidelijk wordt, is er ook sprake van vermenging van definities, omdat 'discriminatie' als verschijningsvorm van bijvoorbeeld racisme of antisemitisme kan voorkomen. En racisme kan als verschijningsvorm van extreemrechts geweld voorkomen. Aangezien de termen 'antisemitisme', 'racisme' en 'discriminatie' op alle fronten (spreektaal, schrijftaal, krantenartikelen, formele Tweede Kamer-stukken, Gerechtelijke uitspraken) 'losjes' gebruikt worden, waarbij heel vaak sprake is van overlap in de definities, ontkomen wij er hier ook niet aan om deze overlap toe te staan. Zo vallen bijvoorbeeld de hier gebruikte termen 'racistisch schelden' (paragraaf 5.2) en 'antisemitisch schelden' (paragraaf 4.2), bij de antidiscriminatie voorzieningen (ADV) onder de noemer 'vijandige bejegening' als aparte categorie van discriminatie. En veel van wat door de politie als 'discriminatie' wordt bestempeld, wordt door het Openbaar Ministerie als 'belediging' afgehandeld.

Termen vanuit de politiedossiers.

Incident - Een gebeurtenis waar de politie bij betrokken wordt. Dit kan letterlijk alles zijn, een misdrijf, een overtreding, een ongeluk, een 112-melding, een demonstratie, Koninginnedag, enzovoorts.

Mutatie - De digitale registratie van alles wat er ten aanzien van een bepaald incident heeft plaatsgevonden, zoals een beschrijving van de gebeurtenis, de betrokken personen, verdachte(n), aangifte(s), getuigenverklaringen, verhoren, alle opgemaakte processen-verbaal per gebeurtenis.

Incidentcode - De code die door de politie aan elk incident wordt gekoppeld. Deze code geeft weer wat voor soort incident het betrof. Er zijn honderden incidentcodes die de situatie beschrijven van wat heeft plaatsgevonden. Het gaat hierbij om strafbare feiten (bijvoorbeeld 'bedreiging' of 'winkeldiefstal met geweld' of 'vernieling van/aan openbaar gebouw'), maar het gaat ook over overtredingen (bijvoorbeeld 'snelheidsovertreding rvv90') of over gebeurtenissen waar de politie altijd bij wordt betrokken (bijvoorbeeld 'verkeersongeval met uitsluitend materiële schade' of 'begeleiding demonstratie'). Wij hebben deze incidentcodes vervolgens op dezelfde wijze gegroepeerd als in de eerdere monitoren.

- Geweld
- Belediging
- Bedreiging
- Bekladding
- Discriminatie

- Diefstal
- Overlast
- Wapenbezit
- Manifestaties en aandachtsvestigingen
- Vernieling (zie Bijlage 1 voor de definitie van alle categorieën)

Proces-verbaal - Een proces-verbaal is een officieel op papier gesteld verslag van de politie. Dit verslag bevat enkele belangrijke feiten. De politieambtenaar heeft alle feiten in het proces-verbaal opgeschreven die hij of zij zelf heeft waargenomen. Dit zijn ook verklaringen die de politieambtenaar van de verdachte(n) of getuige(n) heeft gehoord. Alles wat verdachten of getuigen hebben verklaard staat in het proces-verbaal.

Verdachte - Iemand ten aanzien van wie het redelijk vermoeden bestaat dat hij/zij een bepaald strafbaar feit gepleegd heeft.

Aangifte - Het melden van een strafbaar feit (misdrijf of overtreding) bij de politie. Wettelijk gezien is een aangifte een verzoek aan de officier van justitie om tot strafrechtelijke vervolging van de dader(s) over te gaan.

Termen vanuit het Openbaar Ministerie.

Afdoening door het OM - Het Openbaar Ministerie kan verschillende acties ondernemen in zaken die via een proces-verbaal bij het OM worden aangebracht. Hierna beschrijven we de belangrijkste acties die in deze rapportage aan de orde komen.

Sepot - Wanneer het OM een zaak tegen een verdachte niet doorzet, spreekt men van een sepot.

Transactie - Door het betalen van een geldsom, voorgesteld door de officier van justitie, kan de verdachte bij lichte misdrijven voorkomen dat hij voor de rechter moet verschijnen.

Strafbeschikking - Het Openbaar Ministerie heeft de bevoegdheid om zelf bepaalde straffen en maatregelen op te leggen zonder tussenkomst van de rechter. Dat wordt mogelijk voor overtredingen of misdrijven waarop een maximum gevangenisstraf staat van niet meer dan zes jaar.

Dagvaarden - Als een sepot, transactie of strafbeschikking niet aan de orde is, volgt de gang naar de strafrechter. Het Openbaar Ministerie zorgt dan dat de verdachte een dagvaarding krijgt: een officiële schriftelijke oproep waarin de officier van justitie de verdachte oproept om op een bepaalde dag voor de rechter te verschijnen. In de dagvaarding staat ook waar de officier de verdachte van beschuldigt.

Voeging - Soms kan het OM beslissen om zaken samen te voegen alvorens tot vervolging over te gaan; dit betreft een administratieve handeling.

Overdracht - Een andere administratieve handeling betreft de overdracht van een zaak aan een officier van justitie in een ander arrondissement.

2.2 *Methode*

Deze monitor is gebaseerd op een andere, nieuwe onderzoeksmethode. Voor het opstellen van de monitor zijn op geautomatiseerde wijze alle incidenten die door de politie in 2010 en 2011 zijn geregistreerd (ongeveer vier miljoen), onderzocht met behulp van zoektermen die gerelateerd zijn aan de thema's in deze rapportage: antisemitisme, racisme, discriminatie en extreemrechts geweld. Waar deze gegevens in het verleden nog handmatig moesten worden geselecteerd, zijn deze nu met een

geautomatiseerde, 'intelligente' zoekmethode verzameld. Deze techniek maakt het mogelijk nauwkeuriger te zoeken, waardoor meer incidenten kunnen worden gevonden. Deze zoektechniek brengt namelijk alle incidenten naar boven waarin in de tekst wordt gerefereerd aan antisemitisme, racisme, discriminatie en extreemrechts geweld. Dit betekent dat ook incidenten in de selectie meekomen waarbij weliswaar wordt gerefereerd aan de thema's, maar die niet rechtstreeks met antisemitisme, racisme, discriminatie of extreemrechts geweld te maken hebben (de zogenaamde 'false-positives'). Mede om deze redenen hebben we ervoor gekozen twee extra onderwerpen (gelieerd aan de hier besproken thema's) toe te voegen, namelijk 'racistisch schelden' en 'antisemitisch schelden'. Hierbij worden de vermeende etnische achtergrond, personen van andere dan de traditioneel christelijke achtergrond (bijvoorbeeld Moslims of Hindoes), en de vermeende Joodse achtergrond, door betrokkenen gebruikt als scheldwoord bij een incident. Het is echter niet altijd duidelijk of dit een 'bijproduct' is (tijdens een onderlinge vechtpartij bijvoorbeeld gebruiken betrokkenen racistische of antisemitische scheldwoorden gebruikt), of dat het de aanleiding is (iemand wordt racistisch uitgescholden en doet aangifte van discriminatie). Kortom, in deze zaken komen racistische en antisemitische sentimenten naar boven, zonder dat dit per se iets te maken hoeft te hebben met het incident dat plaatsvond.

Deze werkwijze levert uiteindelijk een bestand op dat veel meer incidenten bevat dan ooit handmatig zouden kunnen worden verzameld. Dit maakt ook dat gegevens uit eerdere jaren niet goed te vergelijken zijn met de hier besproken gegevens, met uitzondering van extreemrechts geweld en antisemitisme.

Bij het thema antisemitisme is een extra selectie toegepast om alleen die zaken over te houden waarbij sprake was van intentioneel antisemitisme. Met de oorspronkelijke zoekopdracht vonden we zeer veel incidenten waarbij antisemitische tekens (zoals bijvoorbeeld hakenkruisen) op schijnbaar willekeurige objecten werden gekalkt. Wanneer er in de mutatie geen specifieke verwijzing voorkwam naar vermeende Joodse doelen of personen, zijn deze incidenten niet meegerekend. In Bijlage 4 is een overzicht opgenomen waarin wel al deze incidenten staan (inclusief de intentionele antisemitische incidenten).

De gegevens waarop wij ons in deze rapportage baseren bevatten nog altijd false-positives. Daarnaast zijn er false-negatives die niet zijn meegenomen. Het betreft incidenten die niet in onze selectie terecht zijn gekomen, terwijl antisemitisme, racisme, discriminatie of extreemrechts geweld wel een rol spelen. De enige manier om de false-negatives te vinden is om alle vier miljoen mutaties die de basis vormen van onze selectie, door te lezen. Het mag duidelijk zijn dat dit niet mogelijk is. Zelfs het uitsluiten van alle false-positives (door het lezen van de ruim 11.000 door ons gevonden mutaties) is vanwege de omvang onmogelijk (sommige mutaties bevatten meer dan 1000 pagina's tekst). Door intelligente zoekmethoden (zie ook Bijlage 3) hebben we onze uiteindelijke selectie zo zuiver mogelijk gehouden, met alle genoemde beperkingen.

De incidenten die bij de thema's besproken worden zijn dus gevonden met behulp van specifieke zoektermen. Voor elk thema werden verschillende zoektermen gebruikt. Het komt daardoor voor dat hetzelfde incident bij verschillende zoekopdrachten gevonden wordt. Zo kan het gebeuren dat iemand bij de politie aangifte doet van discriminatie, en bovendien meldt dat hij werd uitgescholden met racistische termen. In dat geval is hetzelfde incident dus in twee hoofdstukken beschreven, en wel bij 'discriminatie' en 'racisme'. In totaal is 5% van alle incidenten bij meerdere thema's gevonden.

Ter illustratie zoomen we bij het schelden ook in op andere scheldwoorden en op de frequentie waarmee ze worden gebruikt. Dit plaatst de onderzoeksgegevens in een breder maatschappelijk perspectief.

In de uitwerking van de incidenten zijn we vooral schatplichtig aan het Landelijk Expertise Centrum Diversiteit (LECD). Dat heeft met zijn Poldis-rapportages de eerste stappen gezet naar een meer geautomatiseerde wijze van gegevensonttrekking uit de politiegegevens (in het geval van Poldis ten aanzien van het thema 'Discriminatie').

De politiegegevens zijn de belangrijkste gegevensbron. Dit zijn echter niet de enige gegevens die hier aan de orde komen. Andere bruikbare gegevens kwamen van de Landelijke Brancheorganisatie van Antidiscriminatiebureaus (LBA) en de Samenwerkende Antidiscriminatievoorzieningen Nederland (SAN), van de Antifascistische Onderzoeksgroep Kafka, van het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI), het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI) en van gegevens verkregen uit de nieuwsmidia. Deze gegevens en rapportages over hun cijfermateriaal gebruiken we om de cijfers uit de politiegegevens in een bredere context te plaatsen.

3 *Totaalbeeld incidenten*

In dit hoofdstuk bespreken we alle gegevens van de vier thema's antisemitisme, racisme, discriminatie en extreemrechts geweld, aangevuld met de twee thema's antisemitisch en racistisch schelden. Aan de orde komt hoe vaak incidenten voorkwamen in 2010 en 2011. Daarnaast wordt ingegaan op de delictsoort, het aantal verdachten, het aantal aangiftes, het aantal afdoeningen door het OM, de leeftijd van de verdachten, de sekse van de verdachten en de regionale spreiding van de incidenten. Als laatste gaan we in op uitingen van antisemitisme, racisme, discriminatie en extreemrechts geweld tegenover de politie.

3.1 *Incidenten naar thema*

Als eerste wordt hierna ingegaan op de onderverdeling van de incidenten naar de verschillende thema's. In 2011 is er, vergeleken met 2010, een afname van 4% incidenten. De getallen in de tabel tellen niet op tot de genoemde totalen over de twee jaren (deze zijn lager dan de som van alle categorieën). Dit komt doordat er bij 5% van alle incidenten sprake was van meer dan één thema waarin het incident valt. Racistisch schelden is in beide jaren de grootste categorie, gevolgd door racisme en antisemitisch schelden.

Tabel 1 Incidenten naar thema 2010 en 2011

	2010	2011
Antisemitisme	19	30
Racisme	1302	1262
Extreemrechts geweld	67	45
Discriminatie	468	444
Antisemitisch schelden	1173	1098
Racistisch schelden	1440	1433
Totaal	4273	4107

Bij alle thema's zien we een lichte afname in 2011 ten opzichte van 2010, met uitzondering van antisemitisme. Relatief is de afname het grootst bij extreemrechts geweld (33% minder in 2011) en het kleinst bij racistisch schelden (0,5% minder in 2011).

3.2 Incidenten naar soort en thema

De onderwerpen die wij in deze rapportage bespreken, zijn als zodanig geen strafbare feiten. Een uitzondering is 'discriminatie'. 'Discriminatie' is ook de enige term die staat in de lijst met politie-incidenten. Agenten moeten die categorie, waar van toepassing toevoegen aan alle incidenten. Discriminatie in dit rapport is echter anders dan de betekenis die ons strafrecht eraan geeft. Hier gaan wij uitsluitend in op discriminatie op basis van ras, afkomst en geloofsovertuiging. Discriminatie op basis van sekse en seksuele voorkeur komt veel voor, ook in de politiegegevens, maar wordt hier niet meegenomen. De andere thema's, te weten antisemitisme, racisme, extreemrechts geweld, antisemitisch schelden en racistisch schelden, komen in ons strafrecht niet voor. Dit betekent dat de incidenten die wij als zodanig 'herkend' hebben, altijd onder een andere incidentcode (zie Hoofdstuk 2) in het politiesysteem staan. De incidentcodes zijn in deze rapportage samengevat onder enkele hoofdcategorieën.

In Tabel 2 is te zien hoe de door ons gevonden incidenten volgens de politiesystematiek zijn gecategoriseerd naar verschillende categorieën. Belediging en geweld zijn de categorieën die in beide jaren verreweg het vaakst voorkomen, op gepaste afstand gevolgd door bedreiging. Wanneer we het hebben over antisemitisme, racisme, extreemrechts geweld en discriminatie, lijken deze categorieën ook voor de hand te liggen bij deze thematiek. De thema's racisme en antisemitisme gaan samen met het beledigen van bepaalde groepen en verdergaand natuurlijk ook met het bedreigen van en geweld tegen deze groepen. Daarnaast is de gebruikte code uiteraard afgestemd op het politieproces. Daarmee laat het ruimte voor agenten om zaken naar eigen inzicht in te delen. Vandaar dat er uiteindelijk veel variatie bestaat in de gevonden incidentcodes.

Tabel 2 Incidenten naar incidentcodes naar soort in 2010 en 2011

	2010		2011	
	N	kolom %	N	kolom %
Diefstal	98	2,3%	110	2,7%
Bekladding	288	6,7%	228	5,6%
Vernieling	49	1,1%	35	0,9%
Geweld	995	23,3%	1011	24,6%
Bedreiging	588	13,8%	550	13,4%
Overlast	176	4,1%	159	3,9%
Belediging	1190	27,8%	1223	29,8%
Wapenbezit	50	1,2%	40	1,0%
Manifestaties en aandachtsvestigingen	72	1,7%	63	1,5%
Discriminatie	318	7,4%	268	6,5%
Overige incidenten	449	10,5%	420	10,2%
Totaal	4273	100,0%	4107	100,0%

In de volgende tabel (3) staan de incidentcodes gekruist met onze thema's. Dit laat zien welk soort incidenten het vaakst voorkomt bij de genoemde thema's. De getallen in de tweede kolom betreffen het percentage van de zaken die onder die incidentcode bij de politie staan geregistreerd en die vallen onder het thema antisemitisme. Zo valt in 2010 32% van de incidenten binnen het thema antisemitisme

onder de politie-incidentcode 'belediging'. De laatste kolom (Totaal) geeft de overlap van de betreffende incidentcode bij alle thema's weer. We wijzen op enkele opvallende zaken. Als eerste bij 'discriminatie'. Zoals te verwachten valt, is daar de overlap tussen het thema discriminatie en de incidentcode discriminatie relatief groot, 50% van de incidenten (totaal over de jaren 2010 en 2011) binnen het thema 'discriminatie' heeft ook de politiecode 'discriminatie'. De totale overlap over 2010 en 2011 gezamenlijk bedraagt 5%. Dit zou in de laatste rij en de laatste kolom moeten leiden tot 105%. Met afstand de grootste overlap vinden we bij de incidentcode 'discriminatie'. Dit betekent dat we dezelfde incidenten met incidentcode 'discriminatie', bij meerdere thema's vonden.

Bij extreemrechts geweld vinden we alleen incidenten met de incidentcode 'geweld'. Verder valt op dat bij het thema 'racistisch schelden' 42% van de incidenten (totaal over de jaren 2010 en 2011), geweldsincidenten waren. Dit betekent niet per se dat het hier racistisch geweld betrof, maar veeleer dat een bepaald geweldsincident samenging met racistisch schelden. Het racistisch schelden hoefde geen betrekking te hebben op het geweldsincident, maar kon ook gericht zijn tegen de optredende politieagenten.

Bij het thema racisme zien we dat de meeste incidenten onder de code belediging staan geregistreerd (over de twee jaar 34%). Bij het thema racisme zien we ook de grootste spreiding van de incidenten over de verschillende categorieën. Met onze werkwijze is het echter lastig om te bepalen of er sprake was van een racistische grondslag, dus waar racisme het hoofdmotief is.

Tabel 3 Soort incidenten per thema in 2010 en in 2011

	2010						Totaal
	Antisemitisme	Racisme	Extrem-rechts geweld	Discriminatie	Antisemitisch schelden	Racistisch schelden	
Diefstal	0%	2%	0%	0%	3%	2%	101%
Bekladding	16%	12%	0%	3%	5%	5%	103%
Vernieling	16%	2%	0%	0%	1%	1%	104%
Geweld	5%	11%	100%	13%	14%	41%	104%
Bedreiging	5%	13%	0%	6%	12%	19%	105%
Overlast	5%	7%	0%	2%	5%	1%	102%
Belediging	32%	33%	0%	18%	39%	17%	103%
Wapenbezit	0%	2%	0%	1%	1%	1%	102%
Manifestaties	0%	3%	0%	1%	2%	1%	101%
Discriminatie	16%	5%	0%	52%	1%	4%	121%
Overige incidenten	5%	10%	0%	5%	16%	8%	101%
Totaal	0,4%	30,5%	1,6%	11,0%	27,5%	33,7%	105%
	2011						Totaal
	Antisemitisme	Racisme	Extrem-rechts geweld	Discriminatie	Antisemitisch schelden	Racistisch schelden	
Diefstal	3%	3%	0%	1%	2%	3%	104%
Bekladding	7%	10%	0%	3%	3%	4%	104%
Vernieling	0%	1%	0%	1%	1%	1%	106%
Geweld	7%	14%	100%	18%	15%	42%	106%
Bedreiging	13%	13%	0%	6%	14%	16%	104%
Overlast	3%	6%	0%	2%	5%	2%	101%
Belediging	20%	35%	0%	15%	42%	19%	102%
Wapenbezit	3%	1%	0%	1%	1%	1%	100%
Manifestaties	0%	2%	0%	1%	2%	1%	103%
Discriminatie	30%	5%	0%	48%	1%	3%	127%
Overige incidenten	13%	10%	0%	5%	15%	8%	102%
Totaal	0,7%	30,7%	1,1%	10,8%	26,7%	34,9%	105%

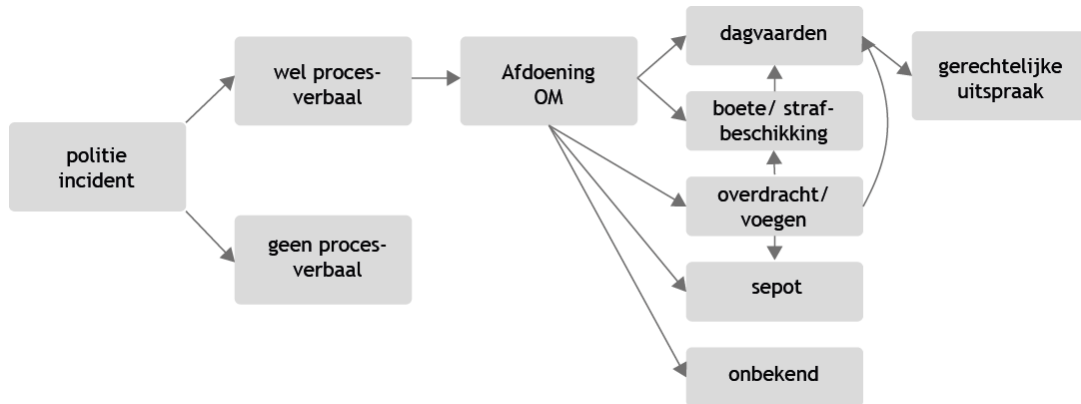
Bij de overlastincidenten gaat het in de helft van de gevallen om overlast van jeugd.

Tussen de jaren 2010 en 2011 zijn geen grote verschillen merkbaar: zowel de verhouding naar aantallen (Tabel 2) als naar thema (Tabel 3) is in beide jaren vrijwel identiek.

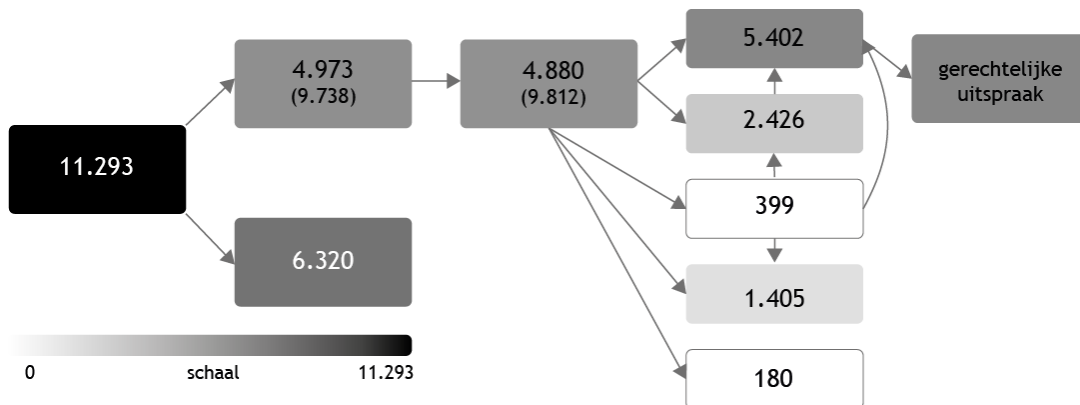
3.3 Proces-verbaal, verdachten, aangiftes, afdoeningen door het OM

Voor de helderheid is hieronder een stroomschema weergegeven van het verloop van zaken in het justitiële circuit. Daarna volgt hetzelfde schema, maar dan met de gevonden aantallen voor de hier besproken vier thema's. Bij het vak 'wel proces-verbaal' en 'afdoening OM' staan in Figuur 2 nog 2 getallen tussen haakjes. Het eerstgenoemde getal is het aantal mutaties waarbij proces-verbaal dan wel een afdoening door het OM heeft plaatsgevonden. Het getal tussen haakjes geeft het totale aantal processen-verbaal dan wel afdoeningen door het OM weer, bij het genoemde aantal mutaties. Er kan immers voor meerdere verdachten proces-verbaal zijn opgemaakt. Bij de afdoeningen door het OM kan het gebeuren dat eerst een boete wordt opgelegd; op het moment dat de boete niet wordt betaald kan alsnog een dagvaarding volgen. Bij overdracht of voegen van een zaak, kan ook in tweede aanleg nog een sepot/boete/strafoplegging/dagvaarding volgen.

Figuur 1 Stroomschema justitie

Figuur 2 Stroomschema justitie met aantallen

Wij hebben zeer complete gegevens verzameld van alle incidenten. Daarom kunnen we ook zeggen bij hoeveel procent van de incidenten er proces-verbaal is opgemaakt, in hoeveel procent van de incidenten er verdachten zijn geregistreerd, en in hoeveel procent van de incidenten er aangifte is gedaan. Als laatste is het vanwege de koppeling van de politiegegevens aan de Openbaar Ministerie-gegevens (OM) ook mogelijk precies te vermelden in hoeveel procent van de incidenten er een afdoening door het OM heeft plaatsgevonden. Deze gegevens worden getoond in Tabel 4. Hieruit valt op te maken dat in er 2011 in ruim 58% van alle incidenten aangifte is gedaan. In de helft van alle incidenten is er proces-verbaal (PV) opgemaakt en in bijna 60% zijn er verdachten geregistreerd. Van alle zaken in 2011 is er bij 49% van deze zaken een afdoening door het OM bekend.

Tabel 4 Percentage processen-verbaal, aangiftes, verdachten en afdoeningen OM

	2010	2011
Proces-verbaal opgemaakt	51,0%	50,4%
Aangifte gedaan	56,6%	58,4%
Verdachten geregistreerd	60,8%	59,0%
Afdoening OM	50,7%	48,8%

Een belangrijk gegeven bij het functioneren van het Openbaar Ministerie is de verhouding proces-verbaal en afdoening door het OM. Ook hierover is informatie beschikbaar, zoals wordt getoond in tabel 5 (zie ook Figuur 1 en Figuur 2). We zien dat er geen zaken zijn waarbij er wel een afdoening door het OM is, maar geen proces-verbaal. Verder valt op dat er in 98,2% van de incidenten met een proces-verbaal een afdoening door het OM heeft plaatsgevonden. Van de overige 1,8% van de zaken heeft de afdoening (nog) niet plaatsgevonden.

Tabel 5 Verhouding proces-verbaal en afdoening OM

		Afdoening OM		
		geen afdoening OM	wel afdoening OM	Totaal
Proces-verbaal	geen PV	4134	0	4134
	wel PV	75	4171	4246
Totaal		4209	4171	8380

Wanneer we teruggaan naar het proces-verbaal, is ook nog aan te geven hoe vaak per soort incident naar thema, proces-verbaal is opgemaakt. Dit zien we terug in tabel 6. Omdat proces-verbaal en afdoening door het OM bijna synchroon lopen (zie boven) is in deze tabel ook het percentage incidenten weergegeven waarvoor een afdoening door het OM heeft plaatsgevonden.

Tabel 6 Percentage proces-verbaal en afdoening OM per thema

	2010 % PV	2011 % PV	2010 % afdoening OM	2011 % afdoening OM
Antisemitisme	36,8%	53,3%	36,8%	53,3%
Racisme	34,3%	34,3%	34,0%	33,4%
Discriminatie	43,2%	43,7%	42,9%	43,5%
Extreemrechts geweld	71,6%	77,8%	67,2%	75,6%
Antisemitisch schelden	62,5%	60,6%	62,2%	59,5%
Racistisch schelden	59,2%	59,1%	59,1%	56,5%

Tabel 6 brengt wel duidelijke verschillen tussen de verschillende thema's aan het licht. Bij incidenten die gegroepeerd worden onder het thema racisme, zien we relatief de laagste percentages proces-verbaal en afdoening door het OM. Bij antisemitisme zien we een groot verschil tussen 2010 en 2011, omdat het maar om heel weinig zaken gaat (totaal 49 incidenten) kunnen we hier geen conclusies aan verbinden. Bij incidenten over het thema extreemrechts geweld wordt juist verhoudingsgewijs heel vaak proces-verbaal opgemaakt. Over de jaren is dat gemiddeld in 74% van de gevallen. Ook bij de incidenten die vallen onder de thema's antisemitisch en racistisch schelden wordt in ruim meer dan de helft van de zaken proces-verbaal opgemaakt, gevolgd door een afdoening door het OM.

Ook de percentages incidenten waarbij aangifte is gedaan kunnen we per thema weergeven. Dit is weergegeven in Tabel 7. Het hoogste percentage aangiftes vinden we bij incidenten van extreemrechts geweld en racistisch schelden (bij ongeveer driekwart van dit soort incidenten). Ook bij incidenten van antisemitisme en discriminatie wordt in ruim meer dan de helft van de incidenten aangifte gedaan.

Tabel 7 Percentage aangifte per thema

	2010 % aangifte	2011 % aangifte
Antisemitisme	52,6%	66,7%
Racisme	47,5%	49,8%
Discriminatie	63,2%	66,0%
Extreemrechts geweld	80,6%	77,8%
Antisemitisch schelden	42,2%	47,1%
Racistisch schelden	76,0%	74,5%

Het laagste percentage aangifte treedt op bij incidenten van antisemitisch schelden, bij minder dan de helft van de incidenten wordt aangifte gedaan.

In de volgende tabel vinden we de percentages incidenten waarbij verdachten staan geregistreerd. Ze zijn per thema weergegeven. Hier zien we een soortgelijk beeld als bij het proces-verbaal (Tabel 6). Wel zien we binnen het thema antisemitisme in 2011 dat bij een veel hoger percentage incidenten verdachten zijn geregistreerd dan in 2010. Omdat het bij antisemitisme maar om weinig incidenten gaat, is het lastig hier conclusies aan te verbinden.

Tabel 8 Percentage verdachten per thema

	2010 % verdachte	2011 % verdachte
Antisemitisme	26,3%	56,7%
Racisme	38,1%	38,2%
Discriminatie	45,1%	48,0%
Extreemrechts geweld	83,6%	91,1%
Antisemitisch schelden	75,8%	72,5%
Racistisch schelden	74,2%	70,6%

Bij incidenten extreemrechts geweld en racistisch en antisemitisch schelden, zien we dat bij een heel hoog percentage incidenten verdachten zijn geregistreerd, bij extreemrechts geweld in 2011 zelfs bij meer dan 90% van de incidenten.

3.4 Kenmerken verdachten

Van alle verdachten (en andere betrokkenen bij de incidenten) hebben wij meer achtergrondgegevens beschikbaar, zoals leeftijd, sekse en woonplaats. In totaal vinden we bij 5.022 incidenten verdachten (60% van het totaal over twee jaar). In totaal gaat het hierbij om 7.308 verdachten. Heel vaak zijn er bij incidenten meerdere verdachten betrokken. In 2010 ging het om 3.866 verdachten en in 2011 om 3.442. In tabel 9 zien we hoeveel verdachten per thema zijn geregistreerd.

Opnieuw tellen de verdachten per thema op tot een hoger getal dan het totale aantal in de tabel. Dit is, zoals eerder gemeld, omdat sommige incidenten (en dus verdachten bij de incidenten) vallen in meerdere thema's.

Tabel 9 Aantal verdachten per thema per jaar

	2010	2011
Antisemitisme	71	75
Racisme	610	592
Discriminatie	327	319
Extreemrechts geweld	139	59
Antisemitisch schelden	1257	1108
Racistisch schelden	1735	1551
Totaal	3866	3442

In aantal vinden we relatief weinig verdachten bij extreemrechts geweld. Maar in Tabel 8 is te zien dat we daar toch bij het hoogste percentage incidenten (in 2011 ruim 90%) verdachten vinden.

Wanneer we kijken naar de leeftijd van de verdachten bestaan er opvallende verschillen tussen de thema's. Verdachten van incidenten onder het thema antisemitisch schelden zijn significant jonger dan de verdachten van incidenten die onder de andere thema's vallen. Verdachten van incidenten onder

het thema racistisch schelden zijn significant ouder dan verdachten van antisemitisch schelden, maar jonger dan verdachten van incidenten van racisme en discriminatie.

Tabel 10 Gemiddelde leeftijd verdachten per thema

	2010	2011
	Leeftijd in jaren	Leeftijd in jaren
Antisemitisme	26,0	31,4
Racisme	30,6	30,4
Discriminatie	32,4	31,4
Extreemrechts geweld	27,2	31,1
Antisemitisch schelden	23,1	24,7
Racistisch schelden	27,1	27,3
Totaal	26,6	27,4

Schelden lijkt dus vooral bij jongeren voor te komen en minder bij oudere personen.

De verdachten zijn ook nog te onderscheiden naar sekse. Van oudsher zijn mannen zwaar oververtegenwoordigd wanneer het misdrijven betreft. Dit zien we ook terug in de hier besproken thema's. Over het totaal van alle verdachten is in 2011 12,9% vrouw, in 2010 was dit 11,4%. Dit verschil is niet significant. We kunnen dus niet stellen dat in 2011 relatief meer vrouwen als verdachte zijn geregistreerd. Wel vinden we significante verschillen tussen de percentages vrouwen bij de verschillende thema's.

Tabel 11 Percentage vrouwen onder de verdachten per thema

	2010	2011
	% vrouw	% vrouw
Antisemitisme	11,3%	12,0%
Racisme	15,4%	15,0%
Discriminatie	17,1%	15,7%
Extreemrechts geweld	7,9%	6,8%
Antisemitisch schelden	8,6%	8,4%
Racistisch schelden	12,0%	14,1%
Totaal	11,4%	12,9%

Zo vinden we bij extreemrechts geweld en antisemitisch schelden, significant minder vrouwelijke verdachten dan bij racisme, discriminatie, racistisch schelden en antisemitisme. De verschillen tussen extreemrechts geweld en antisemitisch schelden onderling, en tussen racisme, discriminatie, racistisch schelden en antisemitisme onderling, zijn niet significant. Vrouwelijke verdachten zijn gemiddeld bijna een jaar ouder dan mannelijke verdachten.

3.5 Regionale verdeling incidenten

Hierna wordt ingegaan op de regio waar de incidenten zijn gepleegd. Van negen van de in totaal 8.380 incidenten (0,11%) was de pleegplaats in het buitenland of onbekend. Drie incidenten vonden in Duitsland plaats, één in België en bij de andere vijf was de pleegplaats onbekend. Tabel 12 toont de verdeling naar politieregio waar de incidenten plaatsvonden.

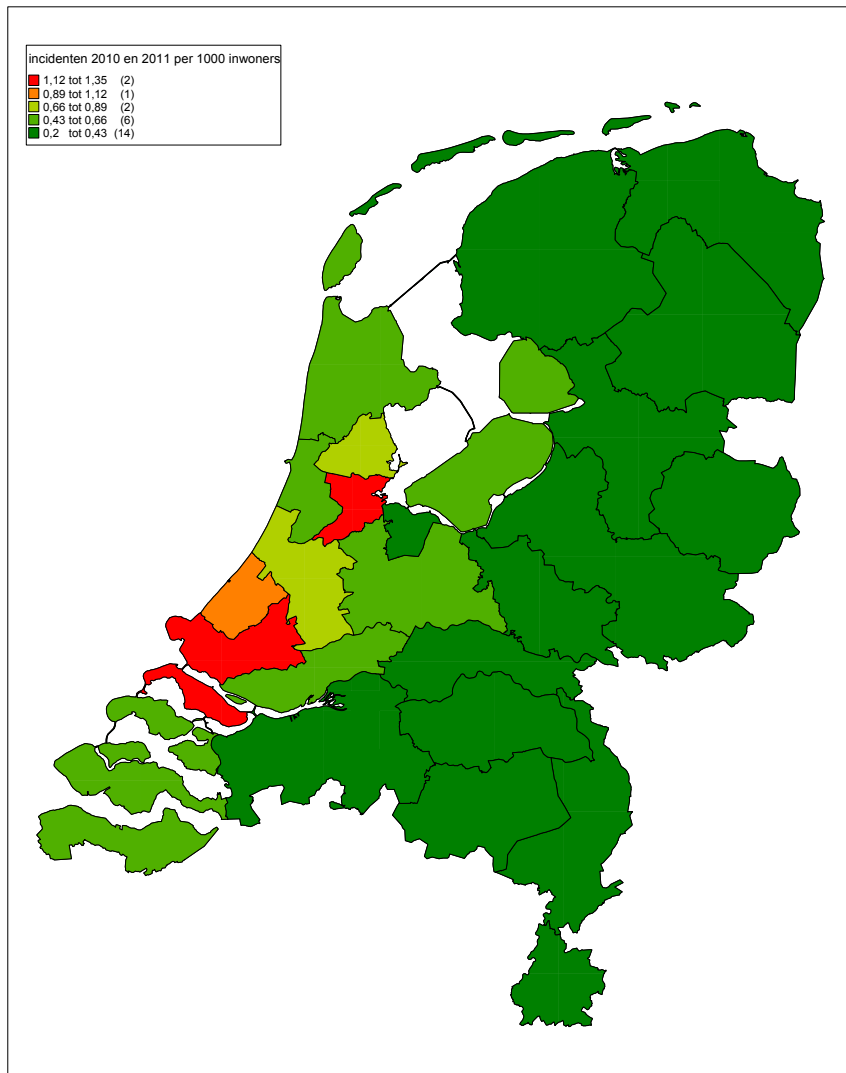
Tabel 12 Aantal incidenten naar pleegplaats per jaar

Politieregio	2010	2011	totaal
Groningen	47	106	153
Friesland	112	79	191
Drenthe	72	52	124
IJsselland	74	77	151
Twente	96	94	190
Gelderland Noord en Oost	138	160	298
Gelderland Midden	113	107	220
Gelderland Zuid	107	81	188
Utrecht	281	284	565
Noord-Holland Noord	126	127	253
Zaanstreek Waterland	79	104	183
Kennemerland	119	104	223
Amsterdam Amstelland	535	517	1052
Gooi en Vechtstreek	26	37	63
Haaglanden	500	480	980
Hollands Midden	251	241	492
Rotterdam Rijnmond	705	588	1293
Zuid-Holland Zuid	129	101	230
Zeeland	66	82	148
Midden en West Brabant	195	182	377
Brabant Noord	105	100	205
Brabant-Zuidoost	137	122	259
Limburg Noord	94	95	189
Limburg Zuid	75	67	142
Flevoland	85	117	202
Totaal	4267	4104	8371

We zien grote verschillen tussen de regio's. Over de jaren heen is het beeld voor de meeste politieregio's echter vrij constant. Alleen in Groningen is er in 2011 een aanzienlijke toename van het aantal incidenten waar te nemen en in Rotterdam Rijnmond is er in 2011 een aanzienlijke daling van het aantal incidenten.

Om dit beeld in perspectief te plaatsen zijn in de volgende kaart de gegevens afgezet tegen het aantal inwoners (van 12 jaar en ouder) in de betreffende regio's.

Kaart 1 Incidenten per duizend inwoners per politieregio

3.6 *Antisemitisme, racisme, discriminatie en extreemrechts geweld tegen de politie*

Op zich bevat de incidentcategorie geen verwijzing naar incidenten gepleegd tegen de politie. Maar natuurlijk zijn ook vele politieagenten slachtoffer van de incidenten zoals ze hier worden beschreven. Toch kunnen we op basis van de koppeling met de OM-gegevens wel een inschatting geven van hoe vaak dit gebeurt. In de wetsartikelen over belediging, mishandeling en (bedreiging met) geweld, komen specifieke artikelen over de belediging, mishandeling en bedreiging van ambtenaren in functie voor. Nu hoeven dit niet alleen politieambtenaren te zijn, maar de ervaring leert dat het toch voornamelijk politieambtenaren zijn die hier melding van maken. In de totale steekproef van

incidenten, vinden wij bij 972 incidenten een afdoening door het OM op basis van de wetsartikelen SR 267/2 (belediging van ambtenaar, 78%), SR 304/2 (mishandeling van ambtenaar, 7%) en SR 180 (met geweld of bedreiging met geweld verzet tegen een ambtenaar, 15%). Dit betekent dat in elk geval 11,6% van alle incidenten die wij hebben gevonden in het politiesysteem, samengaat met uitingen van antisemitisme, racisme, discriminatie en extreemrechts geweld tegen de politie.

In deze steekproef kan ook nog een gedeelte van de false-positives zitten (zie paragraaf 2.2). Het gaat dan om willekeurige incidenten (bijvoorbeeld een verkeersovertreding) waarbij de dienstdoende agent iemand een bekeuring geeft of aanhoudt, waarop deze persoon de betreffende agent voor racisme uitmaakt (deze zaken wilden wij uit onze steekproef wegfilteren). Op zich hebben wij door middel van onze intelligente zoekopdracht deze zaken zo veel mogelijk buiten de selectie gehouden, maar dit lukt niet volledig. Via de afdoeningen door het OM kunnen we wel bepalen hoe groot de maximale vervuiling van willekeurige incidenten in ons bestand is. Het gaat dan om incidenten die onder de noemer 'belediging' in de steekproef zitten, die ons label 'racisme' hebben gekregen (en verder geen enkel ander label) en die door het OM zijn afgedaan op artikel SR 267/2. In totaal gaat het dan om 63 incidenten. Dit betekent dat bij maximaal 0,75% van de incidenten deze vorm van vervuiling door false-positives op kan treden. De enige manier om hier definitief achter te komen is door de dossiers van deze incidenten door te lezen.

In de regio's Amsterdam Amstelland en Rotterdam Rijnmond vinden relatief de meeste incidenten plaats die vallen onder de in dit rapport benoemde thema's. Deze regio's worden op korte afstand gevolgd door de regio Haaglanden. Het relatieve aantal incidenten per duizend inwoners is het laagst in Limburg Zuid en Drenthe. We zien een redelijke tweedeling in Nederland, waarbij in de oostelijke helft van Nederland relatief weinig incidenten plaatsvinden en in het westelijke deel van het land, duidelijk veel meer. De Gooi en Vechtstreek is de enige regio in de Randstad waar we ook relatief weinig incidenten per 1000 inwoners vinden.

4 *Antisemitisme*

In dit hoofdstuk beschrijven we incidenten waarbij sprake is van intentioneel antisemitisme. Dit zijn geweldsincidenten en beledigingen jegens mensen of objecten met een Joodse achtergrond, zoals een monument, begraafplaats, school of synagoge. Een aanvullend kenmerk is dat redelijkerwijs kan worden verwacht dat de dader kennis heeft van de Joodse achtergrond. Kort gezegd gaat het vooral om incidenten zoals bekladdingen van synagogen met hakenkruisen en antisemitische beledigingen en bedreigingen jegens mensen van wie de dader meent of weet dat zij een Joodse achtergrond hebben.

Het CIDI (Centrum voor Informatie en Documentatie Israël) benoemt in haar monitor (Friedmann, 2012) dat antisemitisme ook voorkomt zonder dat mensen of objecten met een Joodse achtergrond betrokken zijn. Bijvoorbeeld als het woord Jood als scheldwoord wordt gebruikt of als hakenkruisen zijn beklad op willekeurige objecten in de openbare ruimte. De scheldpartijen zijn bij ons terug te vinden onder de noemer ‘antisemitisch schelden’, de bekladdingen vinden wij ook veel terug in de politiedossiers. Lezing van de dossiers van deze incidenten leert dat het in veel gevallen gaat om onnozelheid van vooral jonge daders, die kennelijk niet in de gaten hebben dat dergelijke bekladdingen als kwetsend worden ervaren. Aan het einde van paragraaf 4.1 bespreken we de omvang van dit type incidenten zoals de politie die in Nederland heeft geregistreerd. We definiëren deze gebeurtenissen als incidenten met een antisemitische connotatie (zie ook bijlage 4). In onze definitie van antisemitisme zijn alleen die incidenten meegenomen waarbij de intentie van het incident berust op antisemitische motieven. In paragraaf 4.2 bespreken we apart het aantal incidenten waarbij sprake is van antisemitisch schelden.

4.1 *Antisemitisme in 2010-2011*

Zoals gezegd bespreken we antisemitisme op drie niveaus, intentioneel antisemitisme (deze paragraaf), antisemitisch schelden (paragraaf 4.2) en incidenten met een antisemitische connotatie (eind van deze paragraaf en Bijlage 4). In de onderstaande tabel wordt getoond om hoeveel incidenten het gaat per jaar.

Tabel 13 Incidenten antisemitisme in 2010 en 2011

	2010	2011
Intentioneel antisemitisme	19	30
Antisemitisch schelden	1173	1098
Incidenten met antisemitische connotatie, inclusief intentioneel antisemitisme	1596	1588
Totaal	2757	2668

In de registratiegegevens van de politie treffen we over de jaren 2010 en 2011 49 incidenten aan waarbij sprake is van intentioneel antisemitisme. We zien daarbij een toename van 19 incidenten in 2010 naar 30 incidenten in 2011. In deze paragraaf bespreken we de aard van deze incidenten en plaatsen we deze in perspectief met de cijfers in de Monitor antisemitische incidenten van het CIDI.

Aard van de incidenten

De incidenten waarbij sprake is van intentioneel antisemitisme kennen verschillende uitingsvormen. Deze zijn grofweg in te delen in drie categorieën:

1. Belediging, bedreiging of mishandeling van Joden, waarbij de Joodse achtergrond van het slachtoffer de reden is van het strafbare feit of door de dader wordt aangegrepen als reden voor het strafbare feit.
2. Bekladding of bekrassing van antisemitische tekens of leuzen op Joodse locaties, zoals een synagoge of een Joodse school, of locaties die te maken hebben met de Tweede Wereldoorlog.
3. Het scanderen van antisemitische leuzen op Joodse feestdagen, rondom (bijeenkomsten in) synagogen, of op 4 of 5 mei tijdens herdenkingsdiensten van de Tweede Wereldoorlog. Hierna bespreken we enkele voorbeelden van deze incidenten.

Beledigingen, bedreigingen en mishandelingen zijn vaak incidenten tussen bekenden, zoals burens of collega's, waarbij het slachtoffer een vermeend Joodse achtergrond heeft (zie ook CIDI monitor 2011). Zo heeft de politie in 2011 een incident geregistreerd van een man die is mishandeld door andere bewoners van het flatgebouw, die bekend staan om hun antisemitische uitspraken. Tegen het slachtoffer werd onder andere gezegd: 'Vieze Jood, ze zijn vergeten je te vergassen'. Een ander voorbeeld betreft iemand met een Joodse achtergrond die aangifte heeft gedaan van tegen hem gerichte antisemitische beledigingen. Tegen deze persoon is gezegd dat het maar goed is dat 'er af en toe iemand met een bom een bus vol Joden instapt', omdat dat 'lekker opruimt'. Een voorbeeld van antisemitisme onder collega's betreft een incident waarbij collega's gedichten met antisemitische teksten stuurden aan een collega met een Joodse achtergrond.

Bekladdingen en vernielingen van Joodse doelwitten komen vooral voor bij synagogen of Joodse monumenten. In de meeste gevallen gaat het om bekladdingen met antisemitische leuzen of hakenkruisen. Bij één incident is ook het huis van de rabbijn, naast de synagoge, beklad met een hakenkruis. Een opmerkelijk voorval in 2010 betreft een Joodse begraafplaats waar linten zijn aangetroffen met daarop de teksten 'gas, gas'. Het lijkt erop dat deze linten in de omgeving van de begraafplaats door een energiebedrijf zijn gebruikt om de weg af te zetten en later door de daders zijn verplaatst naar de Joodse begraafplaats. Verder heeft de politie zowel in 2010 als in 2011 registraties gemaakt van antisemitische bekladdingen die werden aangetroffen op oorlogsmonumenten (WO II), waaronder monumenten van Edith Stein.

Een voorbeeld van incidenten tijdens Joodse feestdagen, rondom synagogen of tijdens herdenkingsbijeenkomsten betreft een incident in de regio Gelderland Midden. Daar scandeerden jongeren tijdens een Joodse feestdag in 2010 antisemitische leuzen. Een ander soortgelijk incident, dat de politie in de regio Utrecht registreerde in 2011, is een voorval waarbij tijdens een herdenkingsdienst op 4 mei vanuit een auto antisemitische leuzen werden geroepen.

Van ongeveer tweederde van de antisemitische incidenten in 2011 is aangifte gedaan (zie Tabel 14). Het lijkt erop dat juist bij tegen de persoon gerichte incidenten zoals lichte mishandeling of belediging, geen aangifte wordt gedaan.

Tabel 14 Percentage processen-verbaal, aangiftes, verdachten en afdoeningen OM

	2010	2011
Proces-verbaal opgemaakt	37%	53%
Aangifte gedaan	53%	67%
Verdachten geregistreerd	26%	57%
Afdoening OM	37%	53%

Van bekladdingen op doelen met een Joodse achtergrond, zoals een synagoge wordt vrijwel altijd aangifte gedaan. Alleen zijn hier meestal geen verdachten bekend en vindt dus geen afdoening door het OM plaats.

Tabel 15 Kenmerken verdachten intentioneel antisemitisme in 2010 en 2011

Achtergrondkenmerken verdachten	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011
Vrouw	8	11%	9	12%
Man	63	89%	66	88%
0-14 jaar	7	10%	8	11%
15-19 jaar	24	35%	22	29%
20-24 jaar	15	22%	8	11%
25-29 jaar	5	7%	4	5%
30-34 jaar	2	3%	6	8%
35-39 jaar	7	10%	3	4%
40-44 jaar	3	4%	6	8%
45-49 jaar	1	1%	4	5%
50-54 jaar	1	1%	1	1%
55 jaar en ouder	4	6%	13	17%
Gemiddelde leeftijd	26,0		31,4	

Afdoeningen door het OM van antisemitische incidenten zijn vrijwel altijd dagvaardingen.

Gegevens CIDI

Als we het aantal door de politie geregistreerde antisemitische incidenten vergelijken met het aantal incidenten waarover het CIDI in 2010 en 2011 rapporteert, valt op dat in de politiegegevens minder incidenten voorkomen: 124 in 2010 en 113 in 2011. Een verklaring hiervoor is dat het CIDI een ruimere definitie van antisemitisme hanteert, waardoor zij ook bekladdingen van niet-Joodse objecten opneemt in het totaal aantal. In de huidige rapportage zijn dergelijke incidenten niet beoordeeld als intentioneel antisemitisme, maar als incidenten met een antisemitische connotatie. Deze bespreken we apart hieronder en uitgebreid in Bijlage 4.

Het CIDI constateert daarnaast een lichte afname in het aantal antisemitische incidenten. Het aantal antisemitische incidenten dat de politie heeft geregistreerd tussen 2010 en 2011, is echter toegenomen. De afname die het CIDI signaleert wordt veroorzaakt door een sterke daling in het aantal hate mails. Veel van deze incidenten komen niet terecht bij de politie. Het aantal beledigingen en

mishandelingen van mensen met een Joodse achtergrond, en bekladdingen van Joodse doelwitten - de incidenten waar wij over rapporteren - nemen volgens de gegevens van het CIDI wel toe.

Incidenten met een antisemitische connotatie

In deze paragraaf bespreken we beknopt de omvang in Nederland van voorvallen die kwetsend kunnen zijn voor Joden, maar waarbij geen doelwitten (mensen en objecten) met een Joodse achtergrond betrokken zijn. Dit zijn volgens onze definitie geen antisemitische incidenten, maar incidenten met een antisemitische connotatie (een uitgebreide bespreking van deze incidenten staat beschreven in Bijlage 4). We bespreken ze hier vanwege het voor Joden kwetsende karakter en om een beeld te schetsen van de gemakzucht waarmee objecten in de openbare ruimte worden beklad met hakenkruisen en/of antisemitische leuzen.

In de politiegegevens zijn in 2010 en in 2011 jaarlijks bijna 1600 (1596 in 2010 en 1588 in 2011) incidenten met een antisemitische connotatie geregistreerd. Een nadere analyse van deze incidenten laat zien dat het hier voornamelijk gaat om bekladdingen van objecten in de openbare ruimte, zoals auto's, muren, bankjes of speeltoestellen met hakenkruisen, soms gecombineerd met antisemitische teksten (zie Bijlage 4). In de periode 2010-2011 heeft de politie in de vier grote steden de meeste van dit type incidenten geregistreerd (zie Bijlage 4). Als we echter kijken naar het relatieve aantal incidenten, het aantal incidenten per 1000 inwoners, dan zien we dat dit type incidenten met een antisemitische connotatie juist vaker voorkomt in andere regio's dan de politieregio's met een van de vier grote steden. Vooral in de regio's Friesland, Limburg-Zuid en Zeeland vinden verhoudingsgewijs veel incidenten met een antisemitische connotatie plaats. Van iets minder dan een op de zes incidenten met een antisemitische connotatie die bij de politie zijn geregistreerd, zijn een of meerdere verdachten bekend. Dit naar verhouding lage aantal wordt veroorzaakt door de aard van de incidenten. Het is bijvoorbeeld haast onmogelijk verdachten of daders te vinden die een speeltoestel in de openbare ruimte hebben beklad met een hakenkruis. Als er verdachten bekend zijn, gaat dit meestal om jongens tussen de 15 en 24 jaar.

4.2 *Antisemitisch schelden*

Onder antisemitisch schelden verstaan we het schelden met de term Jood, al dan niet in combinatie met een of meerdere krachttermen. Via een specifieke zoekopdracht zijn uit het registratiesysteem van de politie in 2010 en 2011 samen in totaal 2.271 incidenten gefilterd die vallen in de categorie antisemitisch schelden. In 2010 betrof het in totaal 1173 incidenten en in 2011 waren dit er 1098. Er is dus in 2011 een lichte afname waarneembaar ten opzichte van 2010, te weten 75 incidenten (ruim 6%).

Om het aantal incidenten waarbij sprake is van antisemitisch schelden in een breder perspectief te plaatsen, hebben we daarnaast ook gezocht naar het bestaan van andersoortige krachttermen en bekeken hoe vaak deze voorkwamen in de genoemde jaren. 'Klootzak' komt in totaal 13.560 keer voor, iets meer dan zes keer vaker dan antisemitisch schelden. Krachttermen waarbij het straatwoord voor prostitué wordt gecombineerd met het vrouwelijk geslachtsdeel of een terminale ziekte, vinden we ongeveer tien keer zo vaak terug in de registratiegegevens van de politie (10.721 maal in 2010 en 10.505 maal in 2011).

Antisemitisch schelden zien we het vaakst terug bij belediging: 40 procent van de incidenten in 2010 en 42 procent in 2011. Als we de incidenten nader bekijken gaat het hierbij voor een deel om het beledigen van ambtenaren in functie, en dan vooral de politie (bijna 20% van de gevallen van antisemitisch schelden). Aan de aanduiding van iemand met een Joodse achtergrond wordt dan een heel scala aan krachttermen toegevoegd, bedoeld als belediging. Deze woorden worden veelvuldig gebruikt tegen de ambtenaren, zonder dat deze ambtenaren een Joodse achtergrond hebben. Antisemitisch schelden zien we ook terug bij bedreigingen of geweldsincidenten (zie tabel 13), zoals lichte mishandeling. Soms gaat een bedreiging of het geweldsincident gepaard met antisemitisch schelden. Daarnaast komt het voor dat een politiemedewerker tijdens een aanhouding voor een geweldsincident wordt uitgescholden voor Jood. Bij dit type incident kunnen zowel burgers als ambtenaren het slachtoffer zijn. Het aantal incidenten dat onder het type ‘overige incidenten’ valt is bij antisemitisch schelden overigens opvallend groot. Het betreft hier onder andere overtredingen van Algemene Plaatselijke Verordeningen, het niet voldoen aan ambtelijk bevel en overtredingen uit de Wegenverkeerswet. Hier wordt naar aanleiding van een aanhouding de medewerker van de politie uitgescholden in bewoordingen die voor mensen met een Joodse achtergrond als kwetsend kunnen worden ervaren.

Tabel 16 Verdeling antisemitisch schelden over type incidenten in 2010 en 2011

Type incident (op basis van incidentcode politie)	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011
Belediging	463	40%	462	42%
Geweld	165	14%	163	15%
Doelbekladding	55	5%	34	3%
Bedreiging	145	12%	151	14%
Discriminatie	14	1%	12	1%
Overlast	59	5%	55	5%
Diefstal	34	3%	25	2%
Manifestaties en aandachtsvestigingen	24	2%	19	2%
Vernieling	13	1%	7	1%
Wapenbezit	10	1%	8	1%
Overig	191	16%	162	15%
Totaal	1173		1098	

Als we kijken naar het aantal incidenten antisemitisch schelden per politieregio, zijn er twee politieregio's die er in absolute aantallen bovenuit stijgen. Dit zijn de regio's Rotterdam Rijnmond (327 incidenten in 2010 en 256 in 2011) en Haaglanden (282 in 2010 en 253 in 2011). Meer dan de helft van alle door de politie geregistreerde incidenten van antisemitisch schelden, heeft in deze twee politieregio's plaatsgevonden. Hollands-Midden is met 105 incidenten in 2010 en 87 in 2011 de derde regio waar veel antisemitische scheldpartijen voorkomen. In de regio Gooi en Vechtstreek komen de minste incidenten van dit type voor. Er zijn geen opvallende ‘stijgers’ of ‘dalers’ tussen 2010 en 2011 (zie tabel 14).

Tabel 17 Aantal incidenten antisemitisch schelden per politieregio in 2010 en 2011

Politieregio	2010	2011
Amsterdam Amstelland	61	87
Brabant Noord	19	10
Brabant Zuid Oost	17	17
Drenthe	22	8
Flevoland	13	23
Friesland	21	9
Gelderland Midden	16	14
Gelderland Noord Oost	16	22
Gelderland Zuid	13	10
Gooi en Vechtstreek	5	8
Groningen	12	22
Haaglanden	282	253
Hollands-Midden	105	87
Kennemerland	27	27
KLPD	17	21
Limburg Noord	10	12
Limburg Zuid	2	12
Marechaussee	6	0
Midden West Brabant	39	25
Noord Holland Noord	18	27
Overijssel	13	4
Rotterdam Rijnmond	327	256
Twente	0	10
Utrecht	41	58
Zaanstreek Waterland	9	13
Zeeland	15	23
Zuid Holland Zuid	47	40
Totaal	1173	1098

In Rotterdam Rijnmond, Haaglanden en Hollands Midden komt niet alleen in absolute aantallen antisemitisch schelden het meest voor. Ook relatief gezien, per 1000 inwoners, komen in deze drie regio's de meeste incidenten voor, gevolgd door de politie regio's Zuid-Holland-Zuid en Amsterdam Amstelland.

Tabel 18 Achtergrondkenmerken verdachten in 2010 en 2011

Achtergrondkenmerken verdachten	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011
Vrouw	108	9%	93	8%
Man	1149	91%	1015	92%
0-14 jaar	101	8%	45	4%
15-19 jaar	473	38%	355	32%
20-24 jaar	312	25%	287	26%
25-29 jaar	127	10%	159	14%
30-34 jaar	75	6%	87	8%
35-39 jaar	71	6%	63	6%
40-44 jaar	45	4%	51	5%
45-49 jaar	24	2%	28	3%
50-54 jaar	12	1%	17	2%
55 jaar en ouder	11	1%	12	1%
Gemiddelde leeftijd	23.1		24.7	

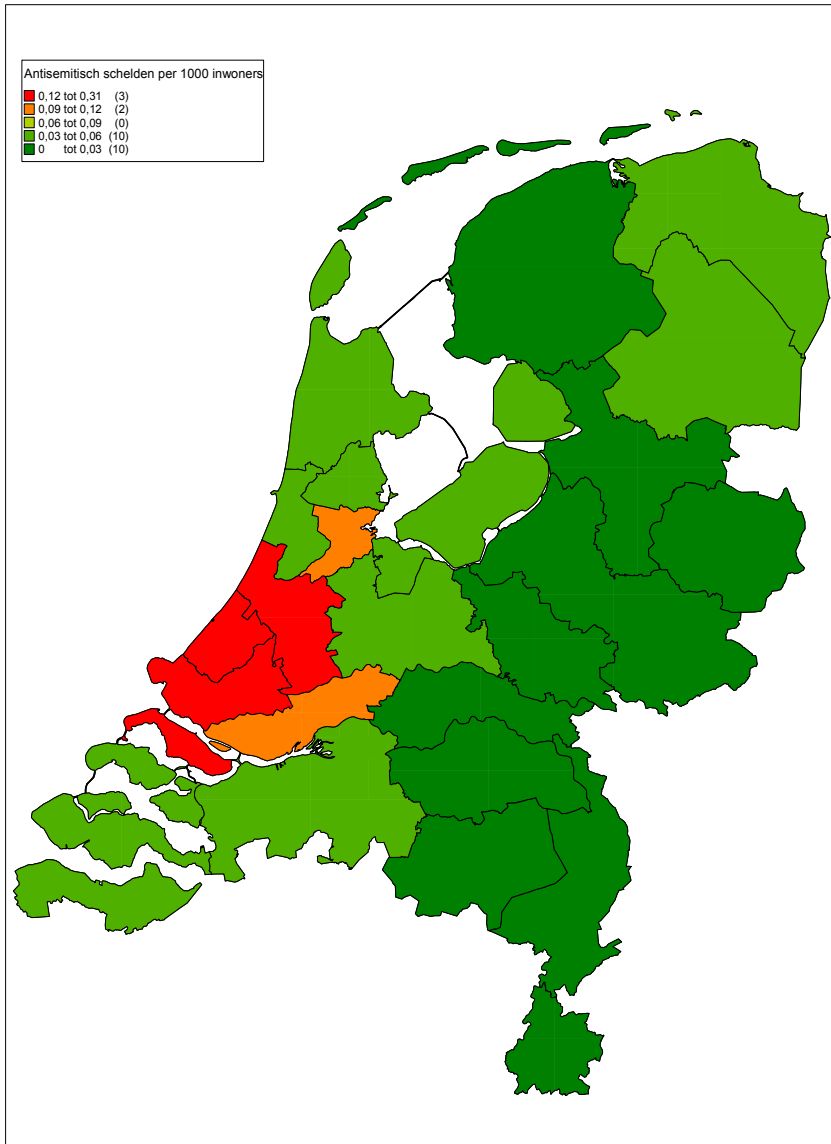
In 2010 zijn er een kleine 500 aangiften geregistreerd van incidenten waarbij sprake was van antisemitisch schelden. In 2011 is dit aantal licht toegenomen, toen is er 516 keer aangifte gedaan. Van het totaal aantal geregistreerde incidenten met antisemitische scheldpartijen in 2010 heeft de politie bij 80 procent een proces-verbaal opgemaakt. In 2011 bij 78 procent.

Bij de geregistreerde incidenten in 2010 vond er maar liefst 1428 keer een juridische afdoening plaats vanuit het Openbaar Ministerie. In 2011 lag dit aantal op 1248 (zie tabel 16). Opvallend is dat het aantal afdoeningen hoger is dan het daadwerkelijke aantal geregistreerde incidenten. Er hebben dus meerdere afdoeningen plaatsgevonden voor één incident. Het gaat hierbij meestal om meerdere verdachten die ten aanzien van één incident een afdoening krijgen. In de meeste gevallen heeft de officier van justitie een dagvaarding opgesteld. Het aanbieden van een transactie gebeurde bij 19 procent van de afdoeningen in 2010 en bij 16 procent van de afdoeningen in 2011. In 2010 werden er 161 zaken (11%) geseponneerd, in 2011 152 zaken (13%).

Tabel 19 Afdoeningen in 2010 en 2011

Type incident (op basis van incidentcode politie)	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011
Dagvaarding	866	61%	686	55%
Transactie, boete	277	19%	193	16%
OM Strafbeschikking (OSMB)	55	4%	165	13%
Onvoorwaardelijk sepot	133	9%	119	10%
Voorwaardelijk sepot	28	2%	33	3%
Voeging	42	3%	30	2%
Overdracht	27	2%	22	2%
Totaal	1428	100%	1248	100%
(nog) onbekend	7		25	

Kaart 2 Antisemitisch schelden 2010-2011 per 1000 inwoners per regio

Bij bijna driekwart van de incidenten waarbij sprake is van antisemitisch schelden, zijn een of meerdere (17% van dit type incidenten is gepleegd in groepsverband) verdachten bij de politie geregistreerd. In 2010 was dit bij 76% van deze incidenten het geval, in 2011 bij 72%. Vooral mannen maken gebruik van antisemitische scheldwoorden, en dan vooral jongeren en jong volwassenen. In de leeftijdscategorie 25 - 29 jaar neemt het aantal verdachten behoorlijk af. En boven de 30 jaar wordt er beduidend minder antisemitisch gescholden. De gemiddelde leeftijd van de verdachten is dan ook laag, tussen de 23 en 25 jaar. Tabel 15 geeft een overzicht van de achtergrondkenmerken van de verdachten.

5 *Racisme*

In dit hoofdstuk beschrijven we incidenten met een racistisch karakter. Het gaat hier om incidenten waarbij sprake is van elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeursbehandeling die gebaseerd is op ras, huidskleur, afkomst, nationale of etnische afstamming en die tot doel of gevolg heeft de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden te niet te doen of in te perken. Dit hoofdstuk is als volgt opgebouwd. Allereerst schetsen we een algemeen beeld van het aantal geregistreerde incidenten in de politiegegevens over de periode 2010-2011. Dit wordt gevolgd door een beschrijving van het soort incidenten. Vervolgens kijken we naar de verdeling van het aantal incidenten over de verschillende politieregio's en pleeggemeenten, waarbij het aantal inwoners als referentie is gehanteerd. Daarna staan we stil bij de verdachten. We kijken naar sekse en leeftijd. Tot slot beschrijven we de afdoening van dit type incidenten. Racistisch schelden wordt als apart thema aan het eind van dit hoofdstuk besproken.

5.1 *Racisme in 2010-2011*

Aantal incidenten

In 2010 zijn er 1302 incidenten bij de politie geregistreerd met een racistisch karakter. Het aantal incidenten is in het daaropvolgende jaar met 42 incidenten afgenomen en komt in 2011 uit op een totaal van 1262 incidenten.

Type incidenten

Wanneer we kijken naar het type incidenten op basis van de incidentcode bij de politie, dan komt belediging het vaakst voor bij het thema racisme. In 2010 had 33% van de incidenten de code belediging; in 2011 was dit 35% van alle incidenten met een racistisch karakter. Het betreft voornamelijk incidenten waarbij personen vanwege hun afkomst racistische opmerkingen te horen krijgen, van doorgaans voor hen onbekende personen. Geweld, bedreiging en bekladding komen na belediging vrij vaak voor. Bij geweld gaat het om de combinatie van geweld met racisme. Er worden racistische opmerkingen geuit in combinatie met bijvoorbeeld schoppen en slaan.

Tabel 20 Verdeling over type incidenten met een racistisch karakter in 2010 en 2011

Type incident (op basis van incidentcode politie)	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011
Belediging	429	33%	436	35%
Geweld	148	11%	171	14%
Bedreiging	170	13%	164	13%
Bekladding	157	12%	131	10%
Overige incidenten	128	10%	125	10%
Overlast	93	7%	72	6%
Discriminatie	68	5%	57	5%
Diefstal	30	2%	43	3%
Manifestaties en aandachtsvestigingen	33	3%	30	2%
Vernieling	24	2%	17	1%
Wapenbezit	22	2%	16	1%
Totaal	1302		1262	

Racisme per politieregio

De incidenten zijn onderverdeeld naar de 25 politieregio's, het KLPD en de marechaussee. In de politie regio Amsterdam Amstelland komen de meeste incidenten met een racistisch karakter voor, te weten 321 over een periode van twee jaar. Rotterdam Rijnmond en Utrecht volgen met 276 incidenten in Rotterdam Rijnmond en 213 in Utrecht.

Opvallend is dat Amsterdam Amstelland de grootste daling laat zien van het aantal incidenten, namelijk 27. In Groningen is het aantal geregistreerde incidenten het meest toegenomen in een jaar tijd, en wel met 28 incidenten.

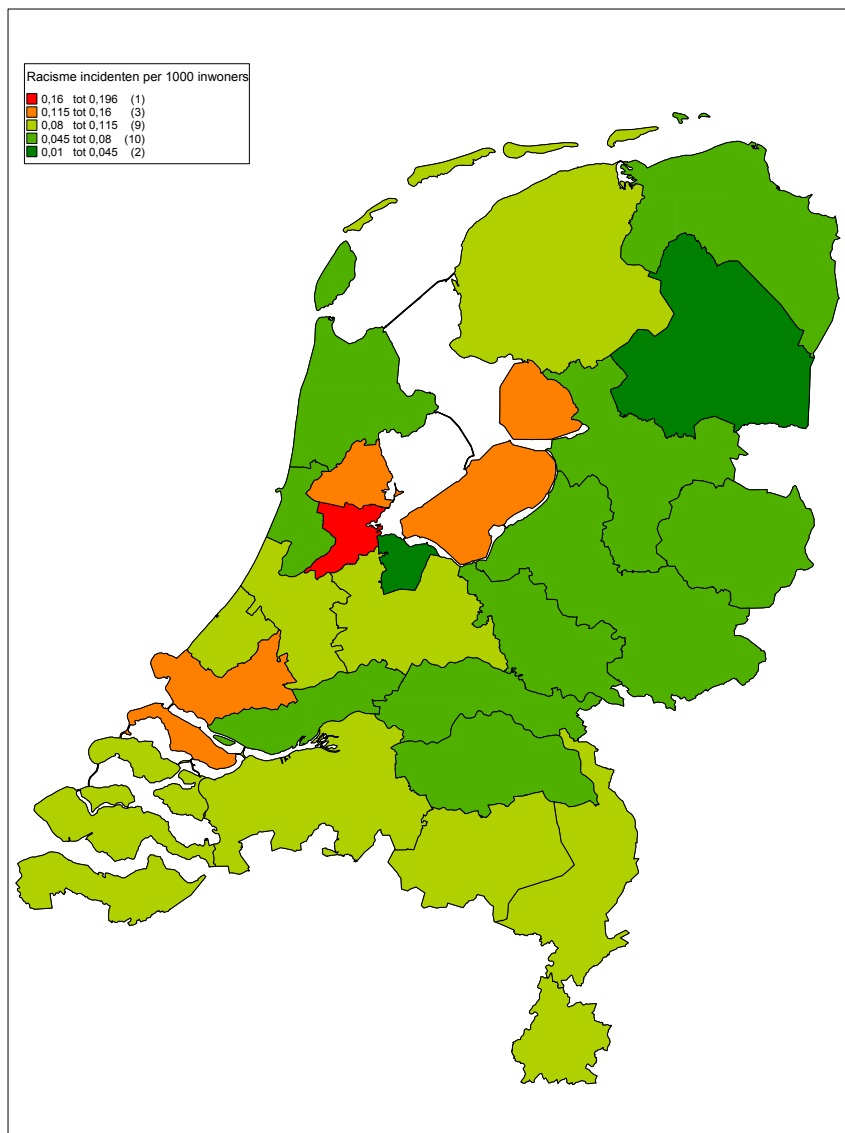
Tabel 21 Aantal incidenten racisme per politieregio in 2010 en 2011

Politieregio	2010	2011
Amsterdam Amstelland	174	147
Brabant Noord	30	28
Brabant Zuid Oost	58	48
Drenthe	17	17
Flevoland	38	43
Friesland	50	37
Gelderland Midden	35	30
Gelderland Noord Oost	44	45
Gelderland Zuid	37	28
Gooi en Vechtstreek	4	11
Groningen	13	41
Haaglanden	75	88
Hollands Midden	61	61
IJsselland	20	24
Kennemerland	25	22
KLPD	22	35
Limburg Noord	43	29
Limburg Zuid	50	36
Marechaussee	15	1
Midden West Brabant	74	78
Noord Holland Noord	41	43
Rotterdam Rijnmond	145	131
Twente	27	31
Utrecht	106	107
Zaanstreek Waterland	40	46
Zeeland	27	32
Zuid Holland Zuid	31	23
Totaal	1302	1262

Verdeling incidenten racisme naar pleegregio per duizend inwoners

Om de vorige tabel in perspectief te plaatsen is in de onderstaande kaart het absolute aantal incidenten met een racistisch karakter afgezet tegen het aantal inwoners (van 12 jaar en ouder) in de regio waar het incident plaatsvond. Wederom staat Amsterdam Amstelland op de eerste plaats als het gaat om het hoogste relatieve aantal incidenten per 1000 inwoners. Amsterdam wordt gevolgd door Flevoland, Zaanstreek en Rotterdam Rijnmond. Het relatieve aantal incidenten per 1000 inwoners is het laagst in de regio's Drenthe en Gooi en Vechtstreek.

Kaart 3 Racisme incidenten 2010 en 2011 per 1000 inwoners per regio

Verdachten

Er valt op basis van de incidenten zoals geregistreerd bij de politie ook een beeld te schetsen van de verdachten. In 2010 zijn er 610 verdachten van de hierboven besproken mutaties van racistische incidenten bekend bij de politie. Deze verdachten worden gevonden bij 38% van 1302 gemuteerde racisme incidenten. In 2011 waren er 592 verdachten bekend, die werden gevonden bij 38% van de 1262 gemuteerde incidenten. Er zijn veel verdachten bij de politie bekend, terwijl deze verdachten 'slechts' horen bij 38% van de incidenten. Dit betekent dat bij een aantal incidenten (6%) meerdere verdachten betrokken zijn. De incidenten zijn dan in groepsverband gepleegd.

De verhouding man/vrouw onder de verdachten is 84% om 15%. De leeftijd van de verdachten is redelijk gelijk verdeeld over de verschillende leeftijdscategorieën. De jongeren tussen de 15 en 19 jaar oud vertonen het hoogste percentage. De gemiddelde leeftijd van de verdachten is ongeveer 30 jaar.

Tabel 22 Achtergrondkenmerken verdachten in 2010 en 2011

Achtergrondkenmerken verdachten	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011
Vrouw	94	15%	98	15%
Man	516	15%	503	85%
0-14 jaar	54	9%	35	6%
15-19 jaar	124	21%	129	22%
20-24 jaar	76	13%	84	14%
25-29 jaar	70	12%	78	13%
30-34 jaar	53	9%	60	10%
35-39 jaar	58	10%	51	9%
40-44 jaar	61	10%	54	9%
45-49 jaar	40	7%	31	5%
50-54 jaar	24	4%	30	5%
55 jaar en ouder	40	7%	35	6%
Gemiddelde leeftijd	30.6		30.4	

Afdoening

In 2010 zijn er 625 (bij 48% van de incidenten) aangiften geregistreerd voor incidenten met een racistisch karakter. In 2011 is dit aantal zeer licht toegenomen: toen is er 631 keer aangifte gedaan. Van het totaal aantal geregistreerde incidenten heeft de politie in beide jaren bij 52% een proces-verbaal opgemaakt.

In 2010 vond er 830 keer een afdoening plaats door het Openbaar Ministerie bij de racisme-incidenten. In 2011 was dit 818 keer. Bij ongeveer de helft van deze incidenten is de verdachte gedagvaard. Het aanbieden van een transactie gebeurde bij 22% van de incidenten in 2010 en bij 14% in 2011. In 2010 vond er bij 13% van de incidenten een sepot plaats. Dat is minder dan in 2011, toen lag dit percentage op 17%.

Tabel 23 Afdoeningen racisme in 2010 en 2011

Type incident (op basis van incidentcode politie)	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011
Dagvaarding	454	55%	417	51%
OM Strafbeschikking (OMSB)	47	6%	117	14%
Transactie/boete	183	22%	113	14%
Onvoorwaardelijk sepot	82	10%	110	13%
Voorwaardelijk sepot	28	3%	30	4%
Voeging	26	3%	21	3%
Overdracht	10	1%	10	1%
Totaal aantal afdoeningen (exclusief de nog onbekende)	830	100%	818	100%
(Nog) onbekend	6		26	

5.2 *Racistisch schelden*

Onder racistisch schelden verstaan we een aanduiding van een persoon met een bepaalde huidskleur, nationaliteit of cultuur, gecombineerd met krachttermen, met als doel deze persoon uit te schelden, of anderszins in meer of mindere mate te kleineren, beledigen, of discrimineren.

Racistisch schelden in 2010-2011

In 2010 en 2011 zijn er 2873 racistische scheldincidenten geregistreerd bij de politie. In 2010 betrof het aantal incidenten 1440, in 2011 waren dit 1433 incidenten. Er is een zeer minimale afname waarneembaar.

Type incident

Racistisch schelden komt het vaakst voor bij geweldsincidenten (41% in 2010 en 42% in 2011). Het gaat om incidenten waarbij sprake is van geweld, zoals slaan, schoppen of het daadwerkelijk mishandelen van een persoon of een poging daartoe, gecombineerd met scheldwoorden met een racistisch karakter. Deze scheldpartijen kunnen zowel door betrokkenen als omstanders zijn geuit, waarbij het meestal gaat om verdachten. Incidenten van het type belediging komen met 17% in 2010 en 19% in 2011 ook relatief vaker voor bij racistisch schelden. Bij dit soort incidenten worden personen van een bepaald ras, een nationaliteit of cultuur beledigd. Er wordt een heel scala aan krachttermen aan bijvoorbeeld een bepaalde nationaliteit toegevoegd. Bij racistisch schelden komen incidenten van het type bedreiging ongeveer net zo vaak voor als incidenten van het type belediging. De andere incidentcodes komen relatief minder vaak voor.

Tabel 24 Verdeling racistisch schelden over type incidenten in 2010 en 2011

Type incident (op basis van incidentcode politie)	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011
Geweld	593	41%	608	42%
Belediging	247	17%	277	19%
Bedreiging	273	19%	227	16%
Overige incidenten	111	8%	118	8%
Bekladding	69	5%	58	4%
Discriminatie	57	4%	48	3%
Diefstal	33	2%	39	3%
Overlast	18	1%	26	2%
Wapenbezit	16	1%	12	1%
Manifestaties en aandachtsvestigingen	13	1%	11	1%
Vernieling	10	1%	9	1%
Totaal	1440		1433	

Incidenten per politieregio

Als we kijken naar het absolute aantal incidenten per politieregio, stijgen twee politieregio's in absolute aantallen boven de andere uit. Dat zijn de regio's Rotterdam Rijnmond (2010 n= 205, 2011 n=179) en Amsterdam Amstelland (2010 n=190, 2011 n=170). Haaglanden volgt met 131 incidenten in 2010 en 122 in 2011. In de politieregio's Gooi en Vechtstreek en Zeeland zijn het minste incidenten geregistreerd.

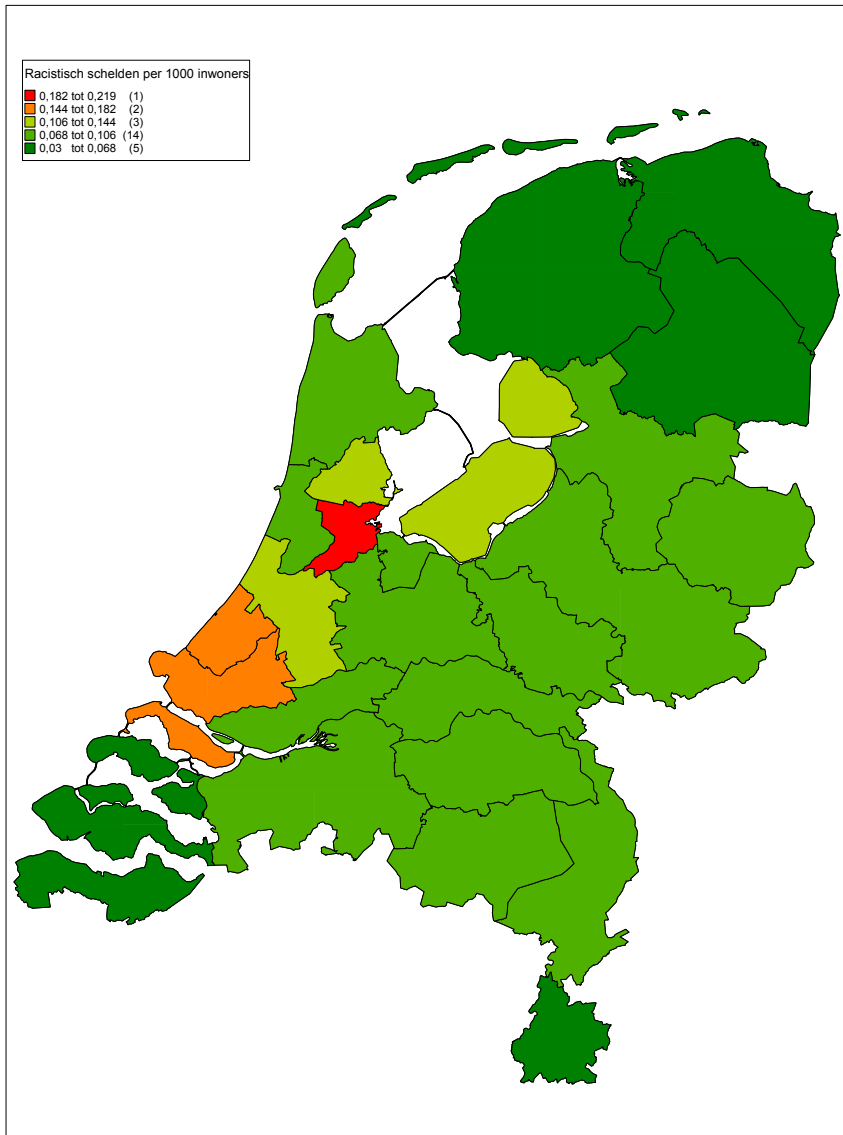
Tabel 25 Aantal incidenten racistisch schelden per politieregio in 2010 en 2011

Politieregio	2010	2011
Amsterdam Amstelland	190	170
Brabant Noord	44	50
Brabant Zuid Oost	53	40
Drenthe	22	28
Flevoland	31	44
Friesland	24	21
Gelderland Midden	44	50
Gelderland Noord Oost	48	65
Gelderland Zuid	50	40
Gooi en Vechtstreek	11	17
Groningen	19	29
Haaglanden	131	122
Hollands Midden	66	76
IJsselland	31	40
Kennemerland	43	43
KLPD	11	20
Limburg Noord	34	42
Limburg Zuid	19	13
Marechaussee	3	1
Midden West Brabant	72	64
Noord Holland Noord	52	48
Rotterdam Rijnmond	205	179
Twente	56	42
Utrecht	93	101
Zaanstreek Waterland	26	36
Zeeland	18	22
Zuid Holland Zuid	44	30
Totaal	1440	1433

Verdeling naar pleegregio per duizend inwoners

In Amsterdam Amstelland komen niet alleen in absolute aantallen de meeste racistische scheldincidenten voor, ook heeft deze politieregio in relatieve zin de meeste incidenten per duizend inwoners. Amsterdam Amstelland wordt gevolgd door de politieregio's Haaglanden en Rotterdam Rijnmond.

Kaart 4 Racistisch schelden 2010 en 2011 per 1000 inwoners per regio

Verdachten

Bij bijna driekwart van de incidenten ten aanzien van racistisch schelden is een verdachte bij de politie geregistreerd. In 2010 was dit bij 74% en in 2011 bij 71% van de incidenten. Dit percentage ligt opvallend hoger dan bij de racistische incidenten. Het absolute aantal verdachten is in 2010 1735 en in 2011 1551. Ongeveer een kwart van de incidenten is in groepsverband gepleegd.

Als we kijken naar het geslacht van de verdachten, zijn het vooral de mannen die zich schuldig maken aan racistisch schelden: 88 procent van de verdachten is man. De leeftijd van de verdachten ligt voornamelijk tussen de 15 en 19 jaar. Gevolgd door de jong volwassenen tussen de 20 en 24 jaar. De gemiddelde leeftijd ligt tussen de 27 en 28 jaar.

Tabel 26 Achtergrondkenmerken verdachten in 2010 en 2011

Achtergrondkenmerken verdachten	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011
Vrouw	209	12%	219	14%
Man	1526	88%	1332	86%
0-14 jaar	147	9%	116	8%
15-19 jaar	478	28%	439	28%
20-24 jaar	306	18%	311	20%
25-29 jaar	193	11%	153	10%
30-34 jaar	159	9%	117	8%
35-39 jaar	117	7%	117	8%
40-44 jaar	133	8%	111	7%
45-49 jaar	95	6%	74	5%
50-54 jaar	45	3%	48	3%
55 jaar en ouder	49	3%	60	4%
Gemiddelde leeftijd	27.1		27.3	
Etnische herkomst				

Afdoening racistisch schelden

In 2010 zijn er 1342 aangiften geregistreerd bij incidenten van racistisch schelden. In 2011 is dit aantal licht afgenomen, toen is er 1075 keer aangifte gedaan. Van het totaal aantal geregistreerde incidenten in 2010 heeft de politie bij 85% een proces-verbaal opgemaakt. In 2011 betrof dit 83%.

Van de in zijn geheel 1440 geregistreerde incidenten in 2010 vond er maar liefst 1766 keer een juridische afdoening vanuit het Openbaar Ministerie plaats. In 2011 lag dit aantal op 1621. Opvallend is dat het aantal afdoeningen hoger is dan het aantal incidenten. Er hebben dus meerdere afdoeningen plaatsgevonden voor één incident. Vaak gaat het dan om meerdere verdachten bij één incident die allemaal een eigen afdoening krijgen.

Een ruime meerderheid van de afdoeningen betrof een dagvaarding. Het aanbieden van een transactie betrof 16% van de afdoeningen in 2010 en 13% in 2011. In 2010 werd 16% van de zaken geseponeerd. In 2011 lag dit percentage met 14% iets lager.

Tabel 27 Afdoeningen racistisch schelden in 2010 en 2011

Type incident (op basis van incidentcode politie)	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011
Dagvaarding	1063	60%	896	55%
OM Strafbeschikking (OSMB)	75	4%	214	13%
Transactie, boete	275	16%	206	13%
Onvoorwaardelijk sepot	209	12%	183	11%
Voorwaardelijk sepot	64	4%	55	3%
Voeging	56	3%	43	3%
Overdracht	24	2%	24	1%
Totaal aantal afdoeningen (exclusief de nog onbekende)	1766	100%	1621	100%
(Nog) onbekend	5		59	

6 *Extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld*

(Willem Wagenaar)

6.1 *Inleiding*

In dit hoofdstuk zal aandacht worden besteed aan de ontwikkeling van het extreemrechtse veld vanaf eind 2009, het moment waarop de laatste rapportage van het project Monitor Racisme en Extremisme (Rodrigues & van Donselaar, 2010) eindigde. Dit alles in een longitudinale context, waarbij de beschreven ontwikkeling in de onderzoeksperiode steeds binnen het kader van een langere ontwikkeling zal worden geplaatst.

We besteden achtereenvolgens aandacht aan vragen rond de definitie en afbakening van het begrip 'extreemrechts'. Vervolgens geven we een overzicht van ontwikkelingen binnen de Nederlandse extreemrechtse formaties in de onderzoeksperiode 2010-2011. Aan bod komen organisatorische ontwikkelingen, geweldloze en gewelddadige activiteiten en de verschillende vormen van respons op het verschijnsel. Tot slot komen we tot een afronding, waar de stand van zaken wordt opgemaakt.

6.2 *Kader: afbakening en definitie*

Om tot een bespreking van het fenomeen rechts-extremisme in Nederland te komen, is het vanzelfsprekend van belang om het begrip 'rechts-extremisme' af te bakenen en te definiëren. Wanneer is een formatie als extreemrechts te bestempelen en wanneer niet?

Deze vraag is decennialang vooral een onderwerp van discussie geweest binnen academische kringen, en minder in het maatschappelijk debat.³ In Nederland veranderde dit en kwam dit debat in een stroomversnelling met de politieke successen van de partijen van Pim Fortuyn en Geert Wilders. De vraag werd gesteld of deze groeperingen al of niet als 'extreemrechts' moesten worden betiteld. De discussie rond deze vraag was van belang om te komen tot onderscheidende kenmerken van het rechts-extremisme ten opzichte van andere politieke richtingen. Welke criteria zijn geldig om te bepalen of een groepering is te kwalificeren als extreemrechts, welke definities en maatstaven liggen hieraan ten grondslag? Een poging om tot een operationele meetlat te komen waarop het extreemrechtse gehalte viel te bepalen, kwam vanuit het project 'Monitor Racisme & Extremisme' (Van Donselaar & Rodrigues, 2002, p. 59-88; Van Donselaar & Rodrigues, 2008, p. 169-198). Deze meetlat werd door Van Donselaar verder geëxploreerd in een rapportage over de stand van polarisatie

3 Mudde (1996) vond bijvoorbeeld 26 verschillende definities van 'extreemrechts' in de wetenschappelijke literatuur.

en radicalisering in Nederland (Moors, 2009). Hiermee werd een degelijke poging gedaan maatstaven te bepalen voor het vaststellen van een extreemrechts gehalte van een formatie. Die maatstaven waren het uitgangspunt voor de in het rapport gebruikte definitie van rechts-extremisme.⁴ Voor de onderliggende rapportage maken wij ook gebruik van deze definitie:

Extreemrechtse/rechts-radical formaties hebben een meer of minder uitgesproken ideologie die wordt gekenmerkt door (varianten van) oriëntatie op het 'eigene', (varianten van) afkeer van het 'vreemde', van politieke tegenstanders, en door een hang naar het autoritaire. Doordat extreemrechtse formaties, naarmate zij meer in de openheid treden, maatschappelijke weerstanden oproepen die tot conflicten (en repressieve reacties) kunnen leiden zijn de leiders van deze formaties geneigd delen van hun ideologie te verhullen dan wel achterwege te laten. Omdat een formatie in ideologisch opzicht vage contouren kan hebben kunnen naast ideologie ook sociale genealogie (afstamming van één of meer eerdere extreemrechtse formaties) de magneetfunctie (op radicale rechts-extremisten uitgeoefende aantrekkingskracht) als indicatoren dienen.

Met deze definitie stopte het debat niet - integendeel. Want naast deze definitie was er een behoefte om modernere extreemrechtse partijen, die zich meer richten op thema's als moslims en immigratie, te onderscheiden van klassieke neonazi's, voor wie het denken in verschillende rassen en antisemitisme in de kern van de ideologie zit. Van Donselaar maakte daartoe een onderscheid in het extreemrechtse veld tussen 'klassiek extreemrechts' - meestal neonazi's - en 'nieuw rechts-radicaal' voor modernere extreemrechtse formaties, waaronder de PVV (Moors, 2009, p. 15-16). Na het verschijnen van deze publicatie volgde nog een veelheid aan verschillende ideeën over afbakening, definitie en het toepassen van allerlei labels als 'nationaal populistisch', 'rechts-populistisch', 'nationalistisch conservatief', 'radicaal rechts' of 'ver rechts'.⁵ Op deze plek zullen we niet verder ingaan op het precieze karakter of beloop van nieuw rechts-radical formaties. Wij beperken ons in deze rapportage tot klassiek extreemrechts.

6.3 *Klassiek extreemrechtse formaties*

De periode 2010-2011 is voor klassiek extreemrechtse formaties te kenschetsen door teruggang en marginalisering. In grote lijnen zijn de actieve aanhang en het aantal acties van extreemrechts flink afgenomen. Dat is een voortzetting van de trend die zich al enige tijd aftekende. In deze paragraaf beschrijven we het verloop van de verscheidene klassiek extreemrechtse formaties in deze periode.

Het verzamelen van data over extreemrechts is geen sinecure. Wanneer we ons slechts zouden baseren op openbare bronnen (mediaberichten en publicaties van extreemrechts zelf) dan zou het beeld ernstig beperkt worden. Daar zijn twee redenen voor te geven. De eerste reden is dat extreemrechtse formaties (en andere extremistische groeperingen) van nature geneigd zijn om enige afstand en achterdocht te bewaren naar de omliggende maatschappij. Die maatschappelijke orde wijzen ze immers af. Dat heeft een direct gevolg voor de toegankelijkheid van data die iets kunnen zeggen over een formatie, zoals kaderstukken of ledentallen. De tweede reden is dat extreemrechtse

4 Voor de precieze onderbouwing en verantwoording van deze definitie verwijzen wij naar dat rapport (Moors, 2009, p. 78-88).

5 Zie voor een overzicht: (Lubbers, 2009, p. 168-176).

formaties een ander probleem hebben, door Van Donselaar (1991) het ‘aanpassingsdilemma’ genoemd. Omdat de ideeën van rechts-extremisten in veel gevallen maatschappelijk onacceptabel zijn - en in het geval van discriminatie zelfs strafbaar - is het voor hen vaak niet mogelijk om ze volledig in de openbaarheid te brengen. Omdat men zich echter wel wil blijven onderscheiden van andere partijen én de (potentiële) achterban wil blijven bedienen, is er een dilemma: hoe ver kunnen we met onze boodschap gaan? Dat alles levert een situatie op, die door Van Donselaar (1991) is aangeduid als het verschil tussen de ‘front stage’ en ‘back stage’ identiteit van extreemrechts. Achter de schermen is vaak beter kennis te nemen van de ware identiteit of de echte ideeën van extreemrechtse formaties.

Om die reden hebben we ons bij de dataverzameling niet beperkt tot openbare publicaties. Via een netwerk van verschillende bronnen hebben we ons op de hoogte gehouden van minder toegankelijke informatie over extreemrechtse formaties. Gedacht moet worden aan verschillende professionele waarnemers van extreemrechts, informatie afkomstig uit strafzaken, berichten op sociale media, waarnemingen van demonstraties en andere manifestaties, et cetera. Daarmee is over de onderzoeksperiode geen volledig, maar wel zeker een adequaat beeld van de situatie van extreemrechtse formaties in Nederland te verantwoorden.

Elders in Europa kwamen rechts-extremisten tijdens de onderzoeksperiode nadrukkelijk in de aandacht na een aantal terroristische aanslagen. Anders Breivik pleegde een bomaanslag en een massamoord in Noorwegen. In Polen voorkwam de politie een bomaanslag op het parlement door een man die was geïnspireerd door de daad van Breivik. In Duitsland werd per toeval een extreemrechtse terreurgroep, de Nationalsozialistischer Untergrund (NSU) opgerold, die verantwoordelijk bleek voor een reeks moorden. Ondanks dat deze zaken uitgebreid verslagen werden in de media, was de impact op extreemrechts in Nederland beperkt. Na de aanslagen van Breivik werden Kamervragen gesteld over de ideologische overeenkomsten tussen Breivik en Geert Wilders. Breivik noemde en roemde Wilders immers in zijn schriftelijke verantwoording meerdere keren (Breivik, 2011). Wilders noemde Breivik echter een waanzinnige, psychopaat en een verknipte idioot en wierp de vergelijkingen met hemzelf verre van zich (‘Verklaring Geert Wilders - Noorwegen,’ n.d.). Daarnaast ontstond er enige discussie rond de drie Nederlandse personen aan wie Breivik zijn manifest ongevraagd had opgestuurd. Het Openbaar Ministerie leek ook even van plan een onderzoek te starten naar de ontvangers, maar zag daar later vanaf (‘Justitie: Zwolse blogger ‘vrijuit,’ 2011). De Duitse en Poolse terreurzaken hadden hoegenaamd geen effect op extreemrechts of discussies over extreemrechts in Nederland. De AIVD schreef over de gebeurtenissen: ‘De AIVD heeft geen verbanden geconstateerd tussen Anders Breivik, zijn gedachtegoed en rechts-extremisten in Nederland en evenmin tussen de NSU en rechts-extremisten in Nederland. Deze ontwikkelingen in het buitenland hebben het belang van waakzaamheid op (gewelddadige) uitwassen vanuit een rechts-extremistische ideologie wel onderstreept’ (AIVD, 2011).

Wat nu volgt is een parade van klassiek extreemrechtse formaties die in de onderzoeksperiode actief waren in Nederland. Het gaat voornamelijk om enkele neonazistische formaties: De Nederlandse Volks-Unie, de Nationaal-Socialistische Aktie, Blood & Honour en de Nationale Jeugd. Maar eerst zullen we kijken naar de ‘Heelnederlandse’ actiegroep Voorpost. De paragraaf wordt afgesloten met een beredeneerde schatting van het aantal leden van genoemde formaties.

Voorpost

De ‘Heelnederlandse’ actiegroep Voorpost is een van de oudste extreemrechtse organisaties in Nederland. Voorpost heeft sinds haar oprichting medio jaren zeventig lange periodes van inactiviteit

afgewisseld met periodes waarin er veel ondernomen werd. De afgelopen jaren is er duidelijk sprake van een stabiel kader, dat zorgt voor continuïteit binnen de organisatie.

De actiegroep Voorpost ontstond oorspronkelijk in het Vlaanderen van de jaren zeventig. Daar bestond in die periode veel politieke onrust over de Belgische staatsvorm, en werd de zogenaamde taalstrijd uitgevochten. Moest Vlaanderen onafhankelijk worden, of moest er een federale staat worden opgezet? Wat moesten de rechten zijn van Vlaamstalige, Franstalige en andere talen sprekende groepen in het land? In deze onrustige tijd werd de actiegroep Voorpost opgericht met twee belangrijke actiepunten. Ten eerste een grensverlegging door 'hereniging' van het Nederlands taalgebied, dat zich uitstrekt van Noord-Nederland tot Noord-Frankrijk, 'Van de Dollard tot Duinkerken'. Ten tweede streeft Voorpost staatsvorming na volgens het 'solidaristisch' gedachtegoed. Het solidarisme is een politieke ideologie die in het België van de jaren dertig is ontstaan en sterk geïnspireerd is door het Italiaanse fascisme: een corporatieve staatsvorm zonder democratische volksvertegenwoordiging. Kort na de oprichting van de Vlaamse actiegroep in 1976 werd in 1978 een Nederlandse tak opgericht.

Het afgelopen decennium heeft Voorpost in Nederland met enig succes een stabiele structuur opgebouwd met meerdere afdelingen, zogenaamde 'kringen'. In 2010 ging het om zes kringen (Rijnmond, Twente, Kempenland, Kennemerland/Noord-Holland-Noord, Midland en Haaglanden). In 2011 kwam daar de kring West-Brabant bij.

Binnen deze kringen werd maandelijks een zogenaamde stamtafel georganiseerd, een kroegavond. Deze avonden zijn bedoeld om elkaar te ontmoeten, om mensen te mobiliseren voor activiteiten en om nieuwe geïnteresseerden te introduceren. Verder werden er periodiek regionale vormingsavonden gehouden over thema's als 'Zuid-Afrika', 'extreem-links' of 'verloren randgebieden der Nederlanden'.

Een enkele keer organiseerde Voorpost in Nederland ook een landelijke bijeenkomst, drie keer in 2010 en twee keer in 2011. Daarnaast werden er enkele keren per jaar bezoeken gebracht aan acties en bijeenkomsten van de Vlaamse moederorganisatie.

Naast deze bijeenkomsten richtte Voorpost zich primair op publieksacties, om aandacht op thema's te vestigen en mensen op die manier te overtuigen van hun ideeën. Actiethema's van Voorpost hebben betrekking op diverse veronderstelde bedreigingen van het Nederlandse volk: immigranten, moslims, politieke tegenstanders, maar ook Engelse taalinvloeden of Amerikaanse multinationals. Zo organiseert Voorpost jaarlijks een actie tegen de aanwezigheid van McDonald's in Nederland en Vlaanderen.

Een groepje Voorpost-activisten houdt zich ook bezig met dierenrechten. Daarvoor is een aparte actiegroep opgericht 'Met de Dieren tegen de Beesten' (MDTB). De activiteiten van deze groep richtten zich in 2010 uitsluitend tegen de aanwezigheid van wilde dieren bij circusvoorstellingen. De hoeveelheid acties bleef vergeleken met voorgaande jaren echter flink beperkt. Een opvallend gegeven was de 'concurrentiestrijd' met andere dierenrechtenactivisten met een linkse achtergrond. Die strijd werd in voorgaande jaren een enkele keer letterlijk op straat uitgevochten, wanneer de twee groepen elkaar tegenkwamen. Dat gebeurde in 2010 - voor zover bekend - niet meer. Wel werden in 2010 drie dierenrechtenactivisten met linkse achtergrond strafrechtelijk vervolgd voor het aanvallen van een groep MDTB-activisten.

Een opvallende tactiek van Voorpost is om zich tijdens acties te bedienen van gelegenheden, om op die manier de aandacht af te leiden van de eigen extreemrechtse identiteit. In 2010 gebeurde dat in Venray. Een lokaal comité, dat actie voerde tegen een plan om een asielzoekerscentrum te vestigen, bleek een initiatief te zijn van Voorpost (Seuren, 2010).

Uit kringen rond Voorpost kwamen nog enkele andere initiatieven voort. Een opvallend initiatief was het internet-radiostation 'Radio Rapaille'. Dat radiostation voert sinds 2007 een programmering waarbij thema's worden uitgezonden die Voorpost aan het hart gaan. Er zijn zowel programmamakers uit Nederland en Vlaanderen, die gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor verschillende uitzendingen. In de loop van 2010 nam het aantal Nederlandse betrokkenen sterk af en is het zwaartepunt steeds meer in Vlaanderen komen te liggen.⁶

Een zekere overlap in thematiek tussen Voorpost en de PVV dringt zich op, en PVV-sympathieën vanuit Voorpost zijn ook zeker aanwezig. Een in oktober 2010 in Voorpost-kringen georganiseerd lezing bracht enige duidelijk op dat vlak. 'Er leeft blijkbaar een brede mening onder nationalisten dat Wilders belangen dient die de onze niet zijn, maar dat dankzij Wilders wel zaken besproken worden die anders door de gevestigde politiek in de doofpot gaan.'⁷

Neonazi-formaties

Voorpost was in de onderzoeksperiode de enige klassiek extreemrechtse formatie van enige betekenis met een duidelijke oriëntatie op Vlaanderen en een Heelnederlandse eenwording. Andere klassiek extreemrechtse formaties zijn vooral te vinden in het neonazistische circuit, met een oriëntatie op Duitsland en een Grootgermaanse wens - Nederland als onderdeel van een groot Germaans rijk.

De Nederlandse Volks-Unie

De NVU heeft vanaf de oprichting in 1971 een stormachtig bestaan gekend, maar is nooit uit de politieke marge gekomen. De Nederlandse Volks-Unie (NVU) is de enige politieke partij in Nederland met een neonazistische agenda. Was de partij tot aan het begin van het nieuwe millennium openlijk nazistisch, inmiddels is dat enigszins veranderd. Na enkele confrontaties met het strafrecht is er de huidige partijvoorzitter, Constant Kusters, veel aan gelegen om binnen de marges van de wet te blijven. Voor de buitenwereld wordt daarom gezweven over de nazistische oriëntatie. De NVU noemt zichzelf 'volksnationalistisch', maar is achter de schermen nog steeds duidelijk nazistisch georiënteerd.

Ook bij het voeren van acties probeert de NVU-leiding de afgelopen jaren binnen de grenzen van de wet te blijven. Sinds de NVU er in 2001 in slaagde om via de bestuursrechter het recht om te demonstreren veilig te stellen, heeft de partij in totaal 29 demonstraties⁸ georganiseerd. In de onderzoeksperiode 2010 en 2011 heeft de partij in totaal zes maal gedemonstreerd. Vaak gingen die demonstraties gepaard met openbare ordeproblemen, omdat politieke tegenstanders tegendemonstraties organiseerden. Een demonstratie in Enschede in 2011 verliep turbulent met grote openbare ordeproblemen. Bovendien kreeg deze demonstratie een strafrechtelijk vervolg voor een aantal deelnemers, waaronder voorzitter Kusters. Zij werden verdacht van het overtreden van de racismewet. In deze zaak is echter nog geen eindvonnis uitgesproken.⁹

Demonstraties van de NVU waren door de jaren heen vaak een trekpleister voor andere neonazi's van verschillende groepen uit binnen- en buitenland. Daardoor wist de NVU demonstraties van enige omvang te organiseren (tussen de 70 en 100 deelnemers). In 2011 ontstonden er binnen de partij

6 Inmiddels (anno 2013) is Radio Rapaille een bijna volledig Vlaams project geworden.

7 Rijnland Bollenstreek Kontakt. Nationalistisch Berichtenblad Nr. 104 oktober 2010. Met de 'belangen' in dit citaat wordt hoogstwaarschijnlijk gerefereerd aan de grote sympathie van Wilders en de PVV voor Israël en mogelijk ook aan zijn nadrukkelijke pro-Joodse positie.

8 Stand van zaken eind 2011.

9 In augustus 2012 is in een tussenvonnis aan het Openbaar Ministerie opgedragen om nader onderzoek te doen in deze zaak (Wij Europa, Nummer 43, jaargang 11 (2012)).

enkele conflicten, maar ook tussen de NVU en andere naziorganisaties. Sindsdien demonstreerde de NVU alleen met de eigen aanhang, wat tussen de 25 en 30 deelnemers per demonstratie oplevert. Op het thema extreemrechtse demonstraties zullen we in paragraaf 4.1 nog verder ingaan.

In maart 2010 deed de NVU in vier gemeenten (Arnhem, Nijmegen, Overbetuwe en Heerlen) mee aan de gemeenteraadsverkiezingen. Daarbij werden resultaten behaald van 0.5% tot 0.7% van de stemmen en bleef een raadszetel mijlenver uit het zicht. Dat is niet verrassend, daar de NVU in haar bestaansgeschiedenis nog nooit een zetel heeft behaald. Binnen de partij leidde deze verkiezingsuitslag echter wel tot enige commotie. Kennelijk was er gerekend op meer succes. In een ledencongres daags na de verkiezingen werd het bezoedelde imago van de partij als oorzaak aangewezen en werden er enige cosmetische aanpassingen doorgevoerd (Kusters, 2010). Wat opvallend was aan de deelname van de NVU aan deze verkiezingen, was de betrekkelijke rust waarin de campagne plaatsvond. In het recente verleden werd het partijen als de NVU vaak erg moeilijk gemaakt om deel te nemen aan activiteiten als verkiezingsdebatten en verkiezingsmarkten. Door ingrijpen van het lokaal bestuur, organisatoren, andere politieke partijen of actiegroepen werd voorkomen dat dergelijke partijen zich in verkiezingstijd konden manifesteren. De argumentatie was dat deze partijen zich, door hun extremistische boodschap, zelf buiten het democratische proces plaatsten. Dat debat is intussen echter grotendeels verstomd. Het wordt onderhand als vanzelfsprekend gezien dat ook extremistische partijen deel kunnen nemen aan bijvoorbeeld debatten en verkiezingsmarkten. In 2010 werd alleen in Heerlen de NVU nog geweigerd bij een verkiezingsdebat ('Verkiezingsdebat weert extreemrechts,' 2010). Van grootschalige protesten tegen verkiezingsdeelname door de NVU was verder geen sprake.

Ledentallen van de NVU schommelen door de jaren heen. De partij wordt meestal bevolkt door hoofdzakelijk jonge jongens die na enige tijd hun lidmaatschap weer opzeggen. Wel zien we het afgelopen decennium een vaste kern van getrouwen rond voorzitter Kusters. Deze oudgedienden blijven de NVU doorgaans wat langer trouw. Maar in 2010 ontstonden er door meningsverschillen ook in dit gezelschap van oude getrouwen ruzies en breuken. Dat leidde ertoe dat er in 2011 nog maar enkele tientallen NVU-activisten over waren.

Nationaal-Socialistische Aktie (NSA)

Naast de NVU bestaan er nog enkele groepen met een duidelijk nationaalsocialistisch profiel. Het gaat echter niet om partijen, maar om actiegroepen zonder electorale intenties.

De meest in het oog springende actiegroep die actief was in de onderzoeksperiode was de Nationaal-Socialistische Aktie (NSA). Deze organisatie ontstond in 2005 in de Haaglandse regio uit kringen van zogenaamde Lonsdalejongeren.¹⁰ De groep wisselende enkele keren van naam en wist uiteindelijk een redelijk succesvolle organisatie op poten te zetten. Succesvol, omdat de meeste door jongeren opgerichte extreemrechtse organisaties een kort leven beschoren zijn en weinig teweegbrengen. Met dit perspectief in het achterhoofd verging het NSA beter. Daarvoor waren, kort samengevat, drie factoren van belang: een beroep doen op jongeren uit het Lonsdale-circuit, het adopteren van Duitse actieconcepten en de betrokkenheid van enkele ervaren activisten.

De beginjaren van deze groep vielen samen met een periode van grote populariteit van de 'Lonsdale'-jeugdstijl. Binnen deze jeugdstijl was een aanzienlijk aantal jongeren begaan met

10 Lonsdalejongeren was een label voor groepen jongeren die zich in de periode 2003-2008 manifesteerden. Zij kwamen voort uit de Hardcore-jeugdstijl. Een klein deel van deze jongeren kwam nadrukkelijk in beeld door racistische, xenofobische en soms extreemrechtse ideeën. Zie verder Donselaar (2005).

xenofobische, racistische of extreemrechtse opinies. Dat leverde een potentieel aan te werven jongeren op voor actiegroepen als NSA. Een tweede factor die bijdroeg aan het relatieve succes van NSA was het adopteren van de opzet van de Duitse 'Autonome Nationalisten'. Deze nazistische stroming heeft in Duitsland met succes duizenden jongeren gemobiliseerd door klassieke nazidenkbeelden te verpakken in een modern jasje. Dat bestond vooral uit het aanmeten van een nieuw 'uniform', vlotte moderne kleren, piercings en tatoeages. Daarnaast werd de oude ideologie ook verpakt in nieuwe, modernere thema's, logo's en leuzen. Met die nieuwe verpakking werden twee doelen nagestreefd. Ten eerste om ver weg te blijven van de Duitse strafwet (die zeer repressief is tegen alles wat riekt naar nationaalsocialistische ideeën of verering van het Derde Rijk), zonder iets af te doen aan de oorspronkelijke ideeën of het provocatieve karakter ervan. Het tweede doel was om via een aansprekend uiterlijk, dat appelleert aan de behoefte onder jongeren om zich te binden aan een jeugdstijl, jongeren te interesseren om actief te worden. Het overnemen van de uiterlijke kenmerken en radicale retoriek van deze Duitse groep zorgde ook voor de binding van tientallen jongeren aan NSA rond 2008. Die jongeren konden zich door het aanmeten van nieuwe kleding op eenvoudige wijze conformeren aan de groep.

Een derde reden voor het succes van NSA was de betrokkenheid van enkele oudere activisten. Zij zagen deze groep als een mooi project om een nieuwe generatie voor hun ideeën te winnen. Vooral de bekende neonazi's Eite Homan en Michael Krick, die in Nederland opereren onder de naam Racial Volunteer Force (RVF), wisten de groep ideologisch op sleeptouw te nemen. Zij zorgden voor ideologische kennis bij de jongeren en brachten straatgeweld, revolutie, antisemitisme en haat tegen de staat in als centrale pijlers van het NSA-gedachtengoed.

Na het hoogtepunt (rond 2008) kwam de NSA in 2010 echter in een teruggang. Na een scheuring binnen de organisatie over een ideologisch conflict is de aanhang van NSA gedecimeerd. In de loop van 2010 nam het aantal actieve aanhangers van NSA af tot rond de vijftien.

De overgebleven activisten richtten zich in toenemende mate op acties en organisaties in Duitsland. Zo werden zowel in 2010 als in 2011 kleine bijeenkomsten in Nederland georganiseerd, waar geloofsgenoten aanwezig waren uit Duitsland, België en Engeland. Ook in Nederland werd er samengewerkt. De NSA-aanhang liep regelmatig mee met demonstraties van de NVU. Na een conflict met die partij in 2011 stopten ze daar echter mee. De resterende NSA-activisten zijn in de onderzoeksperiode een steeds 'linkser' koers gaan varen, met vooral veel aandacht voor misstanden van het kapitalisme.¹¹ Door het gebrek aan achterban bleef het echter voornamelijk bij publicaties op internet.

Blood & Honour

Blood & Honour is een van oorsprong Engelse neonazi-formatie die zich primair richt op extreemrechtse skinheads. De organisatie is ontstaan in de jaren tachtig en intussen hebben zich in veel westerse landen afdelingen ('divisions') gevestigd - zo ook in Nederland. Na een eerdere mislukte poging werd Blood & Honour Nederland in 2001 opgericht vanuit een groep liefhebbers van extreemrechtse skinhead-muziek.

Blood & Honour is een organisatie waarbij de skinhead-jeugdstijl van primair belang is. De meeste aanhangers voegen zich daar in muzieksmaak, uiterlijk (kaal hoofd, werkmanskleren, tatoeages) en in

11 Daarbij moet niet vergeten worden dat kritiek op het kapitalisme binnen extreemrechts vaker een populair thema is. Men veronderstelt namelijk dat het kapitalistisch systeem door Joden in stand gehouden en misbruikt wordt ten eigen voordele.

gedrag (bier, feesten en geweld) ook naar. De uitgedragen nationaalsocialistische ideologie onderscheidt Blood & Honour-leden weliswaar van andere skinheads, maar deze is tegelijkertijd van bijkomend belang: eerst skinhead, dan rechts-extremist, is het devies.

Zowel internationaal als nationaal kenmerkt Blood & Honour zich door een sterk versplinterde organisatie. Er is geen duidelijk centrale leiding. Bovendien zijn er veel ruzies en afsplitsingen binnen het netwerk, waardoor verschillende afdelingen elkaar beconcurreren, bestrijden en soms zelfs fysiek te lijf gaan. Dat gebeurt ook zo nu en dan in Nederland.

Binnen de onderzoekperiode waren er zes groepen actief die te relateren zijn aan Blood & Honour. Vier 'divisies' richten zich op een bepaalde regio: Noordland in Groningen, Westland in Noord-Holland, Zuidland in Limburg en Oostland in Gelderland en Overijssel. De divisie Oostland bestaat maar uit enkele personen en manifesteert zich zelden. De divisie Noordland is wat groter (rond de vijftien actieve leden) en organiseert regelmatig activiteiten voor de achterban. Ook zijn leden van deze divisie regelmatig aanwezig op activiteiten van gelijkgezinde organisaties in binnen- en buitenland.

De divisie Westland was geruime tijd de belangrijkste en meest succesvolle afdeling. Maar na een grote vechtpartij met politieke tegenstanders in 2007 werden bijna alle belangrijke leden gearresteerd.¹² Daarna viel deze groep, onder druk van de strafrechtelijke vervolging en negatieve publiciteit, grotendeels uit elkaar. In 2010 wisten de resterende leden echter weer enige activiteiten te ontplooiën en wat nieuwe aanhang te verwerven. In 2011 verbrak de Divisie Westland de banden met het Blood & Honour-netwerk en ging verder onder de naam 'Ulfhednar'.

Zowel leden van de divisie Noordland, als van de divisie Westland/Ulfhednar, raakten in 2010 en 2011 betrokken bij geweldsincidenten. Het opvallendste incident betrof de arrestatie van een aantal kernleden van Ulfhednar. Zij werden in oktober 2011 aangehouden in het bezit van vuurwapens. De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) meldde enkele maanden later dat deze wapens waarschijnlijk voor de verkoop waren bedoeld en niet voor het plegen van een aanslag ('Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland, maart 2012 (DTN28),' 2012). Sindsdien is van deze groep niets meer vernomen.

Naast Blood & Honour zijn er in verschillende landen ook groepen actief onder de naam Combat 18 of C18.¹³ Het gaat hier oorspronkelijk om een militante afsplitsing van Blood & Honour, met een vergelijkbare signatuur. C18-leden leven vaak in onmin met leden van Blood & Honour-divisies, maar op andere momenten of in andere regio's wordt er samengewerkt of bestaan er goede banden. In Nederland lijken Combat 18-leden en Blood & Honour-aanhang in 2010 goed met elkaar op te kunnen schieten. De Nederlandse afdeling van C18 is vooral in de regio Rijnmond actief. De aanhang bestaat sinds geruime tijd uit een groep gewelddadige skinheads uit Rotterdam en omstreken. Nadat een prominent lid in 2007 gearresteerd werd na een grote wapenvondst, ontstond er veel onrust binnen de organisatie. De overige leden waren bang voor vervolging of een verbod. Sindsdien is het aantal leden zeer beperkt gebleven en het aantal activiteiten ook.

Jongeren uit andere regio's die geïnteresseerd waren in lidmaatschap van C18 werden in die periode op afstand gehouden door de leider van C18 in Nederland. In 2007 vonden zij een 'sluiproute' door lid te worden van C18-Vlaanderen. Korte tijd later namen zij die organisatie zelfs helemaal over

12 Na aanvankelijke veroordelingen werden deze Blood & Honour-leden op 1 september 2011 vrijgesproken door het Hof Amsterdam. Het Hof oordeelde dat er sprake was van wettige zelfverdediging. Zie Hof Amsterdam, 1 september 2011, LJN: BR6504 en LJN: BR6508.

13 De 18 in de naam verwijst naar de eerste en achtste letter van het alfabet: AH, of te wel Adolf Hitler.

en werd de naam gewijzigd in 'Combat 18 Nederland en Vlaanderen'. Deze organisatie ging echter in 2010 aan onderlinge ruzies en vechtpartijen ten onder.

In 2010 en 2011 organiseerden al deze aan Blood & Honour gerelateerde groepjes niet opvallend veel activiteiten, een enkele zaalbijeenkomst om een historische persoon of gebeurtenis te herdenken, of om de achterban te scholen. Verder vond er één kleine demonstratie plaats van de Divisie Noordland, als manifestatie tegen Geert Wilders. Daarnaast liepen leden van de verschillende groepen mee in demonstraties van anderen in binnen- en buitenland.

Nationale Jeugd

In West-Brabant is al enkele jaren een groepje extreemrechtse activisten actief onder verschillende namen. In 2010 gebruiken zij de namen Nationale Jeugd Brabant (NJB) en Nationale Jeugd Nederland (NJNI), in 2011 werd dat omgedoopt in Vrije Nationalisten Noord-Brabant. Al deze groepjes werden min of meer in leven gehouden door één man, die wel steeds opnieuw enige jonge aanhang wist te verwerven. Hij heeft een tweeledige ambitie: het organiseren van meer en betere samenwerking binnen het versplinterde extreemrechtse landschap en het bijbrengen van ideologische onderbouwing aan extreemrechtse activisten. Dat laatste gebeurt door het publiceren van teksten op internet en het houden van regelmatige scholingsbijeenkomsten.

De wil tot samenwerken komt onder andere tot uitdrukking in het organiseren van enkele demonstraties en bijeenkomsten onder de noemer 'Netwerk Nationale Socialisten'.

Ledentallen van extreemrechtse formaties

De ledenaantallen of aantallen aanhangers van extreemrechtse formaties zijn onbekend. De organisaties maken geen ledentallen bekend en er is geen andere manier om dergelijke informatie te vergaren. Er is echter, op basis van zichtbare activisten, wel een beredeneerde schatting te maken van aantallen actieve leden. Het gaat dan om leden of aanhangers die deelnemen aan acties of andere activiteiten van een organisatie

Tabel 28 Geschatte aantallen actieve leden extreemrechtse formaties

	2010	2011
Voorpost en zusterorganisaties	60	15
NVU	30	20
NSA - RVF	25	5
Blood & Honour netwerk	50	50
Nationale Jeugd	15	5
Totaal	180	95

6.4 *Extreemrechtse publieke manifestaties*

Manifestaties van extreemrechts in het publieke domein zijn te onderscheiden in geweldloze en gewelddadige manifestaties. Bij geweldloze manifestaties moeten we denken aan demonstraties, publieke protestbijeenkomsten of bijvoorbeeld het uitdelen van pamfletten op straat. Bij gewelddadige manifestaties gaat het om zaken als mishandeling, vernieling en bedreiging. Daartussen zit een grijs gebied van moeilijker categoriseerbare acties, zoals het illegaal plakken of bekladden, uitschelden of

meedragen van beledigende en strafbare leuzen of symbolen. In deze rapportage hanteren wij het onderscheid dat stamt uit het longitudinale onderzoek van de Monitor Racisme & Extremisme, een duidelijk afgebakend aantal categorieën van geweldsvormen: doelbekladdingen, bedreigingen, bommeldingen, confrontaties, vernielingen, brandstichtingen, mishandelingen, bomaanslagen en doodslag. Alle extreemrechtse manifestaties die niet onder deze categorieën zijn te rangschikken, scharen wij onder de term ‘geweldloze manifestaties’.

6.5 *Geweldloze manifestaties*

De bekendste vorm van geweldloze politieke manifestatie is de demonstratie. De vrijheid van demonstratie is in Nederland grondwettelijk beschermd en geldt voor eenieder, onafhankelijk van de boodschap die uitgedragen wordt. Toch zijn extreemrechtse demonstraties lange tijd niet mogelijk gebleken in Nederland door grote maatschappelijke en bestuurlijke weerzin en de daaruit voortkomende tegenstand en preventieve demonstratieverboden. In 2001 forceerde de NVU een - naar later zou blijken definitieve - doorbraak.¹⁴ De NVU-partijleider vocht bij de bestuursrechter een preventief verbod van een demonstratie met succes aan.¹⁵ Sindsdien kunnen extreemrechtse formaties vrijelijk demonstreren in Nederland, zonder preventieve verboden. Wel gaan deze demonstraties sindsdien regelmatig gepaard met veel onrust en tegendemonstraties van diverse antifascistische groeperingen. Dat brengt met zich mee dat forse overheidsmaatregelen nodig zijn, om de openbare orde te bewaren, waaronder het inzetten van grote hoeveelheden politie.

In 2010 was het aantal extreemrechtse demonstraties lager dan in 2009, negentien demonstraties in totaal. In 2011 zakte dit aantal nog verder tot twaalf. Het ging hier in de gehele onderzoeksperiode in negentien gevallen om kleinschalige acties, waarbij kleine groepjes activisten (vijf tot tien personen) met een spandoek of pamfletten hun mening kenbaar maakten. In twaalf gevallen ging het om ‘echte’ demonstraties, waar tientallen demonstranten zich rond een bepaald thema verzamelden.

Eén demonstratie trok bijzonder veel aandacht. Een organisatie die zich ‘Dutch Defence League’ (DDL) noemde organiseerde een steundemonstratie voor Geert Wilders in Amsterdam. Daar werd een grote groep Engelse voetbalhooligans verwacht, gelieerd aan de extreemrechtse English Defence League (EDL). Bovendien hadden politieke tegenstanders van de DDL en Ajax-hooligans opgeroepen tot een tegendemonstratie. Dat noopte de gemeente Amsterdam ertoe om de demonstratie naar het afgelegen havengebied te verplaatsen en te beveiligen met een groot aantal agenten. De omvang van de demonstratie bleef uiteindelijk beperkt tot enkele tientallen personen.

Verder zijn drie demonstraties meegeteld van Turken in Nederland tegen de Koerdische PKK, waar Turkse extreemrechtse Grijsse Wolven het demonstratiebeeld volledig domineerden.

¹⁴ Zie voor een uitgebreide beschouwing over extreemrechtse demonstraties in Nederland en Duitsland: Loof (2008).

¹⁵ Rechtbank Maastricht 22 maart 2001, LJN: AB0754.

Tabel 29 Aantal extreemrechtse demonstraties in Nederland (2005-2011)

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
7	8	12	29	31	19	12

Naast deze demonstraties in Nederland namen groepen Nederlandse rechts-extremisten ook deel aan extreemrechtse demonstraties in het buitenland. Dat gebeurde tijdens de onderzoeksperiode in zeven gevallen in Vlaanderen, drieëntwintig gevallen in Duitsland, twee keer in Frankrijk en één keer in achtereenvolgens Italië, Groot-Brittannië en Italië. In Duitsland ging het in veel gevallen om deelname van Nederlandse nationaalsocialisten aan demonstraties met een nationaalsocialistisch karakter. De deelname in Duitsland is opvallend constant en opvallend hoog.

Tabel 30 Aantal keren dat Nederlandse rechts-extremisten Duitse demonstraties per jaar bezochten (2005-2011)

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
6	7	6	9	14	13	10

Wanneer Nederlandse rechts-extremisten aanwezig zijn op Duitse demonstraties zijn zij veruit in de minderheid. Het gaat hier meestal om demonstraties waaraan honderden tot enkele duizenden personen deelnemen, waaronder een handvol Nederlanders. Een enkele keer hebben de Nederlanders een functie, bijvoorbeeld door een toespraak te houden, maar meestal lopen zij in betrekkelijke anonimiteit mee. Gesprekken met uitgetreden rechts-extremisten leren dat deelname aan die demonstraties in grote lijnen twee doelen dient. Enerzijds wil men zo internationale contacten voor de eigen organisatie opdoen met het doel om voor de eigen achterban beter voor de dag te komen. Anderzijds worden de demonstraties in Duitsland als bijzondere gebeurtenissen ervaren. Door de voor Nederlandse begrippen grote aantallen deelnemers, maar ook door de vaak gewelddadige confrontaties met de politie en politieke tegenstanders, worden deze acties door de Nederlandse demonstranten bijzonder gewaardeerd.

Verder namen rechts-extremisten binnen de onderzoeksperiode in zes gevallen in Nederland deel aan niet-extreemrechtse demonstraties van andere organisaties, bijvoorbeeld tegen pedofilie.

Het deelnemen van rechts-extremisten aan demonstraties van anderen is in Nederland niet vanzelfsprekend. In een aantal gevallen werden zij geweerd uit demonstraties van bijvoorbeeld dierenrechtenactivisten. Een demonstratie waar de aanwezigheid van enige rechts-extremisten opvallend was, was bij een door de PVV georganiseerde steundemonstratie bij de aanvang van het proces tegen Geert Wilders ('Rechts-extremisten steunen Geert Wilders,' n.d.).

*Verkiezingen 2010*¹⁶

In 2010 vonden er in zo goed als alle gemeenten raadsverkiezingen plaats. Aan deze verkiezingen deed de NVU in enkele gemeenten mee. Aan de verkiezingsdeelname van de NVU is eerder in dit hoofdstuk aandacht besteed.

Naast de NVU deden er nog twee extreemrechtse partijen mee. Geïnspireerd door het succes van de PVV, gebruikten zij vergelijkbare namen: Partij Vrij Utrecht en Partij Vrij Almelo. De Partij Vrij

16 Zie voor een uitgebreidere beschouwing over extreemrechtse deelname aan de raadsverkiezingen in 2010 Rodrigues & Wagenaar (2010). Raadpleegbaar via http://www.annefrank.org/ImageVault/Images/id_11543/scope_0/ImageVaultHandler.aspx.

Utrecht (PVU) werd geleid door extreemrechtse veteraan Wim Vreeswijk, voormalig raadslid voor de Centruumpartij, Centrumdemocraten en Nederlands Blok. Hij profileerde zich expliciet als lokaal alternatief voor de PVV met de leuze: ‘PVV Wilders doet niet mee, de PVU wel!’ maar wist geen zetel te behalen.

De Partij Vrij Almelo werd opgericht door mensen die vanwege hun extreemrechtse verleden uit de Almelse afdeling van Rita Verdonks Trots op Nederland waren gezet (‘Partij Vrij Almelo,’ n.d.). Zij behaalden twee raadszetels, maar na twee maanden na de verkiezingen scheurde de fractie en gingen de twee leden verder als eenmansfracties.

6.6 *Extreemrechts geweld*

Wij verstaan onder extreemrechts geweld, geweld dat niet alleen een racistische of politieke richting kent (tegen buitenlanders of linkse politici bijvoorbeeld), maar waar ook sprake is van een beredeneerd vermoeden van een achterliggende extreemrechtse motivatie. Het gaat echter meestal om incidenten waarvan de precieze dadermotivatie onbekend blijft. Daders zelf blijven bijvoorbeeld onbekend. Wanneer ze wel gearresteerd worden, ontkennen ze hun betrokkenheid of ontkennen zij dat ze een politieke of racistische motivatie hadden. Daarom zal bij deze incidenten vaak uit de context moeten worden afgeleid of er sprake is geweest van extreemrechtse betrokkenheid. Het schatten van een extreemrechts gehalte van een incident kan op verschillende manieren gebeuren. Wij hebben ons gericht op concrete aanwijzingen; bij twijfel is een incident niet meegeteld. In een enkel geval ging het om een zeer duidelijke context waarbij bijvoorbeeld rond een extreemrechtse demonstratie gewelddadige confrontaties plaatsvonden. Maar in andere gevallen was er bijvoorbeeld propagandamateriaal achtergelaten van een extreemrechtse organisatie of werden specifieke leuzen gebezigd die geen algemene verspreiding kennen en een duidelijke relatie hebben met een specifieke extreemrechtse groep. Zo werd een Joods schooltje in Leek door onbekenden beschilderd met een hakenkruis en de leuze ‘C18’ die verwijst naar de neonazi-organisatie Combat 18.

Het selecteren, kwalificeren en coderen hebben wij zelf ter hand genomen en is niet gebeurd door de datatoeleverars.

Elders in deze rapportage wordt uitgebreid beschreven hoe de data voor deze rapportage zijn verzameld. In dit hoofdstuk wordt specifiek gekeken naar geweld met een extreemrechtse motivatie.

Voor het samenstellen van dit overzicht is gebruikgemaakt van data uit verscheidene bronnen. Een belangrijk deel is gevonden in de politieregistraties. Verder is gebruikgemaakt van data van de Onderzoeksgroep Kafka en de eigen dataverzameling uit open bronnen. Daarnaast is kennisgenomen van publicaties van anderen, zoals jaarverslagen van het CIDI, MDI, Poldis en LECD.¹⁷

Politiecijfers – een scherpere blik

Begonnen is met een zoektocht op basis van specifieke zoektermen in de politiegegevens over 2010 en 2011. In hoofdstuk 3 is al beschreven welke gegevens dit opleverde: 112 extreemrechtse geweldsincidenten op, 67 in 2010 en 45 in 2011. In datzelfde hoofdstuk werd ook vastgesteld hoe vaak er proces-verbaal is opgemaakt en wat er vervolgens met deze zaken door politie en OM is gebeurd en

¹⁷ Helaas ontbreken gegevens van de verschillende lokale en regionale Antidiscriminatiebureaus. De koepelorganisatie bleek niet bereid aan dit onderzoek mee te werken.

verder is gekeken naar het aantal verdachten, hun gemiddelde leeftijd en het aantal mannen en vrouwen binnen de verdachtenpopulatie.

Na deze eerste bewerkingen van de politiedata, zijn deze gegevens samengevoegd met bestanden die we van andere dataleveranciers kregen. Daarbij is scherper gekeken naar de inhoud van de data. Om te beginnen zijn er dubbelingen verwijderd. Maar een belangrijkere stap was om per incident de vraag te stellen of wij overtuigd waren van een extreemrechtse motivatie achter het incident. Omdat in veel gevallen de overtuiging ontbrak dat een extreemrechts motief hoogstwaarschijnlijk aanwezig was, of omdat het in enkele gevallen zelfs overduidelijk was dat een dergelijk motief er niet was, hebben wij veel van deze incidenten terzijde geschoven. Dat levert uiteindelijk voor 2010 31 geweldsincidenten op met een achterliggende extreemrechtse motivatie en voor 2011 18 incidenten. Uitgesplitst in verschillende geweldscategorieën leveren deze data een beeld op zoals we zien in tabel 29.

Tabel 31 *Racistisch en extreemrechts geweld, naar categorie 2005-2011*¹⁸

Categorie	2007	2008	2009	2010	2011
Doelbekladding*	-	-	-	1	3
Bedreiging	-	-	-	10	8
Bommelding	-	-	-	0	0
Confrontatie	-	-	-	6	3
Vernieling	-	-	-	5	0
Brandstichting	-	-	-	0	1
Mishandeling	-	-	-	9	3
Bomaanslag	-	-	-	0	0
Doodslag	-	-	-	0	0
Totaal	(53)	(54)	(34)	31	18

*Om onderscheid te maken tussen zeer veel voorkomende, maar niet doelgerichte bekladdingen en kladdacties die zich op specifieke personen of objecten richten, tellen wij alleen zogenaamde doelbekladdingen. Bekladdingen die zijn aangebracht op een specifieke plaats die een relatie heeft met de boodschap: bijvoorbeeld een hakenkruis op een synagoge, een racistische leuze op een moskee of een voordeur van een allochtoon gezin.

We plaatsen hierbij de opmerking dat één gebeurtenis in meerdere incidentcategorieën kan vallen. Wanneer bijvoorbeeld een synagoge wordt beklad en vervolgens in brand wordt gestoken registreren we dat als een doelbekladding en als een brandstichting. Of wanneer er op twee verschillende dagen een ruit wordt ingegooid bij dezelfde moskee, rekenen wij dat als twee vernielingen.

Verder is het belangrijk om te vermelden dat we op grond van steekproeven in de politiedata mogen aannemen dat er een hoger aantal bedreigingen en confrontaties naar voren was gekomen, wanneer we alle politiegegevens handmatig hadden kunnen doornemen.

Er is verder een belangrijke kanttekening nodig bij dit overzicht uit tabel 29. Voor de huidige rapportage heeft de dataverzameling op een andere manier plaatsgevonden dan de dataverzameling

18 De gegevens van de jaren 2007-2009 zijn afkomstig van het afgesloten project 'Monitor Racisme & Extremisme' van de Anne Frankstichting en de Universiteit Leiden. Binnen dat project werden extreemrechtse geweldsincidenten niet verder gecategoriseerd. Zie: <http://www.annefrank.org/nl/Educatie/Monitor-Racisme-Homepage/Onderzoeken/> (15.01.2013).

voor de jaren 2007-2009. Daardoor is het niet verantwoord om die direct te vergelijken, en daarom zijn de gegevens uit de eerdere periode tussen haakjes gezet.

Wat echter wel opvalt, is dat de daling van het aantal incidenten die sinds 2008 bij voortduring zichtbaar was, zich ook over 2010 en 2011 voortzet. Naar de oorzaak van deze daling hebben wij geen specifiek onderzoek gedaan. Wel ligt een samenhang voor de hand met de elders in dit hoofdstuk beschreven afname in het aantal extreemrechtse activisten en activiteiten. Ook anderen, waaronder het Openbaar Ministerie (OM), signaleren eenzelfde ontwikkeling. Het Landelijk Expertise Centrum Discriminatie (LECD) van het OM schrijft in haar rapportage over het aantal discriminatiedelicten: 'De afgelopen jaren overziend, lijkt zich een dalende trend voor te doen met betrekking tot het aantal verdachten met een extreemrechtse achtergrond. Ook in 2010 zet deze dalende trend zich door' (LECD, 2011).

Twee van de geweldscategorieën willen we nog iets verder toelichten. Ten eerste het opvallende aantal bedreigingen. Het gaat in een substantieel aantal gevallen om bedreigingen van linkse politici of om mensen die zich in het publieke domein hebben gemanifesteerd in het debat over de islam of de PVV en zich kritisch hebben uitgelaten over de boodschap van die partij. Het gaat in 2010 om zes van de tien bedreigingen, in 2011 om drie van de acht. Voorbeelden daarvan zijn het bedreigen van Peter R. de Vries na zijn kritische opmerkingen over Geert Wilders of verschillende bedreigingen van landelijke en regionale GroenLinks-politici.

Een tweede categorie die enige toelichting behoeft zijn de confrontaties. We doelen hier op het aangaan van een gevecht door verschillende groepen, waarbij één van de groepen een extreemrechtse achtergrond heeft. Vaak is er in deze situaties geen duidelijke dader of aanstichter aan te wijzen. Vandaar de aparte categorie. De sterke afname van het aantal confrontaties is al langer zichtbaar en hangt waarschijnlijk sterk samen met het aantal publieke manifestaties van rechts-extremisten. De grote weerstanden die publieke manifestaties van extreemrechts vaak oproepen, zij het in de vorm van politieke activiteiten, zij het bijvoorbeeld groepsgewijs in het uitgaansleven, leiden veelvuldig tot spanningen en soms ook tot confrontaties. De afname kan dus verklaard worden door een afname van het aantal publieke manifestaties van extreemrechts. En dat valt weer te verklaren door de afname van het aantal extreemrechtse activisten.

Samenvattend zien wij over de hele linie een sterke daling van het aantal extreemrechtse geweldsincidenten in de jaren 2010 en 2011. Een samenhang met de sterke daling van het aantal extreemrechtse activisten is niet onderzocht, maar ligt wel voor de hand.

6.7 *Overheidsrespons*

Activiteiten van klassiek extreemrechtse formaties worden zelden met applaus ontvangen. Het maatschappelijke en bestuurlijke antwoord op het optreden van deze organisaties kent veel verschillende vormen. De overheidsrespons op rechts-extremisme is in drie categorieën onder te verdelen: bestuurlijke, strafrechtelijke en curatieve respons. Met bestuurlijke respons bedoelen wij de formele reacties met een beperkend of repressief karakter door bestuursorganen. Te denken valt aan het preventief verbieden van extreemrechtse acties of het uitvaardigen van noodbevelen. Strafrechtelijke respons vindt enerzijds plaats bij het overtreden van de diverse strafrechtelijke

discriminatieartikelen, maar heeft anderzijds vaak betrekking op commune delicten¹⁹ met een extremistische achtergrond. Dat kan gaan over mishandelingen, vernielingen et cetera. Met curatieve respons bedoelen wij de initiatieven waarmee geprobeerd wordt op anders dan repressieve manieren iets te doen aan rechts-extremisme. Primair moet daarbij gedacht worden aan projecten die tot doel hebben radicalisering van individuen te voorkomen of radicalen te ‘deradicaliseren’.

6.8 *Bestuurlijke respons*

Het preventief verbieden van extreemrechtse bijeenkomsten of demonstraties is een ingewikkelde zaak, in de meeste gevallen zelfs onmogelijk. Het grondwettelijk recht op vergadering en betoging kent een limitatieve opsomming van verbodsgronden. Daardoor is het in geen geval mogelijk om op inhoudelijke gronden (vanwege de uit te dragen ongewenste boodschap) tot een preventief verbod over te gaan. In het verleden werd een preventief verbod wel gerechtvaardigd met een beroep op de ernstige bedreiging van de openbare orde. Extreemrechtse activisten zouden zulke ernstige bezwaren oproepen dat ontmoetingen tussen protesterende tegenstanders en extreemrechtse activisten zouden kunnen leiden tot niet te beteugelen aantastingen van die openbare orde. Sinds 2001 is een demonstratieverbod op basis van deze argumentatie steeds ongedaan gemaakt, met een beroep op de bestuursrechter. Demonstratievrijheid voor extreemrechtse formaties is inmiddels een feit en wordt zelden nog getroffen door een verbod. Een enkele keer probeert, bij uitzondering, een lokaal bestuur in te grijpen. Dat vindt bij een gerechtelijke toetsing echter nooit genade. Zo probeerde de gemeente Venlo in 2010 nog een NVU-demonstratie te verbieden. De bestuursrechter gaf de NVU gelijk in het bezwaar tegen dit verbod en de demonstratie kon doorgaan.²⁰

In 2009 trad de lokale overheid in Nieuw Scheemda met erg veel daadkracht op tegen een barbecue van Blood & Honour-activisten. Er werd een confrontatie met tegenstanders verwacht, waarop de barbecuebijeenkomst verboden werd. Met een overmacht aan politie werden de aanwezige rechts-extremisten weggestuurd en diegenen die zich niet wilden verwijderen, werden gearresteerd. Tegen deze gang van zaken maakte een aanwezige rechts-extremist met succes bezwaar. In de bezwaarprocedure erkende de gemeente dat er niet zo had mogen worden opgetreden (Beishuizen, 2010). Dezelfde aanwezige werd ook voor de strafrechter gebracht, omdat hij één van de gearresteerden was. Dat proces eindigde in een vrijspraak.²¹

6.9 *Strafrechtelijke respons*

Extreemrechts kan op drie manieren met het strafrecht te maken krijgen. Om te beginnen wanneer zij de discriminatieartikelen van het Wetboek van Strafrecht overtreden. Een tweede mogelijkheid is wanneer zij met een politiek of racistisch motief ‘gewone’, commune criminele feiten begaan. Daarbij

19 Commune delicten zijn ‘gewone’ delicten, die niet direct onder discriminatiewetgeving vallen, zoals geweldpleging, vernieling en dergelijke.

20 Rechtbank Roermond 10 juni 2010, LJN: BM7394.

21 De overwegingen van de politierechter zijn ons niet bekend, omdat de Rechtbank Groningen niet bereid was een afschrift van het vonnis te verstrekken.

valt te denken aan bijvoorbeeld racistische mishandeling, het vernielen van een synagoge of geweld plegen bij een demonstratie. Een derde manier is wanneer de strafwet wordt overtreden zonder politieke context, bijvoorbeeld door het plegen van een winkeldiefstal. Het zal duidelijk zijn dat die laatste categorie niet besproken zal worden in dit hoofdstuk.

Voor de strafrechtelijke aanpak van discriminatie is de strafzaak tegen Geert Wilders van groot belang geweest. In de vrijspraak in deze zaak zette de Amsterdamse rechtbank in juni 2011 twee belangrijk lijnen uit. De eerste lijn was een invulling van het eerder door de Hoge Raad uitgesproken Gezwel-arrest:²² wil een beledigende uitspraak als strafbare discriminatie gekwalificeerd kunnen worden dan moet de belediging duidelijk om een groep mensen gaan, die door hun godsdienst worden gekenmerkt. Krenkende uitlatingen over de godsdienst zelf zijn onvoldoende. Verder stelt de Rechtbank, en deze beroept zich daarbij op uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, dat in het geval van politieke uitspraken er bijna geen beperkingen zijn aan de vrijheid van meningsuiting. Voor een volksvertegenwoordiger, die zijn kiezers moet vertegenwoordigen, is, zo stelt de rechtbank, de vrijheid van meningsuiting immers van bijzonder grote waarde.²³

Waar de grens tussen strafbare discriminatie en toegelaten beledigingen nu ligt zal in de rechtspraak verder gepreciseerd moeten worden. Begin 2010 (dus na het Gezwel-arrest, maar voor de Wilders-uitspraak) werd een bekende extreemrechtse activist door de rechtbank Rotterdam wel schuldig verklaard voor de uitroepen ‘Ga terug naar je zandbak in Marokko. Het vliegtuig vertrekt’, ‘Hand in hand, terug naar eigen land. De islam is een kwaadaardig gezwel’ naar passerende allochtonen.²⁴

Een ander doorlopend dispuut over de al dan niet strafbaarheid vindt plaats rond het tonen van als extreemrechts bekend staande symbolen, zoals het hakenkruis en Keltisch kruis. De vraag in hoeverre het tonen van dergelijke symbolen onder de strafwet valt wordt met enige regelmatig in een strafzaak aan de rechter voorgelegd. Maar daar wordt in verschillende vonnissen heel wisselend over gedacht. Alleen het hakenkruis wordt in zo goed als alle gevallen als discriminerende belediging aangemerkt. In 2010 bevestigde de Hoge Raad dit nog eens in een zaak waarin een man een hakenkruisvlag in zijn huis had opgehangen, zichtbaar voor het publiek.²⁵

In andere zaken rond extreemrechtse symboliek lag dat minder eenvoudig. Zo werd een jonge rechts-extremist in 2005 in de omgeving van een politieke bijeenkomst gearresteerd, omdat hij een hele trits aan extreemrechtse symbolen op zijn jas had genaaid, waaronder Keltische kruisen, ijzeren kruisen, een wolfsangel, een SS-Totenkopf en de cijfers 14 en 88.²⁶

De rechtsgang in deze zaak kostte ruim zes jaar, voordat het Gerechtshof Den Haag na terugverwijzen door de Hoge Raad een einduitspraak deed. Het Gerechtshof concludeerde dat het tonen van genoemde symbolen een strafbare discriminerende belediging opleverde. Het Hof rekende de man extra aan dat hij de symbolen op Bevrijdingsdag had gedragen.²⁷

22 Hoge Raad 10 maart 2009, LJN: BF0655.

23 Rechtbank Amsterdam 23 juni 2011, LJN: BQ9001.

24 Rechtbank Rotterdam 4 februari 2010, parketnummer 10/692793-09.

25 Hoge Raad 21 september 2010, LJN: BM2483. Het juridisch debat in deze zaak draaide overigens niet om het al dan niet strafbare karakter van het hakenkruis, maar of er sprake was van ‘openbaarmaking’. De Hoge Raad vond van wel.

26 Deze cijfers zijn in extreemrechtse kring populair en staan symbool voor de 14 words van David Lane ‘We must secure the existence of our people and a future for White Children’ en voor twee maal de 8e letter van het alfabet HH, of te wel ‘Heil Hitler’.

27 Hof Den Haag 10 juni 2011, LJN: BR6028.

Een andere strafzaak rond het thema extreemrechtse symboliek is tot op dit moment nog niet tot een eindoordeel gebracht. In die zaak gaat het om een voorraad T-shirts die werd aangetroffen in het huis van twee neonazi's die als verdachte van een zware mishandeling werden gearresteerd. De T-shirts bevatten de in Gotische letters geschreven tekst 'Combat 18 - Whatever it takes'. Combat 18 is een gewelddadige neonazistische organisatie met een terroristisch verleden, Whatever it takes de strijdleus van die organisatie.²⁸ De 18 in de naam verwijst naar de letters AH, Adolf Hitler. De vraag of deze T-shirts aanzetten tot haat of discriminatie (art. 137-e WvSr) werd door het Gerechtshof ontkennend beantwoord. De Hoge Raad heeft de zaak echter terugverwezen naar het Gerechtshof, nadat de Advocaat-Generaal had betoogd dat de combinatie van Adolf Hitler, Gotische letters en de achtergronden van de organisatie Combat 18 wel degelijk als een indirecte vorm van discriminerende belediging kan worden bestempeld, zoals die eerder al door de Hoge Raad aanvaard is.²⁹ Het is nu opnieuw aan het Gerechtshof om uitspraak in deze zaak te doen.

Het internet is een ander terrein waarop relevante strafrechtelijke uitspraken op het gebied van discriminatiewetgeving zijn gedaan over rechts-extremistische activisten. Eind 2010 diende een strafzaak tegen de twee beheerders van het extreemrechtse internetforum 'Holland Hardcore'.³⁰ Dit forum was vanaf 2003 een plaats waar vooral extreemrechtse Lonsdalejongeren op af kwamen om berichten te plaatsen. Dat leverde een groot aantal teksten op met een onmiskenbaar strafbare inhoud. De vraag die in de strafzaak aan de orde was, was of de beheerders voor het gedrag van anderen op hun webforum verantwoordelijk konden worden gesteld. In het vonnis oordeelde de rechtbank dat de beheerders inderdaad verantwoordelijk konden worden gehouden, maar alleen in die gevallen waar zij berichten zelf hadden geplaatst of waar aangetoond kon worden dat zij strafbare berichten hadden gezien en hebben laten staan.

Een andere strafzaak rond discriminatie op internet betrof een verdachte die via een zogenaamd peer-to-peernetwerk allerlei muziek met racistische en antisemitische teksten ter verspreiding beschikbaar had gesteld. De strafzaak eindigde in hoger beroep in een vrijspraak om juridisch-technische redenen.³¹ De inhoudelijke kant van de zaak kon daardoor echter niet behandeld worden bij het Hof. De rechtbank deed dat eerder wel en oordeelde de handelswijze van de verdachte strafbaar, het ter beschikking stellen via een peer-to-peernetwerk was volgens de rechtbank een vorm van openbaar maken en daarmee was het via internet delen van deze discriminerende liedjes strafbaar.³²

Een laatste opvallende strafzaak was gericht tegen een deelnemer aan een extreemrechtse demonstratie in Venlo. Hij had onder andere 'Juden Raus' geroepen. Ondanks dat een aanklacht wegens discriminerende belediging voor de hand had gelegen, werd de man vervolgd wegens opruiing. Het Hof Den Bosch concludeerde dat het hier discriminatie betrof, maar niet de ten laste gelegde opruiing en sprak de verdachte vrij.³³

28 In zowel Groot-Brittannië als in Scandinavië werden bomaanslagen gepleegd door Combat 18-leden.

29 Hoge Raad 23 november 2010, LJN: BM9135.

30 Zie voor verdere achtergronden van deze zaak: Rodrigues & van Donselaar (2010), p. 41-42.

31 Het betrof hier een zogenaamde Salduz-zaak: naar aanleiding van Europese rechtspraak mogen verdachten niet meer gehoord worden zonder dat zij de kans hebben gehad met een advocaat te spreken. Omdat dat in deze zaak wel was gebeurd werd de verdachte uiteindelijk vrijgesproken. Zie Hof Den Haag 3 augustus 2012, LJN: BX3873.

32 Rechtbank Den Haag 20 oktober 2011, LJN: BT8769.

33 Hof Den Bosch 2 november 2011, Parketnummer 20-003594-10.

6.10 Curatieve respons

In reactie op de grote maatschappelijke onrust na de moord op Theo van Gogh in 2004 stelde de overheid het actieplan ‘polarisatie en radicalisering’ op. Binnen dat plan stond men een decentrale inrichting voor van signalering en aanpak van radicalisering en polarisatie. De gemeenten werden primair verantwoordelijk gemaakt voor de uitvoering van dit beleid. Dit actieplan kreeg voor vijf jaar financiering en werd daarna gestopt en geëvalueerd. In die evaluatie (van Guldener & Potman, 2012) is gekeken naar de resultaten van al dit werk. Van de in totaal 78 subsidies en uitkeringen, werd er één verstrekt aan een project dat zich specifiek richtte op de curatieve aanpak van een extreemrechtse groep. Het ging hier om een project in Stadskanaal waar drie groepen van extreemrechtse jongeren via een ketenaanpak in kaart werden gebracht en individueel werden benaderd om een aanpak te realiseren. Deze manier van werken was eerder in Winschoten met veel succes toegepast om een snel groeiende afdeling van Blood & Honour aan te pakken (Demant & Wagenaar, 2009). Zowel het project in Stadskanaal als dat in Winschoten werd in de onderzoeksperiode voortgezet. Voor zover onze kennis reikt zijn er, behalve deze twee projecten, geen nieuwe curatieve projecten meer gestart.

6.11 Conclusie

Het klassiek extreemrechtse veld is de afgelopen onderzoeksperiode nadrukkelijk in omvang afgenomen. Dat is vooral zichtbaar geweest in de afnemende aanhang voor de verschillende klassiek extreemrechtse formaties, maar ook in het dalende aantal extreemrechtse publieke manifestaties. Deze lijn is al enkele jaren geleden ingezet en heeft zich de gehele onderzoeksperiode voortgezet.

Omdat er in deze publicatie gebruik is gemaakt van een nieuwe manier van dataverzameling zijn de gegevens over extreemrechtse geweld niet te vergelijken met de data uit eerdere publicaties. Wel zien we een daling van het aantal extreemrechtse geweldsincidenten binnen de onderzoeksperiode. Ondanks de onvergelykbaarheid lijkt hier toch een dalende trend aan te houden, die al sinds 2008 zichtbaar is. Een relatie met de afname van het aantal extreemrechtse activisten ligt voor de hand.

De uitspraak in het Wilders-proces heeft nog geen direct merkbaar effect op de strafrechtspleging tegen rechts-extremisten, voor zover dat gerechtelijke uitspraken betreft: er zijn geen plotselinge vrijspraken van personen, die eerder veroordeeld zouden zijn. Een mogelijke verklaring daarvoor zou kunnen zijn dat het Openbaar Ministerie ‘Wilders’-achtige zaken niet meer voor de rechter brengt.

7 *Discriminatie*

In dit hoofdstuk worden de incidenten met een discriminatoir karakter beschreven. Het gaat hierbij om discriminatie op grond van ras, godsdienst of levensovertuiging. Discriminatie op grond van sekse, seksuele gerichtheid of handicap worden buitenbeschouwing gelaten.³⁴ Allereerst gaan we in op het aantal geregistreerde incidenten met een discriminatoir karakter bij de politie. Daaropvolgend zullen we het soort incident beschrijven en vervolgens kijken we naar de verdeling van het aantal discriminatie-incidenten over de verschillende politieregio's. Daarbij is het aantal inwoners als referentie gehanteerd. Daarna staan we stil bij de verdachten, kijkend naar sekse en leeftijd. Tot slot beschrijven we de afdoening.

7.1 *Discriminatie in 2010-2011*

In totaal zijn er in 2010 en 2011 912 incidenten geregistreerd waarbij sprake is van discriminatie op grond van ras, godsdienst of levensovertuiging. Een deel van deze incidenten komt echter ook voor bij de hiervoor besproken drie andere thema's. Zo vallen er 124 incidenten binnen de categorie racisme, 88 incidenten vinden we terug bij racistisch schelden, 15 bij antisemitisme en 32 bij antisemitisch schelden (zie ook Hoofdstuk 3). In 2010 ging het om 468 incidenten, in 2011 om 444, er is dus sprake van een heel lichte afname (bijna 5%).

De politie is niet de enige partij die gegevens over discriminatie verzamelt. In Nederland is er een netwerk van antidiscriminatievoorzieningen (ADV's) die klachten en meldingen van burgers omtrent discriminatie vastleggen. Hoewel er zeker overlap te verwachten is met de politiegegevens, is hierbij natuurlijk lang niet altijd sprake van strafbare feiten. In die zin is het ook te verwachten dat mensen met een klacht eerder naar een ADV gaan dan naar de politie. Dit zien we ook terug in de gegevens (Coenders, 2010, Coenders et al., 2012). Over 2010 en 2011 rapporteren de ADV's 3.406 en 3.883 klachten en meldingen van discriminatie over de hier besproken thema's (ras, herkomst en geloofsovertuiging). Hierbinnen vallen ook de discriminatiemeldingen over antisemitisme, in 2010 en 2011 waren dit achtereenvolgens 124 en 134 meldingen. Wanneer we de ADV-klachten nader beschouwen, blijkt dat het grootste deel van de discriminatiemeldingen gaat over een ongelijke behandeling van de melders, bijvoorbeeld achterstelling op het gebied van arbeid (bij sollicitaties of bij vacatures), maar ook toegangsbeleid in het uitgaansleven (bepaalde etnische groeperingen worden niet binnengelaten). In de politiegegevens worden deze vormen van discriminatie nauwelijks

34 In Nederland worden er door verschillende instanties cijfers met betrekking tot discriminatie binnen de Nederlandse samenleving bijgehouden en over gepubliceerd. Onder andere het Openbaar Ministerie, Meldpunt Discriminatie, de Landelijke Brancheorganisatie van Antidiscriminatiebureaus (LBA) en Samenwerkende Antidiscriminatievoorzieningen Nederland (SAN) en de politie (poldis).

aangetroffen. De tweede categorie bij de ADV-meldingen (43%) betreft ‘vijandige bejegening’ (schelden). Deze zijn eigenlijk direct te relateren aan de thema’s racistisch en antisemitisch schelden in deze rapportage. Racistisch schelden kwam in 2011 bij de ADV’s bijna 1500 keer voor. Dit is vergelijkbaar met wat wij in de politiegegevens vinden (zie hoofdstuk 5). Antisemitisch schelden wordt veel minder bij de ADV’s gemeld, dit komt in 2011 115 keer voor, terwijl wij in de politiegegevens hiervan bijna 1100 incidenten aantreffen.

Het lijkt dus alsof wij in de politiegegevens minder discriminatiefeiten vinden dan bij de ADV’s. Voor een deel klopt dit, maar voor een deel berust het verschil ook op een andere definitie. Wij bespreken de onderwerpen racistisch en antisemitisch schelden in deze rapportage onder een specifieke noemer, maar waarschijnlijk lijken deze incidenten heel veel op de discriminatiemeldingen ‘vijandige bejegening’ bij de ADV’s.

Type incidenten

De politie registreerde de helft van de incidenten ook onder de code ‘discriminatie’. Het gaat hierbij vooral om discriminerende uitingen. Bij een moskee wordt bijvoorbeeld een zwart zwijn ontleed opgehangen en worden met bloed discriminerende teksten op de moskee geklad, waarna de voorzitter van de moskee aangifte van discriminatie doet. Vaak gaat het ook om bekenden van elkaar, zoals burens of collega’s. Een voorbeeld betreft een Somalisch gezin dat aangifte doet van discriminatie tegen een gezin in de buurt. Sinds de komst van de Somalische familie heeft het andere gezin continu discriminerende opmerkingen gemaakt, zowel naar de volwassenen als naar de kinderen. Er zijn ook incidenten in de politiegegevens geregistreerd waarbij personen zich door ambtenaren in functie, waaronder de politie, gediscrimineerd voelen. Bijvoorbeeld een persoon die bij een standaard controle zegt dat hij wordt gecontroleerd omdat hij een allochtoon is en zich daarom gediscrimineerd voelt. Andersom komen ook incidenten voor, van ambtenaren in functie die melding maken van discriminatie. Bijvoorbeeld een agent die discriminerende opmerkingen over zijn huidskleur krijgt te horen van een verdachte.

Achttien procent van de discriminatie incidenten in 2010 betreft belediging, in 2011 is dit 15%. Een ongeveer even groot deel van de discriminatie incidenten valt onder het type geweld: 13% in 2010 en 18% in 2011. Zowel in 2010 als 2011 is 6% van de discriminatie incidenten geregistreerd onder de noemer bedreiging.

Tabel 32 Verdeling van discriminatie over type incidenten in 2010 en 2011

Type incident (op basis van incidentcode politie)	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011
Discriminatie	244	52%	214	48%
Geweld	60	13%	79	18%
Belediging	85	18%	65	15%
Bedreiging	27	6%	28	6%
Overige incidenten	22	5%	20	5%
Bekladding	13	3%	13	3%
Overlast	8	2%	7	2%
Diefstal	2	0%	6	1%
Manifestaties en aandachtsvestigingen	3	1%	5	1%
Vernieling	1	0%	4	1%
Wapenbezit	3	1%	3	1%
Totaal	468		444	

Discriminatie per politieregio

De discriminatie-incidenten zijn onderverdeeld naar de 25 politieregio's, het KLPD en de marechaussee. De politieregio Amsterdam Amstelland registreert in absolute aantallen de meeste discriminatie-incidenten over de periode 2010-2011, en wel 131 incidenten in 2010 en 152 incidenten in 2011. Utrecht en Gelderland Noord Oost volgen op afstand. In de regio Utrecht werden in 2010 33 incidenten geregistreerd, en 21 incidenten in 2011. Gelderland Noord Oost registreerde in 2010 32 incidenten en in 2011 27 incidenten. Politieregio Gooi en Vechtstreek is met 5 incidenten in twee jaar tijd de regio met de minste incidenten. Er zijn geen opvallende 'stijgers' of 'dalers' te benoemen.

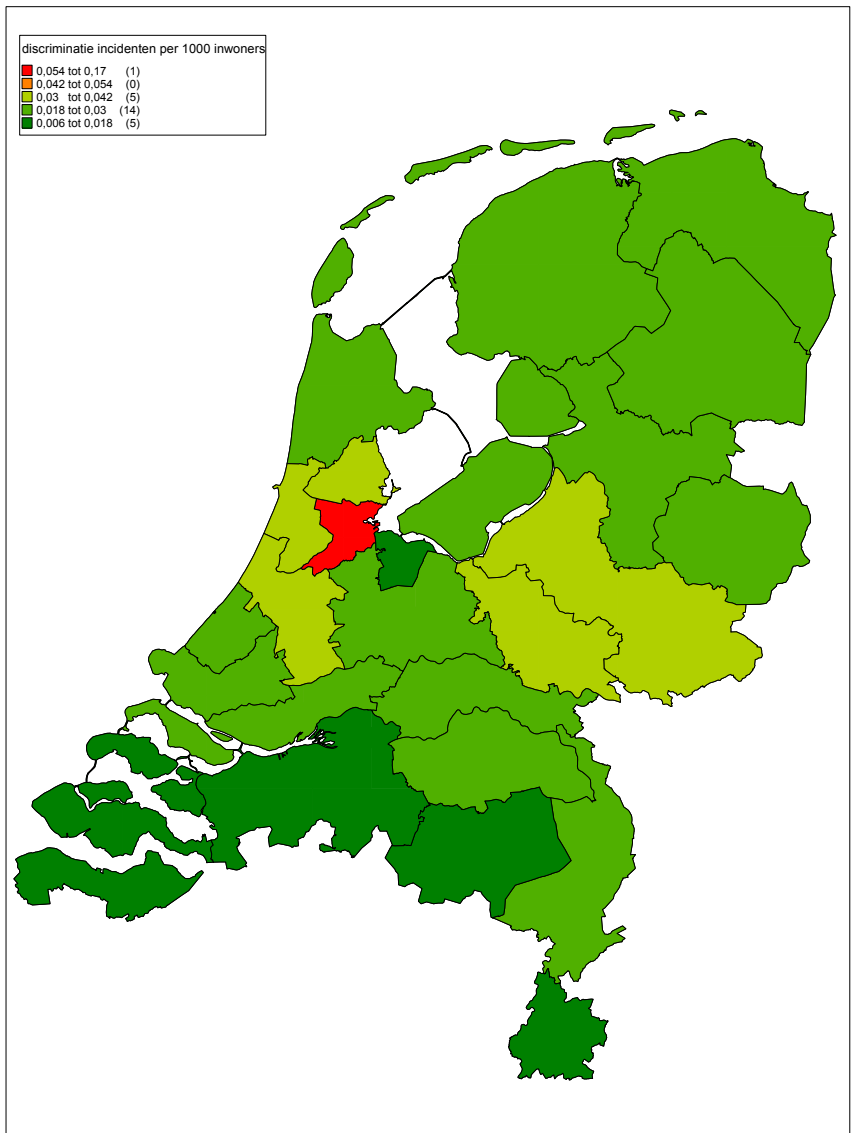
Tabel 33 Aantal discriminatie-incidenten per politieregio in 2010 en 2011

Politieregio	2010	2011
Amsterdam Amstelland	131	152
Brabant Noord	14	15
Brabant Zuid Oost	8	11
Drenthe	7	8
Flevoland	8	9
Friesland	17	13
Gelderland Midden	22	14
Gelderland Noord Oost	32	27
Gelderland Zuid	10	9
Gooi en Vechtstreek	3	2
Groningen	4	17
Haaglanden	19	14
Hollands-Midden	19	21
IJsselland	13	7
Kennemerland	14	9
KLPD	2	6
Limburg Noord	10	12
Limburg Zuid	3	4
Marechaussee	6	1
Midden West Brabant	17	13
Noord Holland Noord	16	13
Rotterdam Rijnmond	23	18
Twente	13	10
Utrecht	33	21
Zaanstreek Waterland	11	5
Zeeland	4	6
Zuid Holland Zuid	9	7
Totaal	468	444

Verdeling discriminatie-incidenten naar pleegregio per 1000 inwoners

In de politieregio Amsterdam Amstelland komen ook in relatieve zin de meeste incidenten met een discriminatoir karakter voor. Andere regio's waar relatief gezien meer discriminatie-incidenten voorkomen zijn Zaanstreek Waterland, Kennemerland, Hollands Midden, Gelderland Noord Oost en Gelderland Midden.

Kaart 5 Aantal discriminatie incidenten 2010 en 2011 per 1000 inwoners per regio

Verdachten

In deze paragraaf worden de gegevens die bekend zijn over de verdachten van de discriminatie incidenten beschreven. Het gaat hierbij om de incidenten waarbij gegevens over de verdachte(n) - bij een deel van de incidenten is sprake van meerdere verdachten - bekend zijn. Bij 54% van de discriminatie-incidenten is er bij de politie geen verdachte bekend. In 46% van de discriminatie-incidenten is er wel een verdachte bekend. 13% van deze incidenten is in groepsverband gepleegd. Bij de overige incidenten is er sprake van één enkele verdachte.

Er is op basis van de incidenten zoals die geregistreerd zijn bij de politie ook een beeld te schetsen van de verdachten. Iets meer dan vier van de vijf verdachten zijn mannen. De gemiddelde leeftijd van de verdachten is 32,4 jaar in 2010 en 31,4 jaar in 2011. Jongeren in de leeftijd van 15 tot 19 jaar zijn

het vaakst betrokken bij discriminatie-incidenten, al zijn de verschillen met de andere leeftijdsgroepen niet heel groot.

Tabel 34 Achtergrondkenmerken verdachten discriminatie-incidenten in 2010 en 2011

Achtergrondkenmerken verdachten	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011
Vrouw	56	17%	50	16%
Man	271	83%	269	84%
0-14 jaar	38	12%	25	8%
15-19 jaar	69	22%	67	21%
20-24 jaar	33	10%	58	18%
25-29 jaar	25	8%	26	8%
30-34 jaar	10	3%	23	7%
35-39 jaar	33	10%	20	6%
40-44 jaar	34	11%	30	10%
45-49 jaar	23	7%	20	6%
50-54 jaar	19	6%	15	5%
55 jaar en ouder	35	11%	33	10%
Gemiddelde leeftijd	32,4		31,4	
Etnische herkomst				

Afdoening

In 2010 en 2011 zijn er rond de 300 aangiften per jaar geregistreerd waarbij sprake was van discriminatie op grond van ras, godsdienst of levensovertuiging. Van het totaal aantal geregistreerde incidenten in 2010 heeft de politie bij 69% een proces-verbaal opgemaakt. In 2011 betrof dit 70%.

Een juridische afdoening vanuit het Openbaar Ministerie vond in 2010 419 keer en in 2011 382 keer plaats. Ongeveer de helft van de afdoeningen betrof een dagvaarding. Het aanbieden van een transactie gebeurde bij 19% van de afdoeningen in 2010 en bij 14% in 2011. Daarnaast werd 20% van de zaken geseponneerd. In 2011 lag dit percentage met 18% iets lager.

Tabel 35 Afdoeningen discriminatie-incidenten in 2010 en 2011

Type incident (op basis van incidentcode politie)	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011
Dagvaarding	223	53%	199	52%
Onvoorwaardelijk sepot	70	17%	55	14%
Transactie, boete	80	19%	52	14%
OM Strafbeschikking (OSMB)	21	5%	50	13%
Voorwaardelijk sepot	13	3%	14	4%
Voeging	10	2%	5	1%
Overdracht	2	1%	7	2%
Totaal aantal afdoeningen (exclusief de nog onbekende)	419	100%	382	100%
(Nog) onbekend	2		7	

Een ander gegeven dat ten aanzien van de afdoening door het OM van discriminatie bekend is, is het wetsartikel op basis waarvan de afdoening heeft plaatsgevonden. Zoals eerder vermeld, komt discriminatie in het Wetboek van Strafrecht voor (zie ook Bijlage 3). Ten aanzien van discriminatie kunnen we dus nagaan in hoeverre de incidenten die door de politie of door ons zijn gekarakteriseerd als discriminatie, ook daadwerkelijk als discriminatie door het OM zijn behandeld. Daarnaast hebben we apart ook alle afdoeningen op discriminatie wetsartikelen opgevraagd (dus inclusief discriminatie op grond van hetero- of homoseksuele gerichtheid, burgerlijke staat, sekse, leeftijd of handicaps). Hieruit blijkt dat in 2010 en 2011 gezamenlijk 221 afdoeningen door het OM op de discriminatie wetsartikelen hebben plaatsgevonden. Aangezien het hier gedeeltelijk ook om andere vormen van discriminatie ging dan in deze rapportage beschreven, blijkt al wel dat er verhoudingsgewijs maar weinig zaken op grond van de wetsartikelen over discriminatie worden afgedaan.

In de door ons gematchte gegevens van politie en OM, vinden we 112 afdoeningen door het OM op discriminatie wetsartikelen over 2010 en 2011. Dit duidt er op dat ongeveer de helft van de discriminatie afdoeningen (112 van 221) betrekking had op discriminatie op grond van ras, godsdienst of levensovertuiging. Van deze afdoeningen zijn er 75 geormerkt als discriminatie op basis van de politiegegevens. Dit betreft dus maar ruim 9% (75 van 810) van de afdoeningen door het OM ten aanzien van het thema discriminatie. De vraag is vervolgens op welke wetsartikelen deze zaken dan wel door het OM worden afgedaan. Wanneer we dit nader beschouwen blijkt dat een kleine 30% wordt afgedaan op wetsartikelen over mishandeling en geweld, ruim 20% op wetsartikelen over diefstal en inbraak en ruim 10% op wetsartikelen over belediging (SR 261 tot en met 267). Vooral deze laatste categorie is interessant, omdat 'discriminerende belediging' (wetsartikel SR 137C/1) het wetsartikel is dat het meest voorkomt van de discriminatie wetsartikelen. Het lijkt er dus op dat veel discriminatie-incidenten op basis van andere dan discriminatie wetsartikelen worden afgedaan door het OM. Waarbij door het OM dus ook vaak gebruik wordt gemaakt van wetsartikelen waaraan een lagere strafmaat is gekoppeld. Voor SR 266 en SR 267, de meest voorkomende wetsartikelen over belediging, staat een maximale celstraf van achtereenvolgens drie maanden en vier maanden. Terwijl voor de meest voorkomende wetsartikelen over discriminatie (inclusief discriminerende belediging SR 137C/1) een maximale celstraf van één tot twee jaar staat.

8 *Slotbeschouwing*

In de vorige hoofdstukken is een cijfermatig beeld geschetst van de verschijningsvormen van racisme, antisemitisme, extreemrechts geweld en discriminatie. Het beeld is primair gebaseerd op door de politie in BVH geregistreerde incidenten die zijn gelieerd aan racisme, antisemitisme, extreemrechts geweld en discriminatie. Hieraan gekoppeld zijn gegevens van het Openbaar Ministerie en aanvullend is gebruik gemaakt van gegevens van de antidiscrimatievoorzieningen (ADV), het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI) en van gegevens verkregen uit de nieuwsmedia.

Een eerste belangrijke vraag die hier beantwoord moet worden is of de hier gebruikte nieuwe manier van gegevensonttrekking, zinvolle en betrouwbare informatie oplevert over de thema's racisme, antisemitisme, extreemrechts geweld en discriminatie. In eerste instantie moet hiervoor een kritische vergelijking worden gemaakt met andere gegevensbronnen over deze thema's. Het Sociaal en Cultureel Planbureau heeft eind 2012 een rapport uitgebracht waarin de onderstaande rapportages en gegevens ten aanzien van het thema discriminatie werden vergeleken (Andriessen & Fernee, 2012), dus wij zullen hier heel kort op ingaan waarbij we de conclusies van Andriessen en Fernee mee zullen nemen.

Als eerste Poldis, de rapportage van de discriminatie incidenten geregistreerd door de politie (Wit, de & Sombekke, 2011, Tierolf & Hermens, 2012). De Poldis-gegevens hebben dezelfde basis als de hier gepresenteerde gegevens, namelijk incidenten uit BVH. Het gaat in Poldis echter om alle vormen van discriminatie, en dat is dus breder dan alleen de discriminatie op grond van ras, godsdienst of levensovertuiging, die in deze rapportage aan de orde komt. In die zin zijn de rapportages dus aanvullend, met overlap op de thema's ras, godsdienst en levensovertuiging. Hierbij geldt wel een beperking, namelijk dat de gegevens in Poldis (nog) niet regio-overstijgend op dezelfde manier uit BVH onttrokken worden. In onze werkwijze gebeurt dit wel, omdat niet de ambtenaren bevroegd worden over het registratiesysteem, maar het registratiesysteem zelf, hierdoor zullen in deze rapportage regio-overstijgend meer incidenten worden gevonden.

De jaarrapportage van de ADV's laat zien dat er, net als met Poldis, sprake is van een gedeeltelijke overlap van de gegevens en een gedeeltelijke aanvulling. Ook de ADV's nemen alle vormen van discriminatie mee en daarmee gaat het over meer gegevens dan alleen de thema's die hier besproken worden. Daarnaast laten de gegevens zien dat er bij de ADV's vooral veel meer meldingen van discriminatie op het werk en in het deurgebeide van de horeca voorkomen (zie ook Andriessen & Fernee, 2012). Deze zaken komen meestal niet bij de politie terecht. In de politieregistratie vinden we daarentegen veel meer incidenten van antisemitisch schelden terug, terwijl die in theorie ook bij de ADV's terecht zouden kunnen komen. Racistisch schelden komt in beide rapportages ongeveer evenveel voor, maar valt bij ons onder een ander hoofdstuk.

Het CIDI heeft een eigen registratie van antisemitische incidenten en rapporteert hier jaarlijks over. Er lijkt sprake van een grote mate van overlap tussen de gegevens van het CIDI en de hier gepresenteerde gegevens over intentioneel antisemitisme, waarbij het CIDI melding maakt van iets

meer incidenten dan wij in de politieregistratie vinden. Het CIDI rapporteert ook over hate-mails die zij ontvangt, voor zover zij hierover geen melding heeft gedaan bij de politie, zullen deze gegevens niet in onze gegevens voorkomen. Dit bepaalt een gedeelte van het verschil (zie ook Andriessen & Fernee, 2012). Daarnaast lijkt het erop dat het merendeel van de door het CIDI gerapporteerde incidenten over antisemitische bekladding en antisemitisch schelden, waarschijnlijk wel in onze paragrafen over deze thema's voorkomen (Bijlage 4 en paragraaf 4.2), maar door ons niet zijn 'herkend' als intentioneel antisemitisme. Dit is een beperking van onze manier van gegevens-onttrekking.

Het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI) behandelt een heel specifieke soort van incidenten, namelijk (strafbare) uitingen van discriminatie op het internet. Zij onderneemt ook actie op deze uitingen, door bijvoorbeeld de site-beheerders te verzoeken bepaalde content te verwijderen. Indien dit geen succes oplevert doet zij aangifte tegen bepaalde uitingen. Het MDI hanteert een brede definitie van discriminatie, dus rapporteert over meer incidenten dan wij hier doen. Zoals gezegd doet het MDI soms aangifte, voor zover het de onderwerpen in deze rapportage betreft, zullen deze gevallen zeker in deze rapportage zijn meegenomen. Aangezien wij maar heel weinig incidenten op het internet vonden in onze gegevensset, gaan we er van uit dat beide rapportages vooral aanvullend zijn.

Ten aanzien van de thema's racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld, lijkt onze rapportage (met een aantal kanttekeningen), behoorlijk compleet, zeker voor wat betreft strafbare feiten. Op het thema discriminatie is deze rapportage incompleet omdat de grondslagen geslacht, hetero- of homoseksuele gerichtheid, burgerlijke staat, leeftijd, politieke gezindheid en handicaps hier niet aan de orde komen.

Op basis van Kamervragen is in de Tweede Kamer in 2011 en 2012 uitgebreid over antisemitisme en discriminatie gediscussieerd (Kamerstukken II 2010/11, 2011/12, 2012/13), waarbij onder andere een nieuwe manier van registratie werd bedongen. Hierin wordt door de verantwoordelijke minister de toekomstige Poldis werkwijze genoemd, waarbij via een query de landelijke BVH-database wordt onderzocht op voor discriminatie relevante thema's (Kamerstukken II 2012/13). Onze werkwijze gaat uit van exact hetzelfde principe, alleen bevat de query een aantal aanvullingen en beperkingen. Dit wil niet zeggen dat wij op dit moment reeds de ideale bevraging hebben gevonden. Wij laten zien dat onze wijze van bevraging nog altijd een aantal beperkingen kent. We hebben wel de verwachting en het vertrouwen dat we de volgende keer een aantal verdere verbeteringen kunnen doorvoeren, waarbij we ons mede zullen laten leiden door de resultaten van de nieuwe Poldis.

Constant beeld over twee jaren

De rapportage heeft betrekking op de jaren 2010 en 2011. Uit de rapportage komt naar voren dat het aantal aan racisme, antisemitisme, extreemrechts geweld en discriminatie gelieerde incidenten over die jaren min of meer gelijk is gebleven, op de verschillende thema's is sprake van heel lichte daling in 2011. Het beeld over de twee jaren is dus constant. Dit zien we terug in de onderstaande tabel waarin alle gegevens nog eens staan samengevat.

Tabel 36 Totaaloverzicht incidenten 2010 en 2011

	2010	2011
Intentioneel antisemitisme	19	30
Racisme	1302	1262
Extreemrechts geweld	67	45
Discriminatie	468	444
Antisemitisch schelden	1173	1098
Racistisch schelden	1440	1433
Totaal	4273	4107
Incidenten met antisemitische connotatie, inclusief intentioneel antisemitisme	1596	1588
Totaal	5732	5561

We zien relatief weinig intentioneel antisemitisme en extreemrechts geweld. Een (lichte) afname is ook zichtbaar ten aanzien van de ledenaantallen van extreemrechtse organisaties en manifestaties. Incidenten met racistische motieven (racisme en racistisch schelden) blijken het vaakst voor te komen in de onderzochte politiegegevens. Verhoudingsgewijs komen incidenten met een antisemitische connotatie bijna even vaak voor.

Uitingsvormen: vooral geweld, bedreiging, belediging en discriminatie

De incidenten komen in het bijzonder tot uitdrukking in de vorm van (bedreiging met) geweld, bedreiging, belediging en discriminatie, zo blijkt uit het onderzoek. Uit een nadere analyse van de geregistreerde gegevens komt naar voren dat in geval van intentioneel antisemitisme vooral sprake is van belediging en discriminatie en daarna bekladding en bedreiging. Verder blijkt dat belediging, geweldpleging of dreiging daarmee, vooral in verband kunnen worden gebracht met racisme. Deze koppeling is wat betreft het geweld minder vanzelfsprekend, kennelijk is het geweld (mede) racistisch gedreven.

Uit het onderzoek komt verder naar voren dat, in het bijzonder in het geval van antisemitisme en racisme, schelden de meest voorkomende verschijningsvorm is. Dat wil zeggen dat bij 'scheldpartijen' of andere confrontaties kennelijk veelvuldig antisemitische of racistische uitdrukkingen worden gebruikt. Uit een analyse van de dossiers naar aanleiding van de onderzochte incidenten, waaruit de feiten en omstandigheden van het geval duidelijk worden, blijkt dat het gescheld weliswaar een antisemitische of racistische connotatie heeft, maar in een kwart van de gevallen weinig met het incident te maken heeft. Het is veeleer te duiden als een algemene verruwing van het taalgebruik, waarbij kennelijk gemakkelijk en achteloos antisemitische of racistische begrippen worden gebruikt.

Verdachten en pleegplaatsen

Uit het onderzoek komt ook naar voren dat de meeste verdachten (jonge) mannen zijn. Verhoudingsgewijs de meeste verdachten worden gevonden bij de incidenten over de thema's extreemrechts geweld (87%), antisemitisch schelden (74%) en racistisch schelden (72%). Bij racisme wordt maar bij 38% van de incidenten een verdachte aangeduid. Het valt op dat in geval van antisemitisch schelden de verdachten relatief jong zijn (gem. 23-24 jr). In het geval van aan racisme en discriminatie gelieerde incidenten zijn de verdachten relatief ouder (gem. 30-32 jr). De incidenten doen zich het meest voor in de Randstad, in het bijzonder rond de twee grootste steden (Amsterdam en Rotterdam), zowel in absolute als relatieve zin.

Afhandeling door politie en Openbaar Ministerie

Uit de gegevens van de politie en het Openbaar Ministerie komt naar voren dat bij meer dan de helft van de geregistreerde incidenten aangifte is gedaan en bij de helft van alle incidenten is een proces-verbaal is opgemaakt. Nagenoeg al die zaken zijn door het Openbaar Ministerie afgedaan, door middel van een transactievoorstel (16%), een strafbeschikking (9%) of een dagvaarding (55%). Het (voorwaardelijk) sepotpercentage bedraagt 14%. Deze zaken lijken dus over het algemeen voortvarend te worden opgepakt door politie en Openbaar Ministerie.

Op basis van de afdoeningen door het OM kunnen we vaststellen dat ruim 10% van de incidenten, incidenten tegen ambtenaren (vooral politie) betroffen. In 65% van de gevallen gaat het dan om antisemitisch schelden, in 20% van de gevallen om racistisch schelden, 10% van de gevallen om racisme en 5% discriminatie. Naar type incident ging het in 78% van de gevallen om belediging, in 15% van de gevallen om geweld of dreiging met geweld en in 7% van de gevallen ging het om mishandeling.

Wanneer we naar de afdoeningen van het thema discriminatie kijken (dit thema komt letterlijk in het politiesysteem en in het Wetboek van Strafrecht voor) dan zien we relatief weinig afdoeningen door het OM op de wetsartikelen waarin discriminatie genoemd wordt, en relatief veel afdoeningen op wetsartikelen over belediging zonder discriminatie, dus met een lagere strafmaat. Dit lijkt erop te duiden dat de discriminatie-wetsartikelen door het OM als moeilijk bewijsbaar in een rechtszaak worden beschouwd. Meer informatie hierover zou boven tafel kunnen komen wanneer we ook de gerechtelijke uitspraken aan onze zaken zouden koppelen. Dit is in theorie mogelijk maar binnen het kader van het huidige project was dit (nog) niet haalbaar.

Literatuurlijst

- AIVD. (2011). Jaarverslag 2011. AIVD.
- Andriessen, I. & Fernee, H. (2012). Meldingen van discriminatie in Nederland. Den Haag: SCP
- Beishuizen, T. (2010). "Oldambt had feestje van neonazi's niet mogen verbieden". Dagblad van het Noorden 4 februari 2010.
- Breivik, A. B. (2011). 2083: a European declaration of independence.
- Coenders, M., Kik, J., Schaap, E., Silversmith, J. & Schriemer, R. (2012). Kerncijfers 2011 *Overzicht van discriminatieklachten en -meldingen geregistreerd bij antidiscriminatievoorzieningen. Leeuwarden / Nijmegen: Landelijke Brancheorganisatie van Antidiscriminatiebureaus (LBA) en Samenwerkende Antidiscriminatievoorzieningen Nederland (SAN).*
- Coenders, M. (2011). Klachten en meldingen over discriminatie in 2010. *Landelijk overzicht van klachten en meldingen geregistreerd door gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen. Utrecht: ERCOMER, Universiteit Utrecht.*
- Donselaar, J. van (1991). *Fout na de oorlog: fascistische en racistische organisaties in Nederland, 1950-1990. Amsterdam: B. Bakker.*
- Demant, F. & Wagenaar, W. (2009). *Monitor racisme & extremisme. Deradicaliseren in de praktijk. Pallas Publications.*
- Donselaar, J. van (2005). *Monitor Racisme & Extremisme: Het Lonsdalevraagstuk. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden.*
- Donselaar, J. van (1991). *Fout na de oorlog: fascistische en racistische organisaties in Nederland, 1950-1990. Bert Bakker.*
- Donselaar, J. van & Rodrigues, P. (2002). *Monitor racisme & extreem-rechts. Vijfde rapportage. Amsterdam: Pallas Publications.*
- Donselaar, J. van & Rodrigues, P. (2008). *Monitor Racisme & Extremisme: Achtste rapportage. Amsterdam: Pallas Publications.*
- Friedmann, E. (2012). *Monitor antisemitische incidenten 2011. Den Haag: CIDI.*
- De Groot, I.N.J., L.F. Drost en J.C.J. Boutellier (2010). *Bedreigers van politici: risico's en interventiemogelijkheden. In: Individuele bedreigers van publieke personen in Nederland. Fenomeenanalyse en een beleidsverkenning. Den Haag: NCTb*
- Guldener, V. R. van & Potman, H. P. (2012). *5 jaar Lokale Projecten Polarisatie en radicalisering. resultaatinventarisatie over de periode 2007-2011. WODC.*

- Justitie: Zwolse blogger “vrijuit.” (2011). *De Stentor* 4-8-2011.
- Kamerstukken II 2010/11, 30 950, nr. 22, 24, 25, 27, 30, 32, 34.
- Kamerstukken II 2011/12, 30 950, nr. 39.
- Kamerstukken II 2012/13, 30 950, nr. 47.
- Kusters, C. (2010). *Analyse gemeenteraadsverkiezingen 3 maart 2010*. *Wij Europa*, 9(34), 12-14.
- LECD. (2011). *Cijfers in Beeld: Discriminatiecijfers 2010*.
- Loof, J.-P. (2008). *Demonstraties van rechtsextremistische groeperingen in Nederland en Duitsland*, in: Donselaar, J. van & Rodrigues, P. (2008). *Monitor Racisme & Extremisme: Achtste rapportage*. Pallas Publications.
- Lubbers, M. (2009). *Ver rechts in Nederland: inleiding*. *Migrantenstudies*, (3), 168-176.
- Moors, J. A. (2009). *Polarisatie en radicalisering in Nederland: Een verkenning van de stand van zaken in 2009*. IVA beleidsonderzoek en advies.
- Mudde, C. (1996). *The war of words: Defining the extreme right party family*. *West European Politics*, 19(2), 225-248.
- Partij Vrij Almelo. (n.d.).
Retrieved from <http://kafka.antenna.nl/?p=2324#Partij%20Vrij%20Almelo>
- Rechtsextremisten steunen Geert Wilders. (n.d.).
Retrieved from <http://kafka.antenna.nl/?p=293>
- Rodrigues, P. R. & van Donselaar, J. (2010). *Monitor Racisme and Extremisme: Negende Rapportage*. Amsterdam: Pallas Publications.
- Rodrigues, P. R. & Wagenaar, W. (2010). *Monitor Racisme & Extremisme. Gemeenteraadsverkiezingen 2010*. Retrieved from http://www.annefrank.org/ImageVaultFiles/id_11543/cf_21/Gemeenteraadsverkiezingen2010.PDF
- Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland, maart 2012 (DTN28). (2012). Retrieved from http://www.nctv.nl/Images/samenvatting-dtn28_tcm126-443851.pdf
- Seuren, E. (2010). “AZC-comité is extreemrechts.” *Dagblad De Limburger* 13-11-2010.
- Tierolf, B. & Hermens, N. (2012). *Poldis rapportage 2011*. Apeldoorn: LECD.
- Verkiezingsdebat weert extreemrechts. (2010). *Dagblad De Limburger* 19-2-2010.
- Verklaring Geert Wilders - Noorwegen. (n.d.). Retrieved from <http://www.pvv.nl/index.php/component/content/article/36-geert-wilders/4529-verklaring-geert-wilders-noorwegen.htm>
- Wit, W. de & Sombekke, E. (2011). *Poldis 2010. Criminaliteitsbeeld discriminatie*. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.

Bijlage 1 Definities

De monitor bevat vier inhoudelijke thema's discriminatie, racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld. Wij zullen in deze bijlage kort elk thema beschrijven. Vervolgens staan we stil bij de gehanteerde incident categorieën.

Beschrijving thema's

Discriminatie

In artikel 1 van de Grondwet wordt genoemd dat discriminatie niet is toegestaan. Het begrip wordt verder uitgewerkt in de onderstaande artikelen uit het wetboek van Strafrecht en in de Algemene Wet Gelijke Behandeling (zie hoofdstuk 2). In artikel 90quater van het Wetboek van Strafrecht wordt discriminatie als volgt omschreven: "Onder discriminatie of discrimineren wordt verstaan elke vorm van onderscheid, elke uitsluiting, beperking of voorkeur, die ten doel heeft of ten gevolge kan hebben dat erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, sociaal of cultureel terrein of op andere terreinen van maatschappelijk leven, wordt teniet gedaan of aangetast." In de wet zijn zes verschillende discriminatiegronden beschreven. Personen kunnen worden gediscrimineerd op grond van hun ras, godsdienst, levensovertuiging, geslacht, seksuele gerichtheid of handicap (lichamelijke, psychische of verstandelijke). Discriminatie is strafbaar gesteld in het wetboek van Strafrecht in de artikelen 137c tot en met 137g (zie bijlage 2).

In deze monitor kijken wij naar drie van de zes discriminatie gronden, het gaat om incidenten waarbij sprake is van het ongelijk behandelen van mensen op basis van kenmerken die in een specifieke situatie te weten: ras, godsdienst en levensovertuiging niet van belang zijn.

Racisme

In het Internationale Verdrag inzake de Uitbanning van alle vormen van Rassendiscriminatie (IVUR) staat racisme beschreven als elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeursbehandeling die gebaseerd is op ras, huidskleur, afkomst, nationale of etnische afstamming en die tot doel of gevolg heeft de erkenning, het genot of de uitoefening, op gelijke voet, van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden te niet te doen of in te perken.

Antisemitisme

Antisemitisme is een ander woord voor Jodenhaat. Het antisemitisme kenmerkt zich door een vijandige houding en vooroordelen jegens Joden. Het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI)

omschrijft antisemitisme als: Joden anders behandelen dan andere mensen, en met name je vijandig opstellen jegens Joden op grond van vooroordelen.

Extreemrechts

Dit betreft een verzamelnaam voor politieke overtuigingen die zich aan de uiterste rechterzijde van het politieke spectrum bevinden. Deze stroming probeert een maatschappijverandering door te zetten waarbij geweld niet wordt geschuwd. Zij zijn een voorstander van een sterke, leidende overheid en laten zich vaak leiden door een zeer sterke vorm van nationalisme en/of racisme.

Beschrijving incidentencategorieën

In de voorgaande monitoren is er gebruik gemaakt van een negental incident categorieën. Wij hebben deze incidentcategorieën waar mogelijk overgenomen en deels aangevuld.

Wij zullen elk van de categorieën kort toelichten.

Diefstal

Bij diefstal gaat het om het op onrechtmatige wijze eigenhandig in bezit nemen van andermans eigendom.

(Doel)bekladding

Een bekladding is te beschouwen als een - meestal lichte - vorm van vernieling, waarbij tevens een racistische, antisemitische of extremistische 'boodschap' wordt aangebracht. Het kan gaan om een met viltstift getekend hakenkruisje op de muur van een openbaar toilet tot aan een doelbewuste vernieling door middel van grootschalige racistische graffiti op een oorlogsmonument.

Vernieling

Het gaat hier om het opzettelijk toebrengen van schade of een poging hiertoe met een racistische, antisemitische of rechtsextremistische achtergrond. Bijvoorbeeld het ingooien van een ruit van een moskee of het vernielen van een oorlogsmonument.

Geweld

Geweld is een verzamelterm om acties te beschrijven die mens of dier verwonden of schade toe brengen. In deze categorie vallen incidenten die te maken hebben met agressie, mishandeling, moord of pogingen hiertoe.

Bedreiging

Bedreiging is het dreigen met - in de meeste gevallen - fysiek geweld of de dood tegen een persoon, diens naasten of eigendommen. In de monitor komen bedreigingincidenten veelvuldig voor. Het gaat bijvoorbeeld om personen die bedreigd worden omdat zij een niet-westerse afkomst hebben. Een bedreiging kan zijn; 'Allochtoon ik maak je dood' of 'Ik ga je kapot maken als je niet terug gaat naar je eigen land'.

Overlast

Overlast is het ondervinden van hinder van immateriële of materiële zaken die betrekking hebben op de leefbaarheid.

Belediging

Een belediging is een krenkende uiting die iemands eer en goede naam kan aantasten.

Manifestaties, andere groepsactiviteiten en aandachtsvestigingen

In deze categorie vallen incidenten die te maken hebben met het bij elkaar komen van een groep mensen. Dit kan zijn om op deze manier anderen hun standpunt duidelijk te maken door bijvoorbeeld een demonstratie.

Discriminatie

Discriminatie is naast een thema hoofdstuk ook een aparte incident categorie. Zie voor een beschrijving thema discriminatie.

Overige incidenten

Onder de categorie overige incidenten vallen alle incidenten die wel voorkomen in de zoekopdrachten, maar een dusdanig lage frequentie hebben dat zij niet als aparte categorie zijn opgenomen. In deze categorie vallen onder andere incidenten die te maken hebben met overtreding van de opiumwet, fraude en vermissing.

Bijlage 2 Discriminatie wetsartikelen

Artikel 90quater (Definitie)

Onder discriminatie of discrimineren wordt verstaan elke vorm van onderscheid, elke uitsluiting, beperking of voorkeur, die ten doel heeft of ten gevolge kan hebben dat erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, sociaal of cultureel terrein of op andere terreinen van maatschappelijk leven, wordt teniet gedaan of aangetast.

Artikel 137c (Belediging)

1. Hij die zich in het openbaar, mondeling of bij geschrift of afbeelding, opzettelijk beledigend uitlaat over een groep mensen wegens hun ras, hun godsdienst of levensovertuiging, hun hetero- of homoseksuele gerichtheid of hun lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de derde categorie.
2. Indien het feit wordt gepleegd door een persoon die daarvan een beroep of gewoonte maakt of door twee of meer verenigde personen wordt gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van de vierde categorie opgelegd.

Artikel 137d (Aanzetten tot ...)

1. Hij die in het openbaar, mondeling of bij geschrift of afbeelding aanzet tot haat tegen of discriminatie van mensen of gewelddadig optreden tegen persoon of goed van mensen wegens hun ras, hun godsdienst of levensovertuiging, hun geslacht, hun hetero- of homoseksuele gerichtheid of hun lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de derde categorie.
2. Indien het feit wordt gepleegd door een persoon die daarvan een beroep of gewoonte maakt of door twee of meer verenigde personen wordt gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van de vierde categorie opgelegd.

Artikel 137e (Verspreiden van ...)

1. Hij die, anders dan ten behoeve van zakelijke berichtgeving:
 - (1) een uitlating openbaar maakt die, naar hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden, voor een groep mensen wegens hun ras, hun godsdienst of levensovertuiging, hun hetero- of homoseksuele gerichtheid of hun lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap, beledigend is, of aanzet tot haat tegen of discriminatie van mensen of gewelddadig optreden tegen persoon of goed van mensen wegens hun ras, hun geslacht, hun hetero- of homoseksuele gerichtheid of hun lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap;
 - (2) een voorwerp waarin, naar hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden, zulk een uitlating is vervat, aan iemand, anders dan op diens verzoek, doet toekomen, dan wel verspreidt of ter openbaarmaking

van die uitlating of verspreiding in voorraad heeft: wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of geldboete van de derde categorie.

2. Indien het feit wordt gepleegd door een persoon die daarvan een beroep of gewoonte maakt of door twee of meer verenigde personen wordt gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de vierde categorie opgelegd.

3. Indien de schuldige een van de strafbare feiten, omschreven in dit artikel, in zijn beroep begaat en er, tijdens het plegen van het feit, nog geen vijf jaren zijn verlopen sedert een vroegere veroordeling van de schuldige wegens een van deze misdrijven onherroepelijk is geworden, kan hij van de uitoefening van dat beroep worden ontzet.

Artikel 137f (Steun verlenen aan...)

Hij die deelneemt of geldelijke of andere stoffelijke steun verleent aan activiteiten gericht op discriminatie van mensen wegens hun ras, hun godsdienst, hun levensovertuiging, hun geslacht, hun hetero- of homoseksuele gerichtheid of hun lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie maanden of geldboete van de tweede categorie.

Artikel 137g (In de uitoefening van een ambt, beroep of bedrijf)

1. Hij die, in de uitoefening van een ambt, beroep of bedrijf personen opzettelijk discrimineert wegens hun ras, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of geldboete van de derde categorie.

2. Indien het feit wordt gepleegd door een persoon die daarvan een beroep of gewoonte maakt of door twee of meer verenigde personen wordt gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de vierde categorie opgelegd.

Artikel 137b (Ontzetting uit beroep)

Indien de schuldige een van de strafbare feiten, omschreven in de artikelen 131 tot en met 134, 137c tot en met 137g en 147a, in zijn beroep begaat, kan hij van de uitoefening van dat beroep worden ontzet.

Artikel 429quater (In de uitoefening van een beroep of bedrijf)

1. Hij die in de uitoefening van een ambt, beroep of bedrijf personen discrimineert wegens hun ras, hun godsdienst, hun levensovertuiging, hun geslacht of hun hetero- of homoseksuele gerichtheid wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste twee maanden of geldboete van de derde categorie.

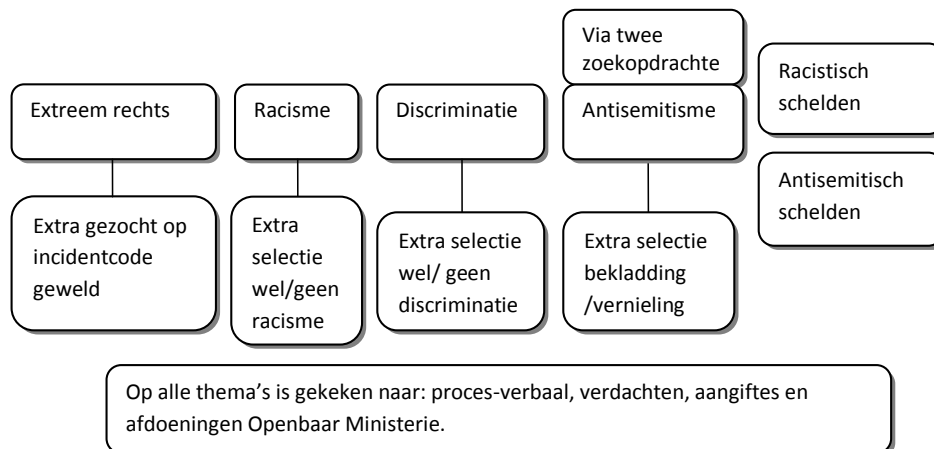
2. Met dezelfde straf wordt gestraft hij wiens handelen of nalaten in de uitoefening van een ambt, beroep of bedrijf zonder redelijke grond, ten doel heeft of ten gevolge kan hebben dat ten aanzien van personen met een lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, sociaal of cultureel terrein of op andere terreinen van het maatschappelijk leven, wordt teniet gedaan of aangetast.

Bijlage 3 Dataverzameling

Het is natuurlijk eerder voorgekomen dat men bedacht dat op basis van politiegegevens, meer informatie over thema's die niet letterlijk in de registratie voorkomen, gewenst is. Hiervoor is het noodzakelijk eerst iets meer te zeggen over de wijze waarop bij de politie wordt geregistreerd. Sinds 2008 wordt bij 25 politieregio's en het KLPD gebruik gemaakt van de Basisvoorziening Handhaving (BVH). Dit is een incidentregistratiesysteem, waarin politiemedewerkers incidenten kunnen registreren, aangiftes opnemen en strafdossiers opmaken. BVH is een product van de vtsPN (voorziening tot samenwerking Politie Nederland). Een incident is alles waarmee de politie in aanraking kan komen, van misdrijven en overtredingen, tot demonstraties en telefonische meldingen van burgers. Van elk incident wordt een mutatie gemaakt, met een uniek mutatienummer. In een mutatie wordt alles bewaard wat bij het betreffende incident hoort, beschrijvingen van het incident, aangiftes, getuigenverhoren, verdachten, betrokkenen, proces verbaal, enzovoorts.

De informatie die beschreven staat in de mutatie is over het algemeen de meest betrouwbare bron om incidenten te typeren. Wij verwachten dat de zoekwijze die wij nu hebben toegepast de weg is om een zo compleet mogelijk beeld te kunnen geven van de thema's die in deze rapportage aan de orde komen. Zonder overigens te stellen dat wij nu al de meest ideale gegevensverzameling hanteren. Wij verwachten dat de nadere evaluatie van wat wij nu hebben gedaan, en de mogelijke aanvullingen die inhoudelijke en technische experts nog kunnen geven, het uiteindelijke resultaat nog zal verbeteren. Deze rapportage geeft weer wat wij met onze huidige kennis en ervaring in de beschikbare tijd hebben kunnen doen.

Op basis van verschillende zoektermen zijn incidenten over deze thema's gezocht in het politiesysteem. De zoekacties hebben plaatsgehad over de gehele inhoud (alle teksten) van alle mutaties. De zoekacties zijn volgens onderstaand stroomschema uitgevoerd, waarbij uiteindelijk zeven datasets zijn gegenereerd, die vervolgens verder zijn bewerkt en geanalyseerd.

Een belangrijk aspect hierin is de incidentcode. Aan alle incidenten die plaatsvinden moet door de betrokken politiemedewerkers een code worden gekoppeld. Deze code geeft weer wat voor soort incident het betrof.

Sommige incidentcode categorieën zijn gebruikt om de incidenten nader te duiden, zoals 'geweld' bij het thema extreemrechts geweld, en 'bekladding' en 'vernieling' voor het vaststellen van intentioneel antisemitisme. De incidenten waarbij sprake is van intentioneel antisemitisme zijn gevonden op basis van twee specifieke zoekopdrachten. De eerste is een combinatie van de algemene zoekopdracht voor antisemitisme, aangevuld met termen die specifieke aanduidingen van Joodse locaties (zoals 'synagoge', of 'Joodse begraafplaats'). De incidenten die hiermee zijn gevonden zijn vervolgens inhoudelijk beoordeeld op wel of geen intentioneel antisemitisme. Bij een kwart van deze incidenten was sprake van intentioneel antisemitisme. Hiernaast gebruiken medewerkers van de politie bij de registratie van incidenten de term antisemitisme hoofdzakelijk als zij van mening zijn dat er echt sprake is van antisemitisme. Daarom is een aanvullende zoekopdracht uitgevoerd naar incidenten waar politiemedewerkers in de beschrijving de term 'antisemitisme' of 'antisemitisch' gebruiken. Bij een steekproef van de incidenten die met deze zoekopdracht zijn gevonden heeft wederom inhoudelijke beoordeling plaatsgevonden. Ook hier bleek bij een kwart van deze incidenten sprake is van intentioneel antisemitisme.

Ten aanzien van twee thema's, racisme en discriminatie, heeft nog een extra selectie plaatsgevonden, omdat er te veel fout-positieven werden gevonden (incidenten werden toegewezen aan het thema, terwijl ze in werkelijkheid nauwelijks iets met het thema te maken hadden). Hiervoor zijn de eerste honderd gevonden incidenten geheel doorgelezen en ingedeeld naar 'wel racisme' en 'geen racisme', en 'wel discriminatie' en 'geen discriminatie'. Op basis van de indeling van deze eerste honderd incidenten zijn vervolgens alle racisme en discriminatie incidenten geautomatiseerd gehercodeerd naar 'wel' of 'niet'. Vervolgens zijn weer de eerste vijftig nieuwe indelingen gecontroleerd om te checken hoe zuiver deze indeling uiteindelijk was. Dit leverde op dat de indeling van racisme heel zuiver plaatsvond, maar de indeling van discriminatie was minder zuiver vanwege het nog altijd 'doorlaten' van vooral homo- en genderdiscriminatie (twee categorieën die in deze rapportage niet worden meegenomen), en het uitsluiten van een aantal racistische discriminatie incidenten. Het uiteindelijk aantal fout-positieven was ongeveer gelijk aan het aantal fout-negatieven, aangezien het teveel tijd zou kosten om de query verder te perfectioneren, werd voor deze rapportage genoegen genomen met dit gegeven.

De verdeling van de incidenten naar de thema's is afhankelijk van de wijze waarop de politie de zaken heeft geregistreerd. Soms is de indeling heel logisch, bijvoorbeeld wanneer iemand bij de politie aangifte doet van het feit dat hij/zij bij een sollicitatie werd gediscrimineerd op basis van zijn/haar ras. Minder duidelijk is het wanneer de politie wordt ingeschakeld bij een vechtpartij tussen twee groepen in de openbare ruimte. Als de politie vervolgens signaleert dat de ene groep zich heeft voorzien van fascistische tekens, hoeft dat in theorie niet te worden gemeld in de mutatie. Net zo min als het bekrassen van een auto met een hakenkruis hoeft te worden gemeld in een mutatie, het betreft immers een vorm van vernieling, en dat is de code waaronder het in het politiesysteem terecht komt. Andersoortige bekrassingen komen misschien net zoveel voor in de politiesystemen, maar die worden niet door ons meegenomen. Het feit dat er specifiek gemeld wordt dat het een hakenkruis betreft, geeft aan dat ofwel de benadeelde, ofwel de politieagent dit vanuit strafrechtelijk of maatschappelijk perspectief, relevant vond.

Op deze manier kunnen we constateren dat veel politiemedewerkers dit relevant vinden en we zien dit soort beschrijvingen dan ook terug in de mutaties. Via onze zoekopdracht komen deze mutaties vervolgens weer in onze selectie terecht.

Vergelijking met werkwijze eerdere rapportages over deze thema's

Tussen 2005 en 2010 werden de incidenten voor de monitorrapportage volgens een vast informatieplan, en aangestuurd vanuit het KLPD, bij alle 26 korpsen onttrokken. Dit gebeurde grotendeels handmatig door medewerkers van de korpsen, waarbij vervolgens alle geselecteerde incidenten door medewerkers van het KLPD werden gecontroleerd, bewerkt, onderzocht en aangevuld, waarna ze geanonimiseerd in een databestand aan de Anne Frank Stichting werden geleverd. In die tijd was het nog niet mogelijk om alle incidenten vanuit alle korpsen tegelijkertijd vanuit een centraal punt geautomatiseerd te onderzoeken. Sinds 2010 is dit wel mogelijk. De incidenten die eerder (handmatig) werden onttrokken verschillen qua aard niet van de incidenten die wij nu hebben gevonden. Echter, het aantal gevonden incidenten verschilt sterk.

Vergelijking internationaal

Vanuit internationaal perspectief vinden wij in Nederland daar waar het intentioneel antisemitisme betreft weinig verschillen. Wij vinden echter veel meer antisemitische bekladdingen waarbij niet duidelijk is of ze specifiek op Joodse doelen of personen zijn gericht (zie ook Bijlage 4) en antisemitisch schelden (zie hoofdstuk 4). Voor zover wij hebben kunnen nagaan wordt nergens geautomatiseerd gezocht naar dit type incidenten, maar vindt overal een (min of meer) handmatige gegevensverzameling plaats, met alle beperkingen van dien.

Een belangrijk probleem bij de handmatige selectie betreft het feit dat iemand een keuze moet maken of een incident wel of niet tot de thema's gerekend moet worden. In het ene land wordt bijvoorbeeld meer nadruk gelegd op 'zwaardere incidenten', waarbij meteen een aanvullend probleem rijst met de vraag hoe 'zwaarder' moet worden geïnterpreteerd. Wij hebben ervoor gekozen om alle incidenten mee te nemen en naderhand een onderscheid aan te brengen. Hierbij zien we dat we dat wij heel veel 'lichtere' incidenten vinden. Ten aanzien van antisemitisme vinden we bijvoorbeeld heel veel hakenkruisen die op auto's, scholen, voordeuren, kerken, synagogen en moskeeën worden gekrast (geschilderd/getekend).

Bijlage 4 Incidenten met antisemitische connotatie in 2010-2011

In deze bijlage bespreken we de incidenten waarbij weliswaar een antisemitische uiting werd gevonden, maar waarbij we niet konden vaststellen of dit specifiek tegen Joodse doelen of personen was gericht. In 2010 komen er in totaal 1596 incidenten in de politiegegevens voor met antisemitische connotatie (dit is inclusief de incidenten die in paragraaf 4.1 staan beschreven). In 2011 is er een minimale daling en komt het totaal op 1588.

Type incidenten

Als we de incidenten met een antisemitische connotatie verder onder de loep nemen en kijken naar het type incidenten, komt (doel)bekladding verreweg het vaakst voor. De helft van alle incidenten betreft (doel)bekladding. Het gaat hierbij om het bekladden en/of bekrassen van auto's, muren van huizen of openbare ruimtes met hakenkruisen al - of niet gecombineerd met andere antisemitische teksten. Belediging komt met 14% in 2010 en 15% in 2011 ook veelvuldig voor. Vernieling is het derde type incident, 8% in 2010 en 6% in 2011. De andere typen incidenten komen procentueel gezien weinig voor.

Tabel 37 Verdeling over type incidenten antisemitische connotatie in 2010 en 2011

Type incident (op basis van incidentcode politie)	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011
Belediging	228	14%	242	15%
Geweld	51	3%	38	2%
(Doel)bekladding	796	50%	780	49%
Bedreiging	47	3%	63	4%
Discriminatie	43	3%	56	4%
Overlast	84	5%	87	6%
Diefstal	60	4%	64	4%
Manifestaties en aandachtsvestigingen	40	3%	37	2%
Vernieling	132	8%	93	6%
Wapenbezit	33	2%	35	2%
Overig	82	5%	93	6%
Totaal	1596		1588	

Antisemitisme per politieregio

De incidenten zijn onderverdeeld naar de 25 politieregio's, het KLPD en de marechaussee. De politieregio Rotterdam Rijnmond registreert de meeste incidenten over de periode 2010-2011 (n=243),

gevolgd door de drie andere regio's met grote gemeenten: Utrecht (n=217), Amsterdam Amstelland (n=214) en Haaglanden (n=202). Opvallend is dat Utrecht in 2011 de grootste daling laat zien van het aantal incidenten, en wel een daling van 43 incidenten. De grootste stijging van het aantal incidenten is in de regio Groningen (n=56), gevolgd door Amsterdam Amstelland (n=46). De politieregio Gooi en Vechtstreek telt de minste antisemitische incidenten. In zowel 2010 als 2011 waren daar 19 incidenten met een antisemitische connotatie.

Tabel 38 Aantal incidenten antisemitisme per politieregio in 2010 en 2011

Politieregio	2010	2011
Amsterdam Amstelland	84	130
Brabant Noord	45	52
Brabant Zuid Oost	51	60
Drenthe	45	52
Flevoland	44	37
Friesland	86	68
Gelderland Midden	41	49
Gelderland Noord Oost	75	67
Gelderland Zuid	43	46
Gooi en Vechtstreek	19	19
Groningen	19	75
Haaglanden	88	114
Hollands Midden	80	70
Kennemerland	43	43
KLPD	16	14
Limburg Noord	56	44
Limburg Zuid	79	65
Marechaussee	11	0
Midden West Brabant	87	102
Noord Holland Noord	71	58
Overijssel	52	59
Rotterdam Rijnmond	132	111
Twente	71	51
Utrecht	130	87
Zaanstreek Waterland	31	40
Zeeland	58	38
Zuid Holland Zuid	39	37
Totaal	1596	1588

Verdeling naar pleegregio duizend inwoners

Als we vervolgens het aantal incidenten per politieregio (de regio waar het delict gepleegd is), afzetten tegen het aantal inwoners, komt er een ander beeld naar voren. De regio's met de vier grote gemeenten Amsterdam Amstelland, Haaglanden, Rotterdam Rijnmond en Utrecht noteren in absolute aantallen de meeste incidenten. Maar als we kijken naar het relatieve aantal incidenten per duizend inwoners, zijn het juist andere politieregio's die hoog scoren. Vooral in Friesland, Limburg Zuid en Zeeland vinden relatief de meeste incidenten met een antisemitisch karakter plaats. Hierna volgen de regio's Amsterdam Amstelland, Zaanstreek, Flevoland en IJsselland. Haaglanden, Rotterdam en Utrecht behoren samen met zes andere politieregio's tot de middenmoot.

Verdachten antisemitisme

Op basis van de antisemitisme incidenten is er ook een beeld te schetsen van de verdachten. In totaal zijn er in 2010 en 2011 bij de politie 1000 verdachten bekend van de 3.184 incidenten. Zij zijn gevonden bij 16% van het totale aantal incidenten met antisemitische connotatie. Bij ruim 6% van de incidenten zijn er meerdere verdachten betrokken en is het incident in groepsverband gepleegd.

De groep verdachten onder de loep nemend komt naar voren dat verreweg de meeste verdachten mannen zijn, maar liefst 89% in 2010 en 90% in 2011. Het zijn vooral jongeren tussen de 15-19 jaar die betrokken zijn bij de antisemitische incidenten. Daarna volgen de jongvolwassenen tussen de 20-24 jaar. De gemiddelde leeftijd van de verdachten van incidenten met een antisemitisch karakter is in 2010 28,1 jaar en in 2011 29 jaar.

Tabel 39 Achtergrondkenmerken verdachten in 2010 en 2011

Achtergrondkenmerken verdachten	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011
Vrouw	53	10%	49	10%
Man	472	90%	426	90%
0-14 jaar	78	15%	80	17%
15-19 jaar	176	34%	171	36%
20-24 jaar	82	16%	53	11%
25-29 jaar	37	7%	37	8%
30-34 jaar	32	6%	26	6%
35-39 jaar	32	6%	20	4%
40-44 jaar	25	5%	27	6%
45-49 jaar	19	4%	15	3%
50-54 jaar	22	4%	16	3%
55 jaar en ouder	19	4%	30	6%
Gemiddelde leeftijd	25.4		25.4	

Afdoening antisemitisme

In 2010 zijn er ruim 900 (57%) aangiften geregistreerd bij incidenten met een antisemitisch karakter. In 2011 is dit aantal zeer licht afgenomen, toen is bij 56% van de incidenten aangifte gedaan. Van het totaal aantal geregistreerde incidenten in 2010 heeft de politie bij 48% een proces-verbaal opgemaakt. In 2011 was dit bij 43% het geval.

In 2010 vond er 820 keer een afdoening plaats vanuit het Openbaar Ministerie van antisemitisme incidenten. In 2011 was dit 729 keer. Ongeveer de helft van deze afdoeningen betrof een dagvaarding. Het aanbieden van een transactie gebeurde bij 19% van de incidenten in 2010 en bij 18% in 2011. Daarnaast werd 17% van de zaken geseponneerd. In 2011 lag dit percentage met 15% iets lager.

Tabel 40 Afdoeningen antisemitisme in 2010 en 2011

Type incident (op basis van incidentcode politie)	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011
Dagvaarding	463	56%	365	50%
Transactie, boete	153	19%	129	18%
OM Strafbeschikking (OSMB)	42	5%	101	14%
Onvoorwaardelijk sepot	104	13%	89	12%
Voorwaardelijk sepot	29	4%	19	3%
Voeging	16	2%	16	2%
Overdracht	13	2%	10	1%
Totaal aantal afdoeningen	820	100%	729	100%
(Nog) onbekend	9		24	

Colofon

Opdrachtgever/financier	Anne Frank Stichting
Auteurs	Drs. B. Tierolf Drs. N. Hermens Mr. drs. L. Dost Mr. A. Mein
Omslag Uitgave	Ontwerppartners, Breda Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T 030-2300799 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan besteld en gedownload worden via onze website: <http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-568-8

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2013.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction is allowed, on condition that the source is mentioned.

De onderwerpen racisme, extreemrechts geweld, antisemitisme en discriminatie zijn veelbesproken thema's in Nederland. Niet voor niets betreft gelijke behandeling en het gelijkheidsbeginsel Artikel 1 van onze Grondwet. Dit toont hoe belangrijk dit thema voor onze samenleving is. Een terugkerende vraag in de maatschappelijke en politieke discussies is: hoe vaak wordt het discriminatieverbod overtreden? In deze monitor is deze vraag kwantitatief uitgewerkt voor de jaren 2010 en 2011. De inhoud is gebaseerd op een nieuwe manier van gegevensverzameling bij de politie, die vergelijkingen met andere gegevensbronnen mogelijk maakt.

Deze rapportage is uitgevoerd in opdracht van de Anne Frank Stichting. Te lezen is hoe vaak de genoemde onderwerpen voorkomen in politie-registraties, met het aantal aangiftes, verdachten en de aard van de incidenten. Ook zijn regionale verschillen in Nederland weergegeven en valt te lezen hoe zaken worden afgehandeld door het Openbaar Ministerie.

